

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1946.

Första kammaren.

Nr 11.

Lördagen den 9 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr statsrådet *Zetterberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 102, med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 2 mom. 1 förordningen den 21 juni 1922 (nr 277) angående postsparbanken;
- nr 104, angående anslag till besiktning av motorfordon;
- nr 108, angående åtgärder till stödjande av oljeväxt- samt lin- och hampodlingen m. m.;
- nr 109, med förslag till lag om hypoteksaktiebolag;
- nr 112, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 34 och 56 §§ förordningen den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor;
- nr 117, angående lån till Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag, m. m.;
- nr 118, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag;
- nr 119, angående befrielse för mästerlotsen P. O. Kolberg och lotsen F. H. Pettersson från viss ersättningsskyldighet till kronan;
- nr 122, angående förfogande över visst äldre reservationsanslag;
- nr 123, angående anslag till arbetsrådet och yrkesinspektionen för budgetåret 1946/47;
- nr 124, angående ytterligare statsunderstöd till Virestadssjöarnas sänkningsföretag i Kronobergs län;
- nr 125, angående fastställande av personalförteckning för domänverket, m. m.;
- nr 126, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 30 maj 1941 (nr 350) angående skogsvårdsstyrelser, m. m.;
- nr 127, angående årligt understöd åt skogvaktaren å Sätenäs egendom O. Boman m. fl.;
- nr 128, angående tjänstårsberäkning i pensionshänseende för förre ämnesläraren vid skeppsgosseskolan i Karlskrona M. Karlkvist m. m.;
- nr 129, angående dels e. o. byråsekreteraren hos statskontoret N. G. Svenssons pensionsförmåner, dels ock pension åt ingenjören vid arméförvaltningens tygavdelning E.-E. Stollenwerks efterlevande;
- nr 130, angående förbättring av lägre pensioner vid vissa förstatligade m. fl. järnvägar;
- nr 131, angående dyrtidshjälp m. m. åt vissa pensionärer och understödstagare;
- nr 132, angående anvisande av vissa investeringsanslag för uppförande av centrala tvätt- och reparationsanstalter för försvaret;
- nr 133, med förslag till lag om ändring i vattenlagen;
- nr 134, med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet;
- nr 136, angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 137, angående pension eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 138, med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet och avlöningsreglementet för de högre kommunala skolorna, m. m.;

nr 139, med förslag till vissa ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena, m. m.;

nr 141, angående vissa anslag till riksförsäkringsanstalten;

nr 142, angående anslag för budgetåret 1946/47 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.;

nr 143, angående anslag för budgetåret 1946/47 till konstfackskolan;

nr 145, angående bidrag till driften av anstalter för bildbara sinnesslöa m. m.;

nr 146, angående bestridande av vissa hyreskostnader;

nr 150, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 24 mars 1942 (nr 128) om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret;

nr 151, med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 § strafflagen för krigsmakten; samt

nr 171, angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 48, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 28 september 1928 (nr 376) om särskild skatt å vissa lotterivinster.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 103, angående anslag till om- och tillbyggnadsarbeten vid statens skeppsprovvningsanstalt m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 107, angående anslag för tilläggsbidrag till vissa statsunderstödda torrlägningsföretag; och

nr 110, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 25 juni 1909 (nr 56 s. 7) angående nationalparker, m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 111, med förslag till lag om tvångsinlösen av vanhävdad jordbruks-egendom, m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 113, angående anslag till understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter, m. m.;

nr 114, angående anslag till trädgårdsundervisningen;

nr 115, angående befrielse för dödsboet efter F. I. Isaksson från viss betalningsskyldighet; samt

nr 116, angående avvecklingen av 1941 och 1942 års krislån.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 102, 104, 108, 109, 112, 117—119, 122—134, 136—139, 141—143, 145, 146, 150, 151 och 171.

Friherre *De Geer* väckte en motion, nr 260, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till trädgårdsundervisningen.

Motionen bordlades.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av väckta motioner med förslag till ändrad lydelse av § 72 regeringsformen och § 73 riksdagsordningen;

nr 5, i anledning av väckt motion om sänkning av valbarhetsåldern vid val till riksdagens första kammare;

nr 6, i anledning av väckt motion om förkortning av tiden för hemligstämplande av vissa allmänna handlingar;

nr 7, i anledning av väckt motion om viss ändring av 14 § lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar; samt

nr 8, i anledning av väckt motion angående införande av bestämmelser om interpellationsinstitut i kommunallagarna;

statsutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1946/47 till istandsättande av vissa beskickningsfastigheter;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av vissa kostnader i samband med sprängningsolycka vid Göteborgs örlogsvarv;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av byråchefsbefattningen i försvarets fabriksstyrelse å ordinarie stat;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av fastigheter, som förvaltas av försvarets bostadsanskaffningsnämnd, m. m.;

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag i samband med borttagande av broavgifterna vid Lidingöbron jämte i ämnet väckt motion;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till anskaffning av ytterligare maskinaggregat i vissa kraftstationer; samt

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46 till förvärv av vägmark m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 3, angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning;

nr 4, angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning;

nr 5, i anledning av riksdagens år 1945 församlade revisorers uttalanden i fråga om rationalisering av riksdagstrycket m. m.;

nr 6, i anledning av väckt motion om rätt för läroverksadjunkten G. L. Lennarth att i pensionshänseende tillgodoräkna viss tjänstgöring; samt

nr 7, i anledning av väckt motion om dyrtidstillägg till den hos riksdagens kamrar, utskott och kansli tillfälligt anställda personalen;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckt motion angående ändring av 20 kap. 10 § och 22 kap. 8 § nya rättegångsbalken;

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 8 april 1927 (nr 85) om dödande av förkommen handling;

nr 5, i anledning av väckt motion om förslag till bestämmelser, avsedda att möjliggöra sammanslagning av inteckningar;

nr 6, i anledning av väckta motioner angående utredning om bokförings- och redovisningsskyldighet för sammanslutningar och andra, som bedriva politisk propaganda;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag ur kyrkofonden för budgetåret 1946/47 m. m.;

nr 8, i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om kvinnas behörighet till prästämbete m. m.;

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 12 december 1941 (nr 925) om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket; samt

nr 11, i anledning av väckt motion om viss ändring i förordningen angående antagande av släktnamn;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av väckt motion om ändring av 7 kap. 39 § andra stycket vattenlagen;

nr 10, i anledning av väckta motioner angående utredning om ändrade bestämmelser rörande avstyckning i städer och vissa andra samhällen;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 493) om avverkningskyldighet; samt

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1942 (nr 459); ävensom

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 2, i anledning av väckt motion angående utarbetande av en redogörelse över svenska handelsflottans förluster under andra världskriget av människoliv och egendom;

nr 3, i anledning av väckt motion om ökad medverkan genom radion i propagandan för anskaffning och läsning av värdefull litteratur; samt

nr 4, i anledning av väckt motion om en översyn av riksheraldikerämbetets former för organisation och finansiering.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna

*Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talman-
nen i riksdagens första kammare och de kammarens le-
damöter, som blivit utsedda att jämte herr talman-
nens tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning,
den 6 mars 1946.*

På därom gjord ansökning beviljade herrar deputerade vaktmästaren hos kam-
maren M. J. Ericsson tjänstledighet på grund av sjukdom från och med den 7
innevarande månad tills vidare, så länge han av sjukdomen vore förhindrad att
uppehålla sin vaktmästarbefattning. Till vikarie för Ericsson under ifråga-
varande tid förordnades Nils Bertil Selfvin.

In fidem
G. H. Berggren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.21 eftermiddagen.

In fidem
Lode Wistrand.

Tisdagen den 12 mars förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Herr statsrådet *Danielson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 120, angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1946/47;

nr 121, angående vissa byggnadsarbeten m. m. för försvaret;

nr 135, med förslag till lag om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring, m. m.;

nr 140, angående anslag till uppförande av byggnader för konserveringsforskning m. m.;

nr 144, angående disposition av behållningen å till anläggningar för oljelagring ovan jord anvisade reservationsanslag;

nr 154, med förslag till lag om tillägg till slutstadgandet i lagen den 20 oktober 1939 (nr 732) med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering;

nr 155, med förslag till förordning med vissa bestämmelser rörande skadeståndsskyldigheten för förare av motorfordon, motorredskap och traktortåg, som tillhöra eller nyttjas av staten;

nr 162, angående anslag till sprängämnesinspektionen;

nr 178, angående anslag till Omkostnader för lagring m. m. av gengaskol genom Svenska Sengasaktiebolaget;

nr 180, angående förlagskredit till hästexportberedningen;

nr 181, angående anslag till Krigsrätterna: Avlöningar, m. m.;

nr 182, med förslag till viss ändring i gällande tulltaxa m. m.;

nr 191, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.;

nr 192, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 1—6 mom. och 3 § 1 mom. lagen den 27 juni 1902 (nr 71), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar; samt

nr 193, angående fortsatt statsgaranti för exportkredit.

Justerades protokollen för den 5 och den 6 innevarande månad.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagen första kammare.

Med stöd av bifogade läkarintyg får jag härmed vördsamt anhålla om ytterligare ledighet från riksdagsgörömlen under tiden 11 mars—31 mars 1946.

Norrtälje den 11 mars 1946.

Gunnar Lodenius.

Riksdagsman *Gunnar Lodenius* från Penningby är fortfarande arbetsförmögen på grund av angina pectoris fr. o. m. 11 mars t. o. m. 31 mars 1946, vilket härmed intygas.

Norrtälje den 9 mars 1946.

Nils Ahlberg,
överläkare å med. avd.

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 49, till Konungen i anledning av väckta motioner om ändrad lydelse av 17 § 1 mom. andra stycket lagen den 20 juni 1924 om landsting.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tredje huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1946/47 till kristillägg och till provisoriskt lönetillägg;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående stat för luftfartsfonden för budgetåret 1946/47 m. m.;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen å kapitalbudgeten under luftfartsfonden gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1946/47;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen å kapitalbudgeten under statens allmänna fastighetsfond gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för postverkets räkning av tomter i Karlskrona;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa statens järnvägar tillhöriga fastigheter i Nässjö;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1946/47 till förskott av kostnader för uppgörande av byggnadsplaner; samt

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tolfte huvudtiteln gjorda framställning om anslag för budgetåret 1946/47 till kristillägg till personal å indragningsstat.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46, såvitt propositionen avser jordbruksärenden;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om bekämpande av smittsamma sjukdomar hos bin; samt

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppskov med återbetalning av ett Hornborgasjöns sänkningsförening, Skaraborgs län, beviljat statslån.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 102, med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 2 mom. 1 förordningen den 21 juni 1922 (nr 277) angående postsparbanken.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 104, angående anslag till besiktning av motorfordon.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 108, angående åtgärder till stödjande av oljeväxt- samt lin- och hampodlingen m. m.

Föredrogs och hänvisades till bankoutsittet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 109, med förslag till lag om hypoteksaktiebolag; och nr 112, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 34 och 56 §§ förordningen den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 117, angående lån till Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, m. m.; nr 118, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag; nr 119, angående befrielse för mästerlotsen P. O. Kolberg och lotsen F. H. Pettersson från viss ersättningsskyldighet till kronan; nr 122, angående förfogande över visst äldre reservationsanslag; samt nr 123, angående anslag till arbetsrådet och yrkesinspektionen för budgetåret 1946/47.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 124, angående ytterligare statsunderstöd till Virestadssjöarnas sänkningsföretag i Kronobergs län; nr 125, angående fastställande av personalförteckning för domänverket, m. m.; samt nr 126, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 30 maj 1941 (nr 350) angående skogsvårdsstyrelser, m. m.

Föredrogs och hänvisades till bankoutsittet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 127, angående årligt understöd åt skogvaktaren å Sätenäs egendom O. Boman m. fl.; nr 128, angående tjänstårsberäkning i pensionshänseende för förre ämnesläraren vid skeppsgosseskolan i Karlskrona M. Karlkvist m. m.; nr 129, angående dels e. o. byråsekreteraren hos statskontoret N. G. Svenssons pensionsförmåner, dels ock pension åt ingenjören vid arméförvaltningens tygavdelning E.-E. Stollenwerks efterlevande; nr 130, angående förbättring av lägre pensioner vid vissa förstatligade m. fl. järnvägar; samt nr 131, angående dyrtidshjälp m. m. åt vissa pensionärer och understödstagare.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 132, angående anvisande av vissa investeringsanslag för uppförande av centrala tvätt- och reparationsanstalter för försvaret.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 133, med förslag till lag om ändring i vattenlagen; och

nr 134, med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 136, angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.; och

nr 137, angående pension eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 138, med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet och avlöningsreglementet för de högre kommunala skolorna, m. m.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 139, med förslag till vissa ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 141, angående vissa anslag till riksförsäkringsanstalten;
nr 142, angående anslag för budgetåret 1946/47 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.;
nr 143, angående anslag för budgetåret 1946/47 till konstfackskolan;
nr 145, angående bidrag till driften av anstalter för bildbara sinnesslöa m. m.;
samt
nr 146, angående bestridande av vissa hyreskostnader.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 150, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 24 mars 1942 (nr 128) om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret; och
nr 151, med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 § strafflagen för krigsmakten.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 171, angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet friherre *De Geers* motion, nr 260, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till trädgårdsundervisningen.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden nr 4—8, statsutskottets utlåtanden nr 41—47, bankoutskottets utlåtanden nr 3—7, första lagutskottets utlåtanden nr 3—11, andra lagutskottets utlåtanden nr 9—12 samt första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 2—4.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Med hänsyn till omfattningen av det med Kungl. Maj:ts proposition nr 126, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 30 maj 1941

(nr 350) angående skogsvårdsstyrelser, m. m., avsedda ärendet tillåter jag mig anhålla, att kammaren måtte medgiva utsträckning av tiden för avgivande av motioner i anledning av sagda proposition till det sammanträde, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionens avlämnande.

Denna hemställan bifölls.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 120, 121, 135, 140, 144, 154, 155, 162, 178, 180—182 och 191—193.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4.10 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 12 mars eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Herr statsrådet *Quensel* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 147, angående befrielse från viss betalningsskyldighet för varvsarbetaren Oscar Sigurd Andersson m. fl.;
- nr 148, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 467) om viss begränsning av legitimation som tandläkare, m. m.;
- nr 149, angående avvistande i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv;
- nr 152, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 26 april 1940 (nr 272) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m.;
- nr 153, med förslag till lag om tillfällig förlängning av skyddstid för litterära och musikaliska verk;
- nr 156, med förslag till lag angående ändring i lagen den 17 juni 1938 (nr 318) om avbrytande av havandeskap, m. m.;
- nr 157, angående anslag till kraftstation vid Jösseforsen m. m.;
- nr 158, angående inköp för telegrafverkets räkning av fastigheten Heimdal nr 1 i Stockholm;
- nr 159, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 22 juni 1945 (nr 384) med särskilda bestämmelser angående gäldande av ersättning enligt allmänna förfogandelagen m. fl. lagar;
- nr 160, angående anslag för budgetåret 1946/47 till fornminnesinventering;
- nr 161, angående iståndsättning av uthyrningsfastigheter vid Drottningholms slott;
- nr 163, angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46;
- nr 164, angående anslag till statens institut för folkhälsan för budgetåret 1946/47;
- nr 165, angående bidrag till barnhem;

- nr 166, angående försäljning av två allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;
- nr 167, angående temporär utsträckning av rätten för fiskefartyg att intaga gods från provianteringsfrilager i vissa städer;
- nr 168, angående avstående från återkrav av vissa ersättningar för vård av krigsskadade;
- nr 169, angående åtgärder i anledning av förgiftningsfaran vid gengasdrift;
- nr 170, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag;
- nr 172, med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350);
- nr 173, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 december 1939 (nr 850) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv;
- nr 174, angående statsbidrag för anordnande av skolmältider;
- nr 175, angående anslag till anordnande av telefonkabel å bandelen Köping—Frövi m. m.;
- nr 176, angående anslag till ämbetsbyggnad för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och luftfartsstyrelsen;
- nr 177, angående utbyggnad av sinnessjukvården m. m.;
- nr 179, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 kap. 13 § 3 och 4 mom. förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker;
- nr 183, angående anslag till stipendier åt lärjungar vid högre läroanstalter m. m.;
- nr 184, angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;
- nr 185, angående anslag till Medicinalstyrelsen: Avlöningar m. m.;
- nr 186, med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag);
- nr 187, angående vissa anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården;
- nr 188, angående anslag till tillverkning av syntetiskt gummi;
- nr 189, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 951) angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.;
- nr 190, angående lån med statlig kreditgaranti åt den, som avlagt akademisk eller därmed jämförlig examen;
- nr 194, angående reglering av anställnings- och avlöningsförhållandena för folkskolans överlärare m. m.;
- nr 195, angående pensionsreglering för folkskolans överlärare;
- nr 196, angående medgivande att vidtaga de åtgärder, som erfordras för Sveriges anslutning till Förenta Nationerna;
- nr 197, angående vissa byggnadsarbeten m. m. för länsstyrelserna;
- nr 198, angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom;
- nr 199, angående anslag till konjunkturinstitutet för budgetåret 1946/47;
- nr 200, med förslag till lag om radioanläggningar m. m.;
- nr 201, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 6 november 1908 (nr 129) angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;
- nr 202, angående lån till Aktiebolaget Stadsholmen;
- nr 203, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 23 § 1 och 2 mom. vägtrafikstadgan den 23 oktober 1936 (nr 562);

nr 204, angående anslag till lastkommittén i New York för budgetåret 1946/47;

nr 205, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om varuskatt;

nr 206, angående anslag till uppförande av ett radiohus i Stockholm;

nr 207, angående disposition av fonden för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna;

nr 208, med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens konferens år 1945 vid dess tjugosjunde sammanträde fattade beslut; samt

nr 209, angående anslag till landsfogdarna m. fl. för budgetåret 1946/47.

De kungl. propositionerna föredrogos var för sig och blevo därvid bordlagda.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 7.35 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 13 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Öhmans interpellation angående Sveriges förhållande till Francoregimen i Spanien, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Öhman till mig riktat en interpellation angående regeringens ställning till den nuvarande spanska regeringen och därvid framställt följande fråga:

»Vilka åtgärder överväger regeringen i syfte att stödja de krafter, som verka för Francoregimens fall och för upprättande av en demokratisk ordning i Spanien?»

I anledning av interpellationen får jag anföra följande.

Såsom interpellanten framhåller har nyligen den franska regeringen beslutat spärta gränsen mot Spanien och därmed avbrutit handelsförbindelserna med detta land. Den närmaste anledningen härtill synes ha varit avrättningen i Spanien av en person, som enligt franska regeringens uppfattning varit politisk flykting och som deltagit i motståndsrörelsen i Frankrike under kriget. Denna avrättning ägde rum trots att franska regeringen hade intervenerat till den dömdes förmån. Franska regeringen ansåg sig direkt berörd av de spanska myndigheternas hållning i denna sak. Den allmänna bakgrunden för den franska regeringens aktion är givetvis att den nuvarande regimen i Spanien betraktas som en motsvarighet till den nationalsocialistiska i Tyskland och den fascistiska i Italien, vilka bägge genom världskrigets utgång likviderats.

Sistnämnda betraktelsesätt har kommit till uttryck även i den diplomatiska aktion, som nyligen företagits av Förenta staternas, Storbritanniens och Frankrikes regeringar gemensamt. I en deklARATION, som dessa regeringar utfärdat och varav en avskrift överlämnats till den spanska regeringen, uttalas följande:

Ang. Sveriges förhållande till Franco-regimen i Spanien.

Ang. Sveriges förhållande till Francoregimen i Spanien. (Forts.)

»Frankrikes, Storbritanniens och Amerikas Förenta staters regeringar hava utbytt åsikter angående den nuvarande spanska regeringen och sina förbindelser med denna regim. Enighet råder om att, så länge general Franco förbliver vid makten i Spanien, kan spanska folket inte räkna med fullständig och helhjärtad anslutning till de nationer i världen, som genom gemensamma ansträngningar besegrat den tyska nazismen och den italienska fascismen, vilka hjälpte den nuvarande spanska regimen att komma till makten och som denna tagit till förebild.

Det förefinnes ingen avsikt att inblanda sig i Spaniens inre angelägenheter. Det ankommer på spanska folket att självt i sista hand utforma sitt eget öde. Trots den nuvarande regimens åtgärder för att undertrycka spanska folkets strävanden att under ordnade former organisera och giva uttryck åt sina politiska aspirationer hysa de tre regeringarna förhoppning om att spanska folket ej ånyo skall få utstå ett inbördeskrigs fasor och bitterhet.

Tvärtom föreligger hopp om att ledande patriotiska och liberalt sinnade spanjorer snart skola finna medel att åvägabringa Francos avgång på fredligt sätt, falangens avskaffande och upprättandet av en interimis- eller övergångsregering, under vilken spanska folket kan få tillfälle att i frihet avgöra vilken styrelseform det önskar samt välja sina ledare. Politisk amnesti, landsflyktiga spanjorers återvändande, församlings- och politisk föreningsfrihet samt anstalter för fria allmänna val äro nödvändiga. En interimisregering, som ägnade sig åt och fasthöll vid genomförandet av dessa syften, skulle få alla frihetsälskande folks erkännande och stöd.

Ett dylikt erkännande skulle inbegripa fullständiga diplomatiska förbindelser samt vidtagandet av sådana praktiska åtgärder till hjälp vid lösningen av Spaniens ekonomiska problem, som må kunna genomföras under rådande förhållanden. Sådana åtgärder äro icke möjliga för närvarande. Spörsmålet huruvida Frankrikes, Storbritanniens och Förenta staternas regeringar skola bibehålla eller avbryta de diplomatiska förbindelserna med den nuvarande spanska regimen är en fråga att avgöras med hänsyn till händelseutvecklingen och med beaktande av spanska folkets strävanden att självt skaffa sig frihet.»

Det må här tilläggas, att Frankrike ej avbrutit sina diplomatiska förbindelser med Spanien och att Förenta staternas och Storbritanniens regeringar varken avbrutit de diplomatiska eller de kommersiella förbindelserna med Spanien. Vad andra länders hållning beträffar, må nämnas, att Sovjetunionen överhuvud icke haft några diplomatiska förbindelser med Francoregimen i Spanien sedan dennas tillkomst.

För ett bedömande av frågan om svenskt deltagande i sanktioner mot en annan stat i syfte att framtvinga ett visst handlingssätt äro bestämmelserna i Förenta Nationernas stadga i detta ämne uppenbarligen av stor vikt. Sverige är visserligen icke medlem av den nya säkerhetsorganisationen, men det är naturligt, att vårt land, om det gäller så viktiga frågor som deltagande i sanktioner, tar den största hänsyn till de regler som uppställts i den nyligen av ett stort antal stater godkända stadgan.

I art. 2 punkt 7) av stadgan förklaras, att ingen bestämmelse i stadgan berättigar FN att ingripa i frågor, som väsentligen falla inom vederbörande stats egen behörighet. Dock skall denna föreskrift om förbud mot upptagande av »inre frågor» ej utgöra hinder för vidtagande av tvångsåtgärder jämlikt kap. VII. Sistnämnda hänvisning innebär, att säkerhetsrådet äger ingripa i händelse av hot mot freden, fredsbrott eller angreppshandling, även om faran hotar på grund av det inre läget i ett land. Finner säkerhetsrådet att hot mot freden, fredsbrott eller angreppshandling föreligger, äger rådet påbjuda sanktioner mot den stat, varifrån faran kommer. Beslut härom fattas med sju röster

Ang. Sveriges förhållande till Francoregimen i Spanien. (Forts.)
av rådets elva, och majoriteten skall innefatta samtliga ständiga rådsmedlemmar.

Därest Förenta Nationernas säkerhetsråd finner förutsättningar föreligga för upptagande av den spanska frågan till behandling och fattar beslut om sanktioner, eller därest i annan form mellan regeringarna överenskommelse träffas om gemensamma åtgärder, skall svenska regeringen givetvis överväga sin anslutning till desamma.

Herr **Öhman**: Herr talman! Jag ber att få tacka herr utrikesministern för det utförliga svar jag erhållit på min interpellation, och jag vill därvid särskilt uttala min tacksamhet över att svaret avlämnades så snabbt.

Jag tolkar svaret så, att den mening som regeringen företräder, när det gäller att karakterisera den nuvarande regimen i Spanien, är i sak densamma som den jag hävdade i min interpellation. Därav borde man också kunna dra den slutsatsen, att regeringen anser det vara lyckligt för fredens befästande och för den demokratiska utvecklingen i Europa, om den spanska fascistregeringen snarast möjligt försvinner och ersättes med en demokratisk regering, som åtnjuter det spanska folkets förtroende. I den grundläggande sakfrågan tror jag mig således kunna fastställa, att den uppfattning som jag företrädde i min interpellation i stort sett sammanfaller med den som företrädes av regeringen.

Däremot är jag inte tillfredsställd med herr utrikesministerns svar på min fråga om vilka åtgärder regeringen överväger för att stödja de krafter som verka för demokratiens återinförande i Spanien. Jag hade hoppats, att regeringen åtminstone övervägde åtgärder i syfte att upphöra med de viktiga varuleveranser ifrån Sverige till Spanien, som faktiskt innebära ett stöd åt den nuvarande Francoregimen. Tyvärr innehåller interpellationssvaret i detta stycke endast en hänvisning till den deklaration, som nyligen utfärdats av Förenta staternas, Storbritanniens och Frankrikes regeringar, en deklaration som för övrigt har mottagits med mycket bittra kommentarer bland de spanska demokraterna och i den demokratiska pressen i många länder. Jag hade hoppats, att regeringen skulle ha intagit en annan hållning i denna angelägenhet och inte gjort frågan om fortsatta svenska förbindelser med Franco-Spanien beroende av de spekulationer, som tydligen vägleda vissa reaktionära kretsar i Förenta staterna och Storbritannien.

Naturligtvis hade jag aldrig föreställt mig, att en isolerad svensk aktion i den riktning jag antydde i min interpellation skulle kunna åstadkomma Francoregimens sammanbrott. Men jag är ganska övertygad om att det skulle vara av stor betydelse för det spanska folkets demokratiska krafter och till stor nackdel för Franco, om vårt land skulle upphöra med varje form av förbindelse som innebär något som helst stöd åt den nuvarande fascistregeringen. Sverige skulle, i den händelse sådana åtgärder genomfördes, inte heller behöva riskera att bli isolerat. I de flesta länder utvecklar sig en omfattande opinionsrörelse i syfte att åstadkomma effektiva åtgärder för att isolera Francoregeringen från varje som helst förbindelse med den demokratiska omvärlden.

Jag erinrar om att det norska stortinget nyligen uttalat sin starka sympati för det spanska folket i dess kamp för demokratin. Jag erinrar om att Norges hamnarbetare vägrat att lossa eller lasta varor till och från Spanien. Liknande aktioner ha vidtagits bland annat i Holland. I Finland har landsorganisationen hemställt till regeringen att bryta förbindelserna med Franco, och inom den engelska arbetarvärlden är stämningen mycket stark för åtgärder i samma riktning. Frankrike har som bekant spärrat gränsen och därmed brutit alla kommersiella förbindelser med den spanska regeringen, och Sovjet-

Ang. Sveriges förhållande till Francoregimen i Spanien. (Forts.)
 unionen har ju aldrig haft några förbindelser med Francoregimen. Fackför-
 eningsinternationalen, som representerar praktiskt taget alla fackligt organi-
 serade arbetare i världen, har manat till omedelbara aktioner för att undan-
 draga Francoregimen varje form av understöd från de demokratiska län-
 dernas folk. Även i vårt land utvecklas ju en allt starkare proteströrelse mot
 det fascistiska Spanien. Den hemställan, som Göteborgs hamnarbetare nyligen
 riktade till sin förbundsstyrelse om tillstånd att vägra lossning och lastning av
 Francofartyg, är ett vältaligt uttryck för den stämning som är förhärskande
 bland fackföreningsfolket.

I denna situation skulle ett beslut av den svenska regeringen och riksdagen
 att bryta alla kommersiella förbindelser med Spanien inte bara bli en heroisk
 demonstration utan en åtgärd, som verkningsfullt skulle drabba den spanska
 fascismen. Samtidigt skulle ett sådant beslut bli av mycket stor moralisk bety-
 delse för Spaniens ärliga patrioter, och det skulle kanske även bidra till att
 stärka vårt lands anseende som demokratisk stat hos de folk, som i sex år
 lidit och blött för att förrenta fascismen och befästa demokratien.

Jag tycker inte, att det kan vara förenligt med en konsekvent demokratisk
 politik att genom handel och andra förbindelser stödja en regim, som kommit
 till makten med hjälp av tyska och italienska bajonetter och som i allt väsent-
 ligt kopierat det system, som det andra världskriget utplånade i Tyskland och
 Italien. Vårt land har ju fått ett visst rykte om sig som ett land, vilket ställer
 humanitetens ideal högt, och de insatser, som Sverige gjorde i krigets slut-
 skede för att rädda tusentals fångar från de tyska gaskamrarna, ha också bi-
 dragit till att rehabilitera vårt anseende i den demokratiska världen. Man
 måste fråga sig, om det inte vore på sin plats, att Sverige visade sin humani-
 tära inställning också när det gäller Spanien. Den terror, som utövas där
 mot demokrater, skiljer sig nämligen inte från den terror, som var förhärskan-
 de i det nazistiska Tyskland.

Enligt uppgifter från spanska patrioter ha inte mindre än 800 000 anti-
 fascisterna arkebuserats sedan 1939, och man beräknar, att för närvarande om-
 kring 200 000 antifascister sitta i Francos fängelsehålor och koncentrations-
 läger. Bilden av dagens Spanien visar, att avrättningar av demokratiens för-
 kämpar hör till ordningen för dagen, och dessa avrättningar ha ingalunda
 minskat i antal efter krigets slut och Hitler-Tysklands nedkämpande. Snarare
 är ju motsatsen fallet. Enligt rapporter från de spanska demokraternas sam-
 manslutningar kan jag anföra, att bara i ett enda fängelse i Madrid avkunna-
 des år 1944 följande antal dödsdomar: i maj månad 89, i juni 311, i juli 87, i
 augusti 23, i oktober 14, i november 24 och under första hälften av december
 14. Sedan dess har som bekant antalet ytterligare stegrats.

Den spanska säkerhetspolisens fängelse har av Madrids befolkning givits
 det betecknande namnet »Madrids Belsen». Till dess skräckceller sändas de
 som häktats för att de inte vilja stödja den nuvarande Quislingregimen. Där
 få de häktade göra den första bekantskapen med regimens bödlar, som i all-
 mänhet, enligt vad som rapporterats, börja förhören med en första grad av
 tortyr i syfte att förmå den häktade att förråda sina kamrater och medkämpar
 för demokratierna. Om den torterade nekar att förråda sina kamrater eller nekar
 till det brott, som man vill att han skall erkänna, föres han till vad falangis-
 terna kalla reflexionscellen, där den mest barbariska tortyr följer.

Den av alla civiliserade människor avskydda metoden att skjuta gisslan an-
 vändes lika flitigt i Spanien som den på sin tid praktiserades i Tyskland och
 de av nazisterna ockuperade länderna. Sålunda föreligger rapport om att
 Francoregimen som repressalier för att några patrioter stormat falangisternas
 hus i Madrid lät skjuta 16 politiska fångar, som inte kunde ha någonting med

Ang. Sveriges förhållande till Francoregimen i Spanien. (Forts.)
angreppet på detta hus att göra. Vid ett annat tillfälle skötes likaledes 16 fångar, emedan någon patriot placerat en bomb i den tyska tidningens lokaler i Madrid. I Tizon skötes 32 fångar som hämnd för att patrioterna anfällt en falangistorganisation.

Dessa exempel äro endast hämtade ur högen, och de skulle kunna mångfaldigas, men jag har anfört dem endast för att i någon mån bringa i erinran, att vi här ha att göra med ett fascistiskt terrorvälde av precis samma kvalitet som det tyska.

Kan det verkligen ligga i Sveriges intresse att upprätthålla normala förbindelser med en sådan terrorstat och därtill genom handelsförbindelser ekonomiskt och moraliskt stödja diktaturregimen?

Det ser tyvärr ut, som om Sveriges handel med Franco-Spanien inte skulle minska, utan i stället utvidgas. Jag erinrar om att under år 1945 exporterade Sverige till Spanien varor för något mer än 20 miljoner kronor. Men det handelsavtal, som gäller från den 1 november förra året till den 30 juni i år, förtutser en svensk export till Spanien på över 38 miljoner kronor. Denna handelsöverenskommelse omfattar inte sådana varor, som kunna anses vara betydelselösa för Francoregimen. Avtalet utlovar avsevärda kvantiteter cellulosa och tidningspapper, betydande mängder järn och stål, viktiga maskiner och instrument, motorer, turbiner, elektrisk materiel och andra varor, som säkert ha mycket stor betydelse för den spanska regimen.

Och vad får då Sverige i utbyte för dessa varor? Såvitt man kan se, ingenting av betydelse för den svenska folkhushållningen. Det utlovas en viss kvantitet av apelsiner och apelsinskal, getskinn, tomater, sprit och salt och liknande varor, som vi antingen böra kunna erhålla från andra länder eller helt enkelt kunna avstå från.

Under sådana förhållanden måste man fråga sig: vad finns det för anledning att fortsätta det ekonomiska stöd till Francoregimen, som dessa handelsförbindelser i verkligheten innebära? Kunna Sveriges intressen på något sätt skadas, om vi bryta förbindelserna, och i så fall på vilket sätt skulle våra intressen lida skada? Jag tror verkligen inte, att Francos blodapelsiner spela någon avgörande roll för vår folkhushållning.

Hottas Sverige av repressalier i någon form från annat land, om vi upphöra att stödja Francoregimen? Såvitt jag kan bedöma situationen, bör inte heller någon sådan fara föreligga. I stället skulle väl ett brytande av Sveriges handelsförbindelser med Franco hälsas med den största tillfredsställelse inte bara av det spanska folket, utan i hela den demokratiska världen. Jag är också övertygad om att Sveriges arbetare och andra demokratiska medborgare skulle mottaga ett beslutsamt uppträdande från regering och riksdag i denna fråga med den största sympati och välvilja.

Utifrån en sådan bedömning av läget är det för mig verkligen svårt att hitta någon hållbar förklaring till regeringens »vänta och se»-politik, men däremot är det tydligt, att vi riskera att komma på efterkälken, sedan andra länder tagit sådana initiativ, att Sverige helt enkelt måste följa efter. Mycket talar ju för att den spanska exilregeringen inom kanske mycket kort tid efter det den rekonstruerats blir erkänd i den demokratiska världen, och då ställas ju även vi inför valet att antingen stödja denna demokratiska regering eller den Francoregim, som är avskydd bland alla demokratiskt tänkande människor.

Enligt min bedömning är läget numera sådant, att varje stöd, ekonomiskt eller politiskt, åt den nuvarande spanska regeringen i verkligheten betyder intervention till förmån för Franco, då det underlättar upprätthållandet av det fascistiska väldet.

Jag tror till slut, herr talman, att det ingalunda är betydelselöst för Sverige,

Ang. Sveriges förhållande till Francoregimen i Spanien. (Forts.)
 vilken regim som i framtiden härskar i Spanien. Om Francoregeringen erhåller stöd utifrån och lyckas stabilisera sitt välde, ligger däri en latent fara för freden i världen. Den spanska fascistregeringen har till sitt förfogande flera miljoner soldater och därtill 40 000—50 000 desperata och vältränade fascister från andra länder, huvudsakligen Hitler-tyskar. Den flathet, som i många avseenden visades emot de fascistiska regimerna under mellankrigsperioden, borde ha lärt oss vad en sådan politik kan komma att kosta. Fascismens slutgiltiga utrotande är nu en gång det mål, som demokraterna i alla länder ha ställt upp för sig. Även Sverige bör verka för detta mål, i synnerhet som det i den spanska frågan endast innebär, att vi böra sluta med varje som helst stöd åt den nuvarande fascistiska regeringen.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! När jag tar till orda, beror det delvis därpå, att interpellanten har berört vissa mera principiella sidor av det spörsmål som här behandlas.

Jag vill inte underlåta att såsom en egen mening ange, att jag finner det vara ur demokratisk synpunkt principiellt betänkligt att överhuvud taget utgå från att man med åtgärder från andra håll skall försöka skaffa ett land en viss regim. Det kan uppstå situationer, där samfälliga åtgärder i detta syfte äro motiverade, men jag tror, att vi komma alldeles för långt bort från det rimliga, om vi acceptera den tanken, att man utifrån skall bestämma, hur ett land skall styras. Om vi gjorde det antagandet, att någon ville tillämpa en sådan politik mot Sverige, skulle vi med all makt resa oss mot en dylik tanke. När man nu håller på att skapa en opinion, som riktar sig mot en viss regim, tror jag det kan vara nyttigt, att man håller i minnet vissa bestämda principer.

Därvid anmäler sig också frågan om hur staterna skola förhålla sig i sina förbindelser med varandra. Jag har för min del vid flera tillfällen sagt ut, att den ideologi, som regeringen i ett visst land representerar, icke kan få vara avgörande för vårt lands förbindelser med det landet. Vi ha att uppehålla förbindelser med den regering som på det ena eller andra sättet har hand om styrelsen i det andra landet. Jag gör alltjämt reservationen, att det kan uppstå situationer, då man får diskutera från andra synpunkter. Jag tror emellertid, att det är viktigt att fasthålla detta, att Sverige icke kan göra sina förbindelser med andra länder beroende på karaktären av den regering, som sitter i det ena eller andra landet.

Jag skulle tro, att det är ganska lätt att komma till enighet härom, och jag vill på förhand inkassera anslutning från kommunistiskt håll genom att citera ett uttalande, som det kommunistiska partiets ledare här i riksdagen gjorde någon gång i februari 1941. Jag fäster uppmärksamheten på att interpellanten hävdade, att det var ur demokratisk synpunkt inkonsekvent att ha förbindelser med en viss regim. Han pekade senare på att i Spanien nu råder en terror av samma art som på sin tid rådde i Tyskland, och jag antar han menade, att det varit orimligt att upprätthålla förbindelser med den tyska regeringen under den tiden, liksom det nu vore orimligt att göra det med den spanska. Det förra spörsmålet stodo vi ju inför i alldeles särskild grad i februari 1941, och herr Linderot gjorde då en utläggning, som är mycket intressant ur principiell synpunkt.

Han yttrade sig så här: »Vad så angår ställningen till Tyskland synes väl för många saken litet svårare. Vi kämpar ju mot nazismen, mot Hitler och alla fascistiska förtryckare av vad slag de vara månne, solidariskt med den internationella arbetarklassen. Men att härför driva den svenska politiken i fientlig riktning mot Tyskland skulle vara fel. Att vi bekämpar den nazistiska politiken i tidningar och tal o. s. v. är naturligtvis riktigt och vi kommer natur-

Ang. Sveriges förhållande till Francoregimen i Spanien. (Forts.)

ligtvis att fortsätta därmed. Men den svenska utrikespolitiken måste följa det råd som Molotov en gång gav, nämligen att i utrikespolitiken gäller det att skaffa sig så många vänner som möjligt. Ty vilken regim som än härskar i Tyskland så måste ur den revolutionära arbetarklassens synpunkt också Sverige föra en utrikespolitik som tar sikte på vänskapliga förbindelser med Tyskland, diplomatiskt korrekta förbindelser, inte 'vänskap' med den nazistiska ideologien och förtryckarmetoderna, utan statlig och diplomatisk vänskap som ger ömsesidiga fördelar.» Det är ett mycket klart uttryck för den uppfattning, som jag här från början ville fastslå, och jag tror, att det är nyttigt för våra bedömanden av de särskilda spörsmål, som uppkomma, om vi verkligen vidhålla vissa väsentliga principer.

Jag har velat fastslå detta. Jag har ett par gånger i mitt anförande sagt, att naturligtvis kan det ändå uppkomma situationer, där man måste taga överväganden rörande en aktion i ett visst läge. Utrikesministern har här förklarat, att om man inom Förenta Nationerna eller från andra nationer mera gemensamt anser en aktion ur internationell synpunkt vara motiverad, så vill inte den svenska regeringen underlåta att överväga sin medverkan i en sådan aktion. Det är den rimliga ståndpunkten, den ståndpunkt som har intagits överallt. Det kan inte vara god politik av Sverige att agera ensamt i ett sådant fall, även om risken är mindre än i det fall, som närmast föranledde herr Linderots uttalande. Internationella förhållanden måste handläggas internationellt, och aktionerna måste bli samfälliga. Jag skulle tro, att man icke gör den sak, som man här vill tjäna, någon tjänst genom att uppehålla en opinionsrörelse, som går ut på att Sverige skulle kunna göra en separat aktion. Om jag avböjer detta, är det inte alls med tanke på de fördelar vi kunde förlora, låt mig säga i handelspolitiskt avseende — jag vill inom parentes säga till den ärade interpellanten, att salt ändock inte är en sådan där vara, som man utan vidare kan undvara — men jag menar, att vi måste göra klart för oss, att det är vi, som här ha att avvakta en aktion från de mera bestämmande staterna i Europa — naturligast från Förenta Nationerna — om läget i Spanien skall betraktas vara av det allvar, att en internationell aktion är motiverad. Men låt oss komma bort från hela den där tanken, att Sverige skall föra en alldeles speciell politik på detta område.

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Man kommer tydligen inte förbi den spanska frågan! Dess betydelse har ju nu även understrukits genom statsministerns inlägg i debatten. Det var i Spanien, som världskriget började, och det borde också sluta genom Francoregimens avlägsnande.

Eftersom herr utrikesministern gav kammaren så utförlig del av den fransk-engelsk-amerikanska deklARATIONEN till spanska regeringen, må det också vara tillåtet att i anknytning därtill säga några ord. Denna deklARATION, som vi alltså måste fästa stort avseende vid här i landet, har ju redan på många håll kritiserats såsom alltför svag och obestämd. Visserligen innehåller den åtskilliga vändningar, varigenom man tydligen ställer Francoregimen i den internationella skamvrån, och jag vill ta fasta på den saken också för Sveriges del. Men deklARATIONEN ger ju även uttryck åt åtskilliga ganska motstridiga och egendomliga idéer. Där sägs t. ex., som vi hörde, att så länge general Franco förblir vid makten, kan *spanska folket* icke räkna med fullständig och hjärtlig anslutning till de demokratiska segrarmakterna.

Man tycker, att det hade varit mera logiskt och kanske också mera politiskt rättvist att säga, att så länge Franco är vid makten, kan spanska *regeringen* inte räkna med fullständiga och hjärtliga förbindelser med demokratierna. Det förefaller överhuvud taget nästan, som om man ville låta konsekvenserna av

Ang. Sveriges förhållande till Francoregimen i Spanien. (Forts.)

Francoregimen gå ut över det spanska folket och ge *det* skulden för att Franco sitter där han sitter. Det vore onekligen ett egendomligt resonemang, särskilt som i denna deklaration mycket riktigt har fastslagits, att det inte alls var det spanska folket, utan den tyska nazismen och den italienska fascismen, som förhjälpste Franco till makten. Västmakterna hade för övrigt apropå det kapitlet kunnat tillägga, att de också själva hade sin dryga andel i Francoregimens tillkomst.

Det förefaller alltnog litet egendomligt att på sätt som har skett i denna deklaration draga in spanska folket i processen mellan segrarmakterna och Franco. Ändå är man tydligen på det klara med, att Francoregimen med våld och terror undertrycker detta folks egna strävanden att på fredlig väg, »i ordnade former», ge uttryck åt sina önskemål om en ny regim. Inte desto mindre heter det i deklarationen, vilket naturligtvis är principiellt riktigt, att det i sista hand tillkommer det spanska folket självt att utforma sitt öde. Men hur skall det gå till? Om det inte kan ske i ordnade former, som det heter, måste det väl ske på annat sätt.

När man kommer fram till den punkten i resonemanget, gripas emellertid makterna av humanitet och uttrycka den förhoppningen, att spanska folket skall slippa inbördeskrigets fasor — vilket väl i verkligheten får läsas som en varning mot inbördeskrig! Sannerligen, det spanska folket har det inte lätt! De internationella nackdelarna av Francoregimen skall det bära. När det på fredlig väg vill göra sig av med Franco och drabbas av blodiga undertryckningsåtgärder, vilja västmakterna eller i varje fall England och Amerika inte på något effektivt sätt blanda sig i den saken. »För all del, ingen inblandning i ett främmande lands inre angelägenheter», heter det då. Men å andra sidan varnas det för uppror! I stället borde man väl nu — så ser säkerligen hela världens arbetarklass saken — bryta med Francoregimen och beklaga, att det spanska folket har nödgats så länge lida under detta välde.

Men sedan kommer någonting intressant i den upplästa deklarationen. Det heter där, att det finns hopp om att vissa icke närmare nämnda, välsinnade och patriotiska spanjorer *snart* skola finna medel att åvägabringa Francos avgång på fredlig väg. Man kan väl ta för givet, att det finns fullgoda skäl för denna förhoppning. Det skulle givetvis vara av största intresse att känna dessa skäl. Kunskapen om grunden för västmakternas ljusa förhoppningar beträffande Spanien skulle givetvis vara ägnad att stilla den oro, som råder, och dämpa den indignation, som man känner över den internationella skandalen, att Francoregimen alltjämt består.

Jag undrar, om möjligen herr utrikesministern känner till grunden för den förhoppningen, att, som det heter, patriotiska och liberalt sinnade spanjorer *snart* skola överta makten i Spanien. Skulle herr utrikesministern i så fall vilja antyda, vad man stöder dessa förhoppningar på, så vore det som sagt säkerligen ägnat att tillfredsställa och lugna också stora delar av svenska folket. Om denna lyckliga förändring i Spanien inträffar »snart», hinner kanske general Franco rentav att få en plats i Nürnberg — i vilken egenskap behöver jag ju inte säga!

Jag vill, herr talman, fästa uppmärksamheten också på en annan sida av denna sak. Som av denna storpolitiskt betydelsefulla deklaration framgår, ha västmakterna alltså faktiskt ställt Francoregimen på avskrivning. Hur man betraktar denna regim på diverse andra håll, i Sovjetunionen, i Mexico, i Mellanamerika o. s. v., behöver jag inte erinra om. Också de anglosaxiska stormakterna ha alltså åtminstone sin principiella inställning klar mot denna regim, synes det. Det blir för Spanien ingen fullständig och hjärtlig anslutning till den demokratiska världen, förrän Franco kommer bort, och det säges

Ang. Sveriges förhållande till Francoregimen i Spanien. (Forts.)

ut, att en frihetsälskande spansk interimregering, som ersätter Francoregimen, genast skall bli erkänd och till och med få ekonomiskt stöd! Frågan om avbrytande av de diplomatiska förbindelserna står enligt sista meningen i den upplästa deklARATIONEN mer eller mindre på dagordningen. Så långt har man alltså kommit på det hållet!

Nu har det sagts här i Sverige, att ingen kan begära, att det lilla Sverige skall tränga sig fram i förgrunden och på något sätt *framför* västmakterna demonstrera sina antipatier mot den fascistiska Francoregimen. Herr statsministern framhöll, att man inte rimligtvis kan mena, att Sverige skall på något sätt agera ensamt här. Nej, men man kan väl åtminstone mena, att Sverige icke behöver ställa sig *längst bak* i den internationella kön! Här är ju inte fråga om någon separat aktion, men det är väl inte orimligt att begära, att det demokratiska Sverige skall hålla sig i nivå med den anti-Francopolitik, som nu anges av västmakterna.

Då är det onekligen berättigat att fråga sig, om svenska regeringen har på något sätt, genom någon förklaring, genom några yttranden eller någon åtgärd visat, att den för sin del *icke* ger Francoregimen den fullständiga och hjärtliga anslutning, varom det talas i deklARATIONEN. Jag måste säga, att jag för min del förgäves har spanat efter några sådana tecken, som skulle låta förstå, att Sveriges socialdemokratiska regering, stödd på en arbetarmajoritet, ogärna eller med ovilja upprätthåller förbindelserna med det fascistiska bödelsväldet i Spanien.

Vad har utrikesministern sagt här i dag? Han har lämnat en blank redogörelse för vissa maktens officiella ståndpunkt, och därtill har han lämnat en juridisk redogörelse för vissa bestämmelser i FN:s stadgar. Vidare har han tillagt, att om FN:s säkerhetsråd eventuellt skulle besluta om sanktioner mot Franco-Spanien, så vill svenska regeringen *överväga* sin anslutning till ett sådant beslut. Det är allt!

Man kan väl säga, att herr Undén har sagt det minsta tänkbara. Och, mina herrar, det är verkligen många, som i likhet med mig och interpellanten tycka, att detta är *för litet* sagt. Härmed har utrikesministern icke fört fram Sverige i linje med den ståndpunkt, som västmakterna dock formellt ha intagit. Det hade ju ändå för utrikesministern varit mycket lätt att i dag i frågan om Francoregimen så att säga sluta upp i det långa demokratiska ledet. I själva verket får man det intrycket av interpellationssvaret — och interpellanten har redan framhållit det — att Sverige tvärtom börjar komma i *den* särställningen, att det rangerar sig bland den lilla grupp stater, som ha bättre relationer med Franco-Spanien än folken ha mest.

Herr statsministerns inlägg i debatten tog inte på något sätt bort det intrycket. Han polemiserade mot den tanken, att man skulle utifrån försöka bestämma ett lands styrelse. Ja, det ligger väl i alla fall då nära till hands att påminna om, att *Sverige var med i den s. k. noninterventionsspolitiken*, vilket ju i realiteten betydde en mördande blockad gentemot det republikanska Spanien och ett deltagande i avgörande åtgärder beträffande Spaniens inre styrelse. Det är för resten just denna förhistoria, som gör, att man inte en gång här uppe i Norden kommer ifrån den här saken. Vi ha varit med från början i noninterventionsspektaklet, och alla, som voro indragna i detta, ha moralisk skyldighet att nu ställa saken till rätta!

Jag har återoppat stormaktsdeklARATIONEN för att motivera, att Sverige åtminstone tills vidare med klara ord skulle ta avstånd från hela denna regim. Men det är ju mycket möjligt, att utrikesministern läser västmaktsdeklARATIONEN bättre än jag och förstår, att de fraser, som där förekomma och som rikta sig mot Francoregimen, inte äro så särskilt allvarligt menade. Säkerligen kan

Ang. Sveriges förhållande till Francoregimen i Spanien. (Forts.)

han i alla fall inte tro, att inte *franska* regeringen har menat vad där står, och mer till! Den nya franska regeringen har ju tvärtom fört en kamp mot Franco-regimen, som det är ett nöje att här få ge sitt erkännande åt.

Jag vill emellertid, herr talman, förklara, varför jag för min del har den övertygelsen, att Francoregimen »snart» kommer att störtas. Det är inte på grund av stormaktsdiplomatiska åtgärder, som i denna stund förefalla mera dubiösa. Jag lämnar detta därhän! Men jag tror, att man har att räkna med, att det i Spanien redan i vår och i sommar kommer att uppstå en *frihetsrörelse*, en motståndsrörelse av precis samma karaktär som de, som ha kämpat i andra länder mot fascismen och nazismen. Eftersom världens mäktiga hålla sig passiva, kommer säkerligen spanska folket självt att kämpa för sin befrielse! Det är kanske av ett visst intresse att erinra om, att också den spanska socialdemokratien inom landet har anslutit sig till de aktiva Franco-motståndarna. Det är säkerligen också att förvänta, att massor av män från den *franska* motståndsrörelsen komma att sluta upp vid sidan av sina spanska vapenbröder, som nyss kämpade i Frankrike mot Hitler. Om man inför dessa utsikter kanske spekulerar i något slags ny noninterventionspolitik för att hjälpa Francoregimen, så kommer den att bli lika förhatlig som den förra. Det är mycket vackert att tala om, att man vill bespara spanska folket inbördeskrigets fasor, men dylika fraser klinga verkligen en smula tomma och oäkta i deras mun, som hittills de facto ha hållit terrorväldet om ryggen under snart ett år efter krigets avslutande!

Det är nog möjligt, herr talman, att åtskilligt, som har sagts från officiellt håll, särskilt under krigstiden, om kamp för frihet och demokrati, kamp mot nazism och dylikt, inte har varit annat än tomma fraser för åtskilliga av dem, som ha begagnat dessa ord. Men för *folken* överallt ha sådana ord betytt rena allvaret. Det är inte längre sådana tider nu, såvitt jag förstår, att man kan behandla folkens avsky för fascismen och nazismen som luft. Folken i alla länder förstå mycket väl, att en fascistisk styrelse inte bara betyder omänsklighet och förtryck, utan också ett hot mot freden! Det är ju också därför, som frågan om den fascistiska regimens bestånd i ett land är en angelägenhet, som berör alla andra folk.

Jag har, herr talman, också velat säga några ord i denna debatt, för att man inte skall få det intrycket, att här bara pågår en diskussion mellan å ena sidan regeringen och å andra sidan den kommunistiske interpellanten. Jag vill säga, att i denna fråga är man inte alls ensam på den kommunistiska sidan. Jag tror, att svenska regeringen skulle göra klokt och rätt i att i möjligaste mån solidarisera sig med den stora folkkampen mot fascismen och nazismen, som tydligen ingalunda ännu är avslutad, och jag tror särskilt, att regeringen borde inta en klarare och mera demokratiskt värdig hållning, när det gäller kampen mot Franco-Spanien.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Herr Branting är säkert inte ensam om att hysa den uppfattning om den nuvarande regimen i Spanien, som han här har givit uttryck åt. De sista orden i hans anförande syntes vittna om att han menade, att han i detta avseende vore en särling vid sidan av kommunisterna. Så är givetvis inte fallet. Det råder nog en tämligen enhällig uppfattning i riksdagen i denna fråga. Det är blott beträffande de praktiska åtgärderna som meningarna skilja sig åt, och jag skulle tro, att även herr Branting därvidlag till slut kommer till samma resultat som regeringen har gjort.

Herr utrikesministerns anförande var utformat med den försiktighet, som man måste vänta sig av en representant för regeringen, när det gäller att uttala omdömen om en annan stat, med vilken vårt land upprätthåller, om inte

Ang. Sveriges förhållande till Francoregimen i Spanien. (Forts.)

vänskapliga, så dock diplomatiska förbindelser. Ingen kan väl räkna med att vårt land skulle kunna spela någon framträdande roll i den fråga, som här är på tal. Sverige har ju hållit sig nästan ansträngt neutralt under kriget. Det skulle då se egendomligt ut, om vi nu efter krigets slut helt plötsligt skulle framträda med anspråk på att spela en premiäraktörs roll. Samtidigt är det dock givet, att vi i Sverige med oro se på allt som kan vara ägnat att störa lugnet och återuppnåendet av fredliga förhållanden i världen. Det spanska inbördeskriget var, såsom det här erinras om, upptakten, för att inte säga generalrepetitionen, till det stora världskriget. Vi måste därför med bekymmer och spänning följa vad som händer i Spanien, ty utvecklingen där kan forma sig till en uppgörelse av samma slag och med samma ödesdigra följder som det förra inbördeskriget. Så länge den spanska frågan är olöst, finns det en krutdurk i världen, i vilken en förlupen gnista kan åstadkomma en världskatastrof. Var de svenska sympatierna i den spanska frågan finnas, behöver man, såsom jag redan har påpekat, inte alls hysa något tvivel om. Det blir intet verkligt lugn i världen, förrän regimerna i alla länder, åtminstone alla mera betydande länder, omformats i demokratisk anda och bli fulltoniga uttryck för de olika folkens önskningsar och tankar.

Det kan ju synas egendomligt, att de makter, som nu ha ledningen i världen, inte ha kunnat finna en mer tillfredsställande formel för den spanska frågans lösning. I likhet med herr Branting tycker jag, att det uttalande, som västmakterna härvidlag ha gjort och som är återgivet i utrikesministerns svar till interpellanten, kunde ha varit utformat med större klarhet. Men man förstår, att så länge det, beklagligt nog, existerar så många andra tvistefrön mellan de makter, som det främst åligger att sörja för återställandet av lugna och demokratiska förhållanden i världen, kan detta vara ett ömtåligt ämne att röra vid. Vi få hoppas, att ur det kaos, som nu råder, så småningom skall utforma sig en kärna.

I likhet med herr Branting vill jag erinra om noninterventionspolitiken under det spanska inbördeskriget före det stora världskriget. Det var utan tvivel en olycklig formel, som har det största ansvaret för det kapitala misslyckandet för de demokratiska krafterna i inbördeskriget och framför allt för att detta krig i sin tur gav utlösningen till det stora världskriget. Men innan stormakterna kunna finna en enande formel för återupprättandet av en demokratisk regim i Spanien, har jag svårt att förstå, att Sverige skulle kunna göra något annat än att ge uttryck för sina sympatier. Det är enligt min mening inte otillbörligt, att dessa sympatier också komma till uttryck i denna debatt och uttalas till kammarens protokoll. Vi ha dock, som sagt, att vänta det förlösande ordet ifrån de stater, som ha makten i världen, och det är inte tänkbart, att Sverige skulle kunna framträda med anspråk på att ha det svärd, som kunde hugga av den gordiska knuten.

Interpellanten har tänkt sig, att Sverige såsom ett bidrag till den spanska frågans lösning skulle avbryta de kommersiella förbindelserna med Franco. Herr Öhman menar tydligen, att detta skulle innebära ett dråpslag mot Francoregimen, men jag kan knappast dela den uppfattningen. Våra kommersiella förbindelser äro baserade på byte av varor. Man kan knappast såsom interpellanten påstå, att de varor, som Sverige skickar till Spanien, äro av större betydelse för detta land, än vad de varor, som vi få i utbyte, äro för Sverige. Ett sådant beslut av vårt land skulle därför blott bli en gest. Även en stat bör ju akta sig för att handla i förväg under förhållanden, som äro ägnade att sprida löje över de åtgärder, som vidtagas. Jag kan för övrigt inte tänka mig, att Sverige skulle kunna avbryta de kommersiella förbindelserna med Spanien utan att samtidigt också avbryta de diplomatiska relationerna, vilket faktiskt

Ang. Sveriges förhållande till Francoregimen i Spanien. (Forts.)
ingen annan stat ännu har gjort. Frankrike har visserligen spärrat gränsen mot Spanien, men den franska regeringen har inte beslutat att avbryta de diplomatiska förbindelserna med Francoregimen. Interpellanten erinrade om att det norska stortinget har gjort ett uttalande mot Franco-Spanien, men Norge, som driver en betydligt mer omfattande handel med Spanien än vad Sverige gör, har dock inte tagit steget fullt ut och har inte avbrutit vare sig de kommersiella eller diplomatiska förbindelserna med Spanien.

Herr Öhman uttalade sina farhågor för att Sverige skulle komma i efterhand. Jag vet inte, om denna risk är så stor, eftersom den politik, som vårt land har inställt sig på, just är inriktad på att komma i efterhand.

Jag tror således inte på värdet av ett enstaka svenskt initiativ i denna fråga. Därför kan jag för min del, ehuru jag delar de känslöstämningar, som uppbära både herr Öhmans och herr Brantings anföranden, icke ansluta mig till deras yrkande. Men jag understryker herr utrikesministerns förklaring, att vårt land, när signalen ges till en aktion mot Francoregimen, skall vara redo att ge denna signal största möjliga eftertryck.

Herr Linderot: Herr talman! Jag tror, att man bör inkassera vad som har sagts i denna debatt såsom ett tillskott och en hjälp från vårt land till de krafter, som arbeta och verka i alla länder, främst i Spanien självt, för att likvidera den fascistiska regim, som för närvarande råder i Spanien.

För att göra mitt anförande så kort som möjligt kunde jag nöja mig med att ansluta mig till vad interpellanten och herr Branting här ha yttrat. Jag vill också inräkna det anförande, som ledaren för den socialdemokratiska gruppen i kammaren, herr Åkerberg, här höll, till de positiva yttringarna av solidaritet med de demokratiska krafterna i Spanien. Frågan är naturligtvis, vilka praktiska åtgärder, som kunna vidtagas från Sveriges sida. Jag delar den mening, att vi i nuvarande situation säkert utan några risker, ja, till och med med vissa framtida fördelar i sikte, skulle kunna söka stoppa handeln på Franco-Spanien. Vi kunna verkligen göra detta, utan att det behöver bli någon diplomatisk affär därav. Det är inte riktigt, vad herr andre vice talmannen säger, att ett faktiskt avbrytande av handelsförbindelserna måste medföra ett avbrytande även av de diplomatiska förbindelserna, vilket ju bl. a. Frankrikes exempel visar.

Då jag således i denna del ansluter mig till de synpunkter, som redan ha framförts, kan jag övergå till det som egentligen föranledde mig att begära ordet, nämligen de principer för vår utrikespolitik, som herr statsministern utformade inför kammaren. Det förefaller mig vara tämligen riskabla principer, om man vill göra dem till rättesnöre för sitt handlande och vandlande i utrikespolitiska ting för evig tid. Man måste enligt min uppfattning göra viktiga reservationer av nästan principiell art mot de principer, som herr statsministern här formulerade.

Herr statsministern sade, att han principiellt är emot att utifrån söka ändra regimen i ett annat land, bl. a. därför att godkännandet av en sådan politik skulle kunna medföra svåra konsekvenser för oss själva. Det är naturligtvis en sanning, men det är bara halva sanningen. Den andra hälften av sanningen är, att vi i utrikespolitiska ting icke kunna handla såsom om vi befunno oss i ett lufttomt rum och vore oavhängiga av vad som händer runt omkring oss. Vi måste i stället låta regeringens utrikespolitiska kurs bestämmas utifrån vilken regim, som råder i vederbörande land, och av det förhållande som detta land står i till andra nationer. Den sanning, som herr statsministern här uttalade, blir därför en sådan sanning, om vilken man i filosofien brukar säga, att dess motsats också är sanning. Den svenska regeringen har också i praxis visat,

Ang. Sveriges förhållande till Francoregimen i Spanien. (Forts.)

att den även följer den motsatta princip, som jag här antytt. I utrikespolitiken måste man självklart ta ståndpunkt utifrån den situation, som råder i alla de länder, som överhuvud taget kunna påverka vårt eget förhållande.

När herr statsministern anförde ett yttrande av mig från år 1941 rörande vårt förhållande till Tyskland, menade herr statsministern, såvitt jag kunde förstå, att min uppfattning då kunde göras till en kliché, som kunde användas i alla situationer, under alla förhållanden och i alla tider. Jag yttrade den gången, att vi kämpa mot fascismen och nazismen i Tyskland, men att svenska regeringen borde upprätthålla korrekta diplomatiska förbindelser med Hitler-Tyskland. Vad skulle motsatsen ha betytt år 1941? Jo, det skulle ha inneburit, att jag hade föreslagit, att Sverige frivilligt skulle ha inträtt i världskriget. Det är dock ett faktum, att vi under världskriget anslöto oss till neutralitetslinjen, och mitt yttrande från år 1941 måste givetvis sättas in i sitt rätta sammanhang.

Detta uttalande kan givetvis inte, vare sig för mig eller någon annan som allvarligen vill yttra sig i utrikespolitiska ting, gälla såsom en principiell regel. Jag har ju också själv bevisat detta, då jag år 1944 i fråga om Sveriges förbindelser med samma Hitler-Tyskland föreslog, att vi skulle avbryta alla diplomatiska och kommersiella förbindelser med Tyskland och att tyska medborgare, som vistades här i landet med nazistregimens goda minne, skulle utvisas från Sverige. Jag har alltid företrätt den meningen, att det är de omständigheter, under vilka man arbetar, som avgöra vilken ståndpunkt man intager. Vi ha tidigare hävdad »principen» neutralitet under krig. Men, herr statsminister, var svenska regeringen neutral ända till dess att kriget slutade? Vi ha ju från vår sida bestridit att neutraliteten under kriget överhuvud taget var helhjärtad. Det är nämligen nu för tiden mycket svårt, kanske omöjligt, att vara neutral på ett sådant sätt, att alla andra godkänna denna neutralitet. Men var svenska regeringen neutral och följde herr statsministern själv denna »principiella» linje till krigets slut? Såvitt jag förstår, måste svaret bli nej. Svenska regeringen kommanderade ju bl. a. hem våra fartyg och förklarade, att Sverige inte ville befrakta ett enda ton till Hitler-Tysklands hamnar. Svenska regeringen gjorde då ingen neutral gärning. Svenska regeringen gjorde även en mängd andra fullständigt oneutrala gärningar och tog såsom utgångspunkt för sitt handlande de faktiska förändringar i läget som hade inträtt. Alldeles givet tog regeringen därvidlag också hänsyn till den regim, som rådde i Tyskland. Jag tror därför, att herr statsministern måste rucka på sin princip med hänsyn till den praxis som han själv i utrikespolitiska ting utövat. Det är således inte i och för sig något inkonsekvent att ändra ståndpunkt, i den mån situationen och förhållandena förändras. Den som inte gör det, kan inte positivt och förnuftigt medverka i politiskt arbete överhuvud taget och allra minst i utrikespolitiken.

Frågan är nu, om vi, när vi föreslå, att Sverige inte längre skall upprätthålla kommersiella förbindelser med Franco-Spanien, därmed bryta mot principen, att vi inte böra blanda oss i andra länders inre angelägenheter. I verkligheten betrakta spanjorerna själva -- och jag delar den meningen -- det som en inblandning i spanska angelägenheter till förmån för Franco, att andra länder sända motorer, järn, stål och andra viktiga varor till Franco-Spanien. Vi vilja således i detta fall närmast ansluta oss till herr statsministerns princip, att Sverige inte skall blanda sig i andra länders inre angelägenheter, och det är just därför som vi överhuvud taget inte vilja bedriva affärer med Franco-Spanien. — Detta var alltså om herr statsministerns första princip.

Herr statsministerns andra princip var, att vi i utrikespolitiken böra se till att skaffa oss så många vänner som möjligt. Även vi äro anhängare av den

Ang. Sveriges förhållande till Francoregimen i Spanien. (Forts.)
principen. Jag har den uppfattningen, att ett avbrytande av Sveriges kommersiella förbindelser med Franco-Spanien skulle skaffa oss många goda nya vänner. Det är således inte för att skaffa Sverige många ovänner, som vi företräda denna mening, utan för att skaffa Sverige många nya goda vänner. Jag har under vinterns lopp besökt några länder i Europa och därvid med glädje kunnat konstatera, att man ofta har stor fördel av att omtala, att man kommer från Sverige. Svenska folket åtnjuter nämligen mycket stora sympatier på grund av den hjälp, som från Sveriges sida och på regeringens initiativ har lämnats till andra länder och folk. Det är mycket glädjande, att så är förhållandet, ty denna sympati från folk, som ha fått materiell hjälp från vårt land, behövs mycket väl för att uppväga åtskilliga politiska antipatier, som vi under kriget av olika anledningar ha fått emot oss. Då vi nu föreslå, att Sverige skall intaga en mer positiv ståndpunkt till den demokratiska rörelse i världen, som avser att störta Francoregimen, göra vi detta, upprepar jag, inte för att Sverige därigenom skall komma i ett sämre läge utrikespolitiskt sett, utan för att vårt land skall komma i ett bättre läge genom att visa, att även vi svenskar i utrikespolitiska ting allvarligen hävda en demokratisk uppfattning och ha en egen mening om vilka regimer som kunna godkännas av demokratiska människor.

Herr talman! Detta var bara några kommentarer till den debatt, som har förts här. Jag hoppas att debatten in summa skall bli ett gott stöd för de demokratiska krafter som söka att vinna åter demokratin i Spanien.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén**: Herr talman! Jag begärde ordet närmast med anledning av några uttalanden av herr Branting.

Herr Branting tycktes vara av den uppfattningen, att om regeringen nu inte vore beredd att vidtaga någon av de två positiva åtgärder, som interpellanten närmast syftar till, nämligen avbrytande av de kommersiella eller de diplomatiska förbindelserna med Franco-Spanien, borde Sverige åtminstone sluta upp på samma linje som västmakterna ha ställt sig på genom den deklaration, som dessa stater ha antagit. Denna deklaration är emellertid skriven på ett sådant sätt, att den uttrycker en uppfattning hos de stater, som ha varit med i kriget. Det talas om, i vad det gäller avståndstagande från den nuvarande spanska regimen, att det spanska folket icke kan räkna med fullständig och helhjärtad anslutning till de nationer i världen, som genom gemensamma ansträngningar ha besegrat den tyska nazismen och den italienska fascismen. Deklarationen är således avfattad på ett sådant sätt, att den inte är ett diplomatiskt aktstycke som står öppet för alla, utan den är skriven utifrån undertecknarnas ståndpunkt. Annars finns det självfallet många uttalanden i denna deklaration, som jag mycket väl skulle kunna ge min anslutning till. Det talas om förhoppningar om att det spanska folket skall bli befriat från ett inbördeskrigs färd, förhoppningar om en blivande fredlig utveckling o. s. v. Emellertid har ju herr Branting själv underkastat deklarationen en ganska skarp kritik såsom varande inte fullt sammanhängande. Han har också ställt en fråga till mig, hurvida jag har kännedom om på vilka grunder dessa makter basera sina förhoppningar om en fredlig utveckling i Spanien etc. Efter dessa kritiska uttalanden har jag ännu svårare att förstå, att herr Branting kan begära, att jag på svenska regeringens vägnar skulle ansluta mig till denna deklaration.

Överhuvud taget tror jag, att det, om man inte överväger några positiva åtgärder, inte finns stor anledning för den svenska regeringen att uttala några känslouppfattningar rörande regimen i ett annat land, alldeles oavsett de känslor som regeringens medlemmar må hysa var och en för sig.

Ang. Sveriges förhållande till Francoregimen i Spanien. (Forts.)

Det har här talats om den praktiska aspekten på denna fråga. Enligt min mening spela de praktiska synpunkterna i detta fall inte någon avgörande roll, men eftersom denna sida av saken berörts, vill jag med några ord klarlägga, hur det ligger till. Sverige har importerat varor från Spanien, och det finns för närvarande ett spanskt tillgodohavande i Sverige på cirka 15 miljoner kronor. Frågan om handelsförbindelsernas upprätthållande är alltså i nuvarande ögonblick en fråga om huruvida våra exportörer skola få exportera till den spanska marknaden för ett belopp motsvarande det spanska tillgodohavandet i Sverige. Jag har mycket svårt att se, att den export av diverse trävaror, maskiner och dylika industriprodukter, som är avsedd att ske till Spanien, på något sätt kan stärka Francoregimens ställning i Spanien.

Herr Linderot nämnde, att vi skulle förvärva många vänner ute i världen, om vi avbröte de kommersiella förbindelserna med Spanien, och det må vara möjligt, men enligt min mening blir den närmaste effekten av en isolerad svensk aktion endast den, att Spanien köper dessa maskiner i ett annat land, exempelvis i Amerika. Överhuvud taget har ju erfarenheten givit vid handen, att kommersiella sanktioner mot ett land inte ha någon mening, om de inte äro mycket allmänna och omfattas mycket generellt.

Herr Linderot var i sitt anförande inne på vad jag skulle vilja kalla ett mera politisk-filosofiskt resonemang, och han gjorde vissa invändningar mot vad statsministern uttalat rörande regeringens principiella synpunkter. Han framhöll, att en sanning kan vara sådan, att även motsatsen är en sanning. Jag skulle vilja svara på samma filosofiska språk och säga, att man, när det gäller att ta ståndpunkt i frågor av denna art, har anledning att följa den gamla Kantska moralregeln, att man bör handla så, att ens handlande kan bli en allmän norm, efter vilken man handlar även vid andra tillfällen under likartade förhållanden. Här föreligger nog en viss skillnad mellan herr Linderots politisk-filosofiska uppfattning och min. Herr Linderot hade den uppfattningen, att man skulle kunna handla på ett sätt ena gången och på ett annat sätt en annan gång, även om omständigheterna vore likartade.

När det gäller en aktion mot ett främmande land söker man ju i den internationella politiken komma fram till en mera lagbunden ordning för att undvika, att dylika aktioner vidtagas av det ena eller det andra landet på varierande grunder. Då vi nu fått en internationell organisation, som har till uppgift att behandla frågor av denna art, är det givetvis ett framsteg i utvecklingen, om vi hålla oss till och handla efter de normer, som en sådan internationell organisation uppställt, och inte varje land vidtar repressalier utifrån sitt subjektiva bedömande av läget. Jag tror, att denna utvecklingslinje är den riktiga och den, som vi böra slå in på. Vi måste söka komma fram till ett system, där vi följa allmänna normer i de internationella förhållandena.

Ordet lämnades härefter för kort gemäle till herr **Branting**, som yttrade: Herr talman! Jag vill framhålla, att jag ingalunda påkallat den svenska regeringens formella och bokstavligen anslutning till stormakternas deklaration. Jag har endast efterlyst uttryck för en allmän inställning till den nuvarande spanska regimen i ungefär samma anda som denna deklaration är skriven.

Jag vill med tillfredsställelse notera, att herr utrikesministern förklarar, att det i denna deklaration finns vissa uttalanden och vissa förhoppningar, till vilka han mycket väl kan ansluta sig. Det var ju i alla fall alltid något!

Herr **Ström**: Herr talman! Ja, det kan man nog säga, men det var i minsta laget, ty det citat, som herr utrikesministern anförde, kan varenda människa i hela landet ansluta sig till. Det finns emellertid många andra uttalanden i den-

Ang. Sveriges förhållande till Francoregimen i Spanien. (Forts.)
na deklaration, som det skulle ha varit mera önskvärt, att herr utrikesministern citerat med instämmande.

Jag tror, att regeringen tar fel, om den anser, att denna sak är likgiltig för svenska folket, och jag förutser, att den dag kan komma, då herr utrikesministern får lämna Sveriges riksdag en annan förklaring än den han i dag lämnat. Därför synes det mig, som om det hade varit mycket klokare, om herr utrikesministern i dag från sin plats på regeringsbanken hade uttalat sig på samma sätt som han brukade göra, när han under de gångna krigsåren satt på sin plats i kammaren, och om han uppdragit samma riktlinjer i denna fråga som han då i flera utrikesfrågor gjorde, till allas vår glädje och till ovansklig nytta för Sverige.

Det är säkerligen ett misstag att icke observera, att det finns en annan spansk regering än Francoregimen — en vänsterregering som redan är konstituerad och som befinner sig i Frankrike. Denna vänsterregering, som omfattar representanter för större delen av det spanska folket — även moderata och konservativa grupper i landet — kommer alldeles säkert att inom kort bli Spaniens verkliga regering, och om så blir fallet, skola vi kanske finna, att det hade varit till nytta för oss — även materiellt — om vi i dag uppträtt med en något större bestämdhet.

Jag har dock med detta ingalunda sagt, att jag anser, att det skulle vara till någon som helst fördel för oss att ensamma avbryta förbindelserna med Franco-Spanien, vare sig de diplomatiska eller kommersiella förbindelserna. Jag tror icke, att ett enda litet land kan gå den vägen, utan det är på opinionsbildningens väg ett litet land har att göra sin insats. Jag tror därför det skulle vara värdefullt, om samtliga nordiska länder med kraft kunde åstadkomma en enig opinionsbildning mot Franco och hans regim till förmån för den demokratiska regeringen, som finns i Frankrike och där har asylrätt.

Med dessa ord vill jag, herr talman, ha betonat, att det vore av vikt att från herr statsministerns eller herr utrikesministerns sida få ett kraftigare understrykande av de starka sympatierna i vårt land för dem, som kämpa mot Francodiktaturen.

Herr Linderot: Herr talman! Det är för att förebygga framtida missförstånd som jag åter har begärt ordet.

Jag vill meddela, att herr utrikesministern missuppfattat mig. Om jag uttalat mig oklart eller ej, lämnar jag därhän, men jag har velat göra gällande, att man måste inta olika ståndpunkter i politiken, då förhållandena växlat och man kommit i en ny situation, och icke, att man skall inta olika ståndpunkter under i övrigt likartade förhållanden. Det var endast detta jag ville ha sagt för att icke något missförstånd skall kvarstå efter debatten.

Hans excellens herr statsministern **Hansson:** Herr talman! Jag har inte mycket att tillägga, men jag kan inte underlåta att förvåna mig över att man här kräver ett bestämt uttalande av sympati eller antipati. Kan det överhuvud taget råda någon tvekan om att en demokrat sympatiserar med demokratiska regimer? Den saken är väl utan vidare klar och behöver inte på något särskilt sätt annonseras.

När herr Fredrik Ström åberopar svenska folket, uppleva vi ju bara den vanliga historien om hur herr Ström tror sig om att på ett alldeles speciellt sätt känna detta svenska folk, om vars tänkesätt han i allmänhet förefaller vara mycket okunnig.

Så ett ord även till herr Linderot. Jag väntade mig inte, att han modigt skulle stå upp och försvara den princip, som han hävdat tidigare. Det hindrar

Ang. Sveriges förhållande till Francoregimen i Spanien. (Forts.)
dock inte, att jag kan anse principen fortfarande vara riktig. Jag skall inte ta herr Linderots avfall för hårt, men jag undrar vad herr Molotov säger.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 120, angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1946/47; och
nr 121, angående vissa byggnadsarbeten m. m. för försvaret.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 135, med förslag till lag om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring, m. m.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 140, angående anslag till uppförande av byggnader för konserveringsforskning m. m.; och
nr 144, angående disposition av behållningen å till anläggningar för oljelagring ovan jord anvisade reservationsanslag.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 154, med förslag till lag om tillägg till slutstadgandet i lagen den 20 oktober 1939 (nr 732) med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering; och

nr 155, med förslag till förordning med vissa bestämmelser rörande skadeståndsskyldigheten för förare av motorfordon, motorredskap och traktortåg, som tillhöra eller nyttjas av staten.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 162, angående anslag till sprängämnesinspektion; och
nr 178, angående anslag till Omkostnader för lagring m. m. av gengaskol genom Svenska gengasaktiebolaget.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 180, angående förlagskredit till hästexportberedningen.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:t proposition nr 181, angående anslag till Krigsrätterna: Avlöningar, m. m.

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 182, med förslag till viss ändring i gällande tulltaxa m. m.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 191, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.; och

nr 192, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 1—6 mom. och 3 § 1 mom. lagen den 27 juni 1902 (nr 71), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 193, angående fortsatt statsgaranti för exportkredit; och
nr 147, angående befrielse från viss betalningsskyldighet för varvsarbetaren Oscar Sigurd Andersson m. fl.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 148, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 467) om viss begränsning av legitimation som tandläkare, m. m., hänvisades propositionen, såvitt angick anslag under femte huvudtiteln, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 149, angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 152, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 26 april 1940 (nr 272) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 153, med förslag till lag om tillfällig förlängning av skyddstid för litterära och musikaliska verk; samt

nr 156, med förslag till lag angående ändring i lagen den 17 juni 1938 (nr 318) om avbrytande av havandeskap, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 157, angående anslag till kraftstation vid Jösseforsen m. m.; och

nr 158, angående inköp för telegrafverkets räkning av fastigheten Heimdal nr 1 i Stockholm.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 159, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 22 juni 1945 (nr 384) med särskilda bestämmelser angående gäldande av ersättning enligt allmänna förfogandelagen m. fl. lagar.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 160, angående anslag för budgetåret 1946/47 till fornminnesinventering; och

nr 161, angående iståndsättning av uthyrningsfastigheter vid Drottningholms slott.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 163, angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46, hänvisades propositionen, såvitt den avsåg jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 164, angående anslag till statens institut för folkhälsan för budgetåret 1946/47; och

nr 165, angående bidrag till barnhem.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 166, angående försäljning av två allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 167, angående temporär utsträckning av rätten för fiskefartyg att intaga gods från provianteringsfrilager i vissa städer.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 168, angående avstående från återkrav av vissa ersättningar för vård av krigsskadade;

nr 169, angående åtgärder i anledning av förgiftningsfaran vid gengasdrift; samt

nr 170, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 172, med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350); och

nr 173, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 december 1939 (nr 850) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 174, angående statsbidrag för anordnande av skolmåltider;

nr 175, angående anslag till anordnande av telefonkabel å bandelen Köping—Frövi m. m.;

nr 176, angående anslag till ämbetsbyggnad för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och luftfartsstyrelsen; samt

nr 177, angående utbyggnad av sinnessjukvården m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 179, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 kap. 13 § 3 och 4 mom. förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 183, angående anslag till stipendier åt lärjungar vid högre läroanstalter m. m.;

nr 184, angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde; samt

nr 185, angående anslag till Medicinalstyrelsen: Avlöningar m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 186, med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag).

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 187, angående vissa anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården; och

nr 188, angående anslag till tillverkning av syntetiskt gummi.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 189, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 951) angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 190, angående lån med statlig kreditgaranti åt den, som avlagt akademisk eller därmed jämförlig examen; och

nr 194, angående reglering av anställnings- och avlöningsförhållandena för folkskolans överlärare m. m.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 195, angående pensionsreglering för folkskolans överlärare.

Kungl. proposition ang. Sveriges anslutning till Förenta Nationerna.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 196, angående medgivande att vidtaga de åtgärder, som erfordras för Sveriges anslutning till Förenta Nationerna.

Herr **Ström**: Herr talman! Jag har begärt ordet för ett yttrande före remitterandet av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till Förenta Nationerna.

Till att börja med skulle jag vilja uttala det allmänna önskemålet, att de kungl. propositionerna måtte ligga tryckta på ledamöternas bord, innan de remitteras, ty eljest ha ledamöterna ingen möjlighet att i tid sätta sig in i vad det är Kungl. Maj:t föreslår och vad det är som skall remitteras. Här måste föreliggande ett fel i maskineriet, som bör rättas.

Sedan vill jag säga, att vi ju här ha att göra med det viktigaste ärende, som väl på många tiotal, kanske mer än hundra år förekommit i vårt land. Till sina konsekvenser kan ett beslut om inträde i Förenta Nationerna bli av en alldeles enorm betydelse och gälla vårt folks liv och framtida frihet. Under sådana förhållanden hade man, synes det mig, bort undersöka möjligheten av att tillämpa § 49 mom. 2 regeringsformen, där det heter: »Skulle med hänsyn till något ärendes särskilda vikt och beskaffenhet prövas nödigt, att före dess avgörande folkets mening inhämtas, må Konungen och riksdagen genom samfällt stiftad lag förordna, att allmän folkomröstning skall anställas. I lagen bestämmes, vilken eller vilka frågor skola genom omröstningen besvaras, så ock tid och sätt för densamma. Rätt att deltaga i omröstning tillkommer envar, som är röstberättigad vid val till riksdagens andra kammare. Efter omröstningen behandlas ärendet i grundlagsenlig ordning.» Detta är den s. k. rådgivande omröstningen, en demokratiens hörnsten.

Jag medger gärna, att det självfallet kan ha sina svårigheter att låta hela folket uttala sig i en utrikespolitisk fråga, därtill en fråga av så vittutseende art som den föreliggande. Men å andra sidan måste man beakta vilka oerhörda konsekvenser det kan ha både att icke ansluta sig till Förenta Nationerna och att ansluta sig. Det gäller att göra klart för sig farorna och riskerna av ett steg i den ena eller andra riktningen. Av en ytterligt kortfattad sammanfatt-

Kungl. proposition ang. Sveriges anslutning till Förenta Nationerna. (Forts.)
ning i pressen av propositionens innehåll och av texten i Förenta Nationernas stadgar ha vi kunnat läsa ut att en anslutning innebär utomordentliga konsekvenser — men vet det svenska folket vad det här gäller?

Det synes mig, som om man inte på en regering — och det är ju inte ens en samlingsregering — kan lägga ansvaret för ett steg sådant som detta och knappast heller på en riksdag, som inte valts och i intet fall närmare informerats om hela denna frågas ödesdiga och vittutseende natur. Jag kan för min del inte säga, om det är klokats att landet under nuvarande förhållanden ansluter sig till Förenta Nationerna eller avvaktar utvecklingen genom att ställa sig till en tid vid sidan. Jag har av tidningarna trott mig kunna förstå, att regeringen i propositionen begär rätt att själv, sedan riksdagen givit den fullmakt, utan riksdagens hörande avgöra, när anslutning till Förenta Nationerna skall ske. Men då uppstår, herr talman, den utomordentligt allvarliga och farliga situationen, att under tiden från det att riksdagen beslutar att godkänna propositionen och till den tidpunkt, då en regering — vi veta inte vilken — genom riksdagens bemyndigande fått carte blanche att ansluta landet till Förenta Nationerna, så mycket nytt kan ha inträffat, att riksdagen, om det varit möjligt att då tillfråga den, icke utan vidare skulle velat vara med om en anslutning.

När nu propositionen inte är tillgänglig för kamrarnas ledamöter, famla vi ju i blindo i denna viktiga fråga. Jag finner det vara oriktigt att på så lösa boliner remittera en så livsviktig fråga som denna.

Jag vill därför, herr talman, hemställa till vederbörande utskott — det blir väl utrikesutskottet som får denna fråga om hand — att det, då det icke varit möjligt för kamrarna att i förväg ta del av propositionens innehåll, måtte mycket grundligare, samvetsgrannare och allsidigare än någonsin pröva denna proposition i alla dess konsekvenser, innan utskottet lägger fram sitt förslag för kamrarna.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. proposition till utrikesutskottet.

Till utskottet skulle jämväl överlämnas det i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 197, angående vissa byggnadsarbeten m. m. för länsstyrelserna.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 198, angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 199, angående anslag till konjunkturinstitutet för budgetåret 1946/47.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 200, med förslag till lag om radioanläggningar m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 201, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 6 november 1908 (nr 129) angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 202, angående lån till Aktiebolaget Stadsholmen.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 203, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 23 § 1 och 2 mom. vägtrafikstadgan den 23 oktober 1936 (nr 562).

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 204, angående anslag till lastkommittén i New York för budgetåret 1946/47.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 205, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om varuskatt.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 206, angående anslag till uppförande av ett radiohus i Stockholm; och nr 207, angående disposition av fonden för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 208, med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens konferens år 1945 vid dess tjugosjunde sammanträde fattade beslut.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 209, angående anslag till landsfogdarna m. fl. för budgetåret 1946/47.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 4, i anledning av väckta motioner med förslag till ändrad lydelse av § 72 regeringsformen och § 73 riksdagsordningen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. valbarhetsåldern vid val till första kammaren.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion om sänkning av valbarhetsåldern vid val till riksdagens första kammare.

I en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 69, av herr *Linderot*, hade hemställts, att riksdagen måtte för sin del besluta sådan ändring i riksdagsordningen, att valbarhetsåldern bleve densamma för riksdagens bägge kamrar.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *Linderot*: Herr talman! Jag kunde ju utan att ha tagit till orda låta utskottets yrkande bifallas av kammaren, men då utskottet säger, att bärande skäl icke av motionären anförts för att valbarhetsåldern vid val till första kammaren skulle ändras från nuvarande 35 år, så att den bleve lika med valbarhetsåldern vid val till andra kammaren, vill jag gentemot utskottet anförä,

Ang. valbarhetsåldern vid val till första kammaren. (Forts.)

att jag inte lyckats tillägna mig någon förståelse för att det skulle finnas bärande skäl för ett bibehållande av 35-årsåldern såsom valbarhetsgräns för ledamot av denna kammare. Genomsnittsåldern har jämnats ut mellan kamrarna, och karaktärsskillnaden i övrigt mellan kamrarna har på olika sätt ändrats under åren. Då frågan nu kommit på riksdagens bord, vill jag ha sagt, att det icke enligt min mening finns något bärande skäl för att upprätthålla de karaktärsskillnader som ännu återstå.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr **Johanson, Karl August**: Herr talman! Då herr Linderot inte ställde något yrkande och inte höll något långt anförande, skall inte heller jag göra det.

Utskottet har, såsom herr Linderot säger, vid behandlingen av föreliggande motion inte funnit de av motionären anförda skälen vara av den arten, att de motivera en ändring av valbarhetsåldern vid val till första kammaren. Till grund för utskottets ståndpunktstagande ligger en utredning, som utskottet verkställt, angående de valdas ålder vad första kammaren beträffar. Enligt denna utredning ha under år 1945 invalts endast två ledamöter, som under året fyllt 36 år. Under perioden 1938—1945 ha samtliga valda varit 36 år och däröver. Ingen enda har således varit så ung som 35 år. Jag tror därför inte, att trängseln av ungdomar till första kammaren är så stor, att det är motiverat att nu göra någon ändring i bestämmelserna, utan det bör nog ske i ett större sammanhang.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion om förkortning av tiden för hemligstämplande av vissa allmänna handlingar.

Ang. tiden för hemligstämplande av vissa allmänna handlingar.

I en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 70, av herr *Nerman*, hade hemställts, att riksdagen måtte uttala sig för att hemligstämplande av handlingar, vilka ej av försvarsskäl borde hållas oåtkomliga längre tid, ej måtte ske för längre tid än fem och i undantagsfall tio år.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Nerman**: Herr talman! Motionären tackar utskottet för dess principiella välvillighet vid avvisandet av motionen — man kan säga för dess principiella solidaritet — och dessutom för den upplysning, som lämnats angående utredning i ämnet.

Då nu det goda syftet kommit i gott sällskap med sakkunskapen, har jag, herr talman, intet yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av väckt motion om viss ändring av 14 § lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar; och

nr 8, i anledning av väckt motion angående införande av bestämmelser om interpellationsinstitut i kommunallagarna.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1946/47 till iståndsättande av vissa beskickningsfastigheter;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av vissa kostnader i samband med sprängningsolycka vid Göteborgs örlogsvarv;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av byråchefsbefattningen i försvarets fabriksstyrelse å ordinarie stat;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av fastigheter, som förvaltas av försvarets bostadsanskaffningsnämnd, m. m.;

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag i samband med borttagande av broavgifterna vid Lidingöbron jämte i ämnet väckt motion;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till anskaffning av ytterligare maskinaggregat i vissa kraftstationer; samt

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46 till förvärv av vägmark m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Ang. riks-
bankens
räntepolitik
m. m.*

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 3, angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Punkten 1.

I denna punkt, som hade rubriken »Räntepolitiken», hade utskottet anfört:

»I sitt den 23 februari 1945 avgivna utlåtande nr 5 angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning erinrade bankoutskottet om att riksbanken den 8 i samma månad beslutat sänka sitt diskonto från 3 till 2¹/₂ % och sina övriga räntor med likaledes ¹/₂ %. I anslutning härtill anpassade kreditmarknaden snabbt sina räntesatser efter det sänkta diskontot, i det att mot diskontosänkningen svarande nedsättning av kreditinrättningarnas in- och utlåningsräntor vidtogs. Vidare sjönk räntan på långa obligationer till 3 % och diskontot å skattkammarväxlar till ¹/₂ %.

Ränteläget var därefter under år 1945 i stort sett stabilt, och riksbanken behövde icke i någon större utsträckning ingripa medelst marknadsoperationer för att bevara detsamma. Mot slutet av året inträffade dock i samband med skattebetalningarna samt finansieringen av import och julhandel en åtstramning av penningmarknaden. För att skaffa rörelsen erforderliga medel sålde bankerna korta statspapper, huvudsakligen skattkammarväxlar. Då andra köpare ej funnos, övertogs dessa av riksbanken.

Särskilt mot slutet av året spredos på marknaden vid upprepade tillfällen rykten, vilka invercade oroande på kapitalplacerarnas dispositioner. Under

Ang. riksbankens räntepolitik m. m. (Forts.)

november utlöste ett rykte om eventuellt lägre ränta än 3 % på nästa statslån en efterfrågan på obligationer med nämnda räntesats. Denna efterfrågan tillgodosågs av riksbanken. Ett i början av innevarande år emitterat långfristigt 3 % statslån gav ett rekordartat teckningsresultat. Teckningarna överstego avsevärt det aktuella placeringsbehovet. Teckningsresultatet har påverkats i första hand av en förmodan, att nästa långfristiga statsupplåning skulle verkställas först i slutet av året, men sannolikt även av farhågor för att räntan komme att sänkas eller att en höjning i varje fall vore utesluten.

Utskottet har ansett sig böra inhämta upplysning från fullmäktige i riksbanken, huruvida någon grund förefunnes för ryktena om en diskontosänkning, och har därvid erhållit den förklaringen, att så icke vore fallet utan att fullmäktige hade för avsikt att fullfölja den under hösten förda stabiliseringspolitiken.

Vad i detta ärende förekommit har utskottet härigenom velat för riksdagen anmäla.»

Herr Nordenson: Herr talman! Föreliggande utlåtande från bankoutskottet föranleder knappast i och för sig några särskilda reflexioner. Det har emellertid blivit en tradition här i kammaren, att penningpolitiska liksom de valuta- och räntepolitiska spörsmålen diskuteras främst i samband med detta dechargetänkande och med frågan om skyldigheten att inlösa våra sedlar med guld. Det har visserligen i regel varit vid den senare frågans behandling, som vår penningpolitik diskuterats i sin vidaste omfattning, men det förefaller mig, som om det nuvarande läget är sådant, att det finns anledning att göra en del reflexioner och komma med en del önskemål.

Situationen är ur många synpunkter anmärkningsvärd. Det penningpolitiska program, som uppställdes på hösten 1942 och som närmare utformades våren 1944, är numera i stort sett övergivet. 1942 beslöts ett pris-, löne- och räntestopp, och denna tanke genomgår också det uttalande, som gjordes av riksdagen på våren 1944. Där utformades linjerna närmare. Det framhölls bl. a., att i den mån som kostnadsmarginalerna kunde medgiva prissänkningar, sådana borde genomföras för att det förbättrade läget skulle komma alla medborgare till godo. Man borde samtidigt bibehålla penninginkomsterna oförändrade. Förbättringen av reallönen för den enskilde skulle sålunda åstadkommas just genom dessa prissänkningar. Den enda reservation som gjordes var som bekant, att de sämst ställda löntagarna borde kunna få någon förbättring.

Sambandet mellan pris- och lönestoppen underströks redan på hösten 1942 mycket kraftigt. Det står sålunda i den Söderlundska promemorian, att »prisstoppet skall bestå så länge faktiskt lönestopp kan upprätthållas», och i bankoutskottets utlåtande våren 1944, som enhälligt antogs av riksdagen, underströks att »det ömsesidiga samband, som är rådande mellan prispolitiken och lönepolitiken, kan härvid icke nog kraftigt understrykas».

Trots den enighet, som då nåddes, måste vi säga att detta program numera är eliminerat. Vi ha sedan hösten 1944 fått allt starkare lönerörelser ute i marknaden. Man torde kunna säga, att inom industrien lönerna för närvarande ligga mellan 15 och 20 procent över lönerna 1942. Genom dessa stegringar ha de möjligheter, som eljest kunnat finnas att åstadkomma en prissänkning, i de flesta fallen alldeles eliminerats. Lönestegringarna hota nu i stället att spränga prisstoppet. Slutligen kunna vi konstatera, att också principen om ett räntestopp har övergivits i och med den räntesänkning som företogs i februari 1945.

Det är klart att ett sådant penningpolitiskt program som det som uppställdes och antogs våren 1944 måste vara mycket svårt att upprätthålla, men

Ang. riksbankens räntepolitik m. m. (Forts.)

frågan är om verkligen allt har gjorts som rimligtvis kunde göras för att hävda programmet.

Lönestoppet grundar sig i motsats till prisstoppet inte på några legala befoheter för statsmakterna utan bygger endast på en allmän vädjan, en appell till löntagarna att återhålla sina krav på stegrade löner. Möjligheten att genomföra lönestoppet måste därför i mycket hög grad bli beroende på de paroller som ges ut, på den inställning som höga vederbörande ha till denna sak och på den energi, varmed man driver propagandan hos svenska folket att visa återhållsamhet på den punkten. Man kan säga att tonfallet i propagandan för lönestoppet blir utslagsgivande för möjligheten att upprätthålla det. Det kan då ha ett visst intresse att se, hur man på olika håll har arbetat för upprätthållandet av programmet, och jag skall tillåta mig att ta fram citat från två personer som ha intagit en auktoritativ ställning på detta område, nämligen finansministern och ordföranden i priskontrollnämnden, herr Bergvall.

När riksdagen hösten 1944 behandlade frågan om höjda löner för de lägst ställda statstjänstemännen, framhöll finansministern: »Det är uppenbart att dessa förbättringar för statstjänarna komma att kunna användas såsom argument på den öppna arbetsmarknaden.» Men han tillade också: »Ingen kan i förväg säga vilka löner som äro förenliga med ett fortsatt prisstopp.» Och vidare anförde han: »Såvitt jag förstår går det icke att sätta en bestämd gräns för förbättringen av penninglönerna och priserna i pengar för den stora folkmajoriteten av lönearbetare och jordbrukare. Det finns bara den gräns, som erfarenheten sätter, när man upptäcker, att man på den vägen icke finner vad man åsyftat.» Det är, synes det mig, ganska naturligt att löntagarna måste uppfatta detta som en uppmaning att genom lönerörelser försöka komma till klarhet om vilka löner som företagarvärlden kan betala. Det blir sålunda i praktiken i själva verket en invit att gå till storms mot lönestoppet.

I samma debatt framhöll priskontrollnämndens ordförande: »Jag tror, att vi komma att ställas inför ur prissynpunkt praktiskt taget oöverstigliga svårigheter, om vi ej någorlunda kunna hålla styr på löneläget.» Han fortsätter: »Någon möjlighet till generella prissänkningar över hela näringslivet och av en storleksordning av betydelse finnes ej för närvarande.» Samt vidare: »Finnes icke utrymme för en generell prissänkning vid bibehållen kostnadsnivå, finnes självfallet ej heller utrymme för en generell löneökning vid en bibehållen prisnivå.» Därefter ställer herr Bergvall frågan, huruvida man i enstaka fall, där kostnadsmarginalen medger antingen prissänkning eller löneökning, bör vidta en löneökning. Han förklarar sig icke kunna gå med på det. »Då skulle jag», säger han, »få löneökningar slumpvis inom vissa delar av näringslivet, där det händelsevis vore så bra ställt, att man tålde vid löneökningen. Det är ingalunda säkert och ej ens sannolikt, att sådana slumpvis genomförda lönehöjningar skulle komma de sämst ställda till del.» Samt ytterligare: »En lönepolitik, som innebär, att man skulle försöka att på några få områden, där det är möjligt, taga ut alla löneökningmöjligheter och lämna lönerna på andra områden orubbade, är en orimlig politik.» Och vidare: »Några förhoppningar om att hålla den nuvarande prisnivån med genomgående löneökningar över hela arbetsmarknaden finnas med säkerhet inte.»

Frågan om möjligheterna till prissänkningar och löneökningar kom upp även i remissdebatten 1945. Det ställdes då en fråga till finansministern av en medlem av denna kammare, hur man skulle förfara i sådana fall, där man kan åstadkomma en prissänkning men där arbetarna begära en löneökning som omöjliggör prissänkningen. Då svarade finansministern, att det vore gynnsamt att inom ramen för bibehållna priser genomföra förbättringar av

Ang. riksbankens räntepolitik m. m. (Forts.)

lönerna, d. v. s. en rakt motsatt tankegång till den som priskontrollnämndens ordförande gjort sig till tolk för. Finansministern menade, att först efter kriget borde man uppta frågan om prissänkningar. Då kunde man förvänta att det uppstode en stor marginal för kostnaderna genom förbättrad import, och då vore det tid att ta upp frågan. Man skulle sålunda häva det uppgjorda programmet under kriget men sedan plötsligt kasta om och gå den motsatta vägen och följa programmet vid någon obestämd tidpunkt efter kriget. Han strök dessutom under, att intet stod att vinna »med att försöka få fram de säkerligen mycket obetydliga jämkningar i priserna nedåt, som skulle kunna genomföras under de rådande förhållandena».

Debatten har fortsatt vid senare tillfällen. Då ha samma tankegångar framförts av dessa bägge herrar i direkt motsättning till varandra, och ståndpunkterna ha snarare skärpts. Herr Bergvall yttrade i årets remissdebatt: »I den solidariska lönepolitikens tidevarv behöver man knappast stryka under, att en lönepolitik av den arten» — d. v. s. löneökning där marginalen så medger — »icke hör till verklighetens, utan till fantasiernas värld.»

Man kan, herr talman, inte undgå att konstatera en grundväsentlig skillnad mellan dessa personers inställning. De ha båda accepterat det uppställda programmet, och de ha bägge två haft viktiga nyckelpositioner när det gällt att genomföra det, men deras inställning har varit helt olika. Den ene har sökt att konsekvent hävda programmets principer, medan den andre har använt de till buds stående möjligheterna att komma förbi det. Det är två melodier som gå i helt skilda tonarter och som enligt min mening icke på något sätt kunna sammansmältas. Man kan ju knappast förväna sig, om löntagarna ute i landet hellre lyssna till herr Wigfors' mera glada durtoner och sätta i gång en lönerörelse än ta intryck av herr Bergvalls mera sträva mollackord. Man kan göra det tankeexperimentet att landet hade haft en finansminister som hade hävdad de synpunkter som nu priskontrollnämndens ordförande har hävdad. Jag tror inte att man är alltför optimistisk, om man kommer till den slutsatsen, att programmet i sådant fall skulle på ett helt annat sätt ha kunnat upprätthållas, även om det här och var hade bringats att i någon mån svikta.

Jag vill, herr talman, understryka att frågan om penningvärdet, som ju alltid intar en central plats i ett lands finansiella politik, för närvarande är av fullkomligt dominerande betydelse för oss, och jag vill i detta sammanhang erinra om några viktiga faktorer som bidraga till detta.

Vi se att runt om i världen i en mängd länder, med vilka vi ha handelsutbyte, pågår det nu en penningförsämring. I vissa fall har den kommit till klart uttryck, i andra fall pågå starka lönestegringar, som hota prisnivån. Vi måste säga oss att risken för penningvärdets försämring även i de länder, som ha en mycket stark ekonomi, är alldeles uppenbar, och det är klart att vi med våra livliga förbindelser också måste räkna med en återverkan i vårt land, vilket för resten reser även valutapolitiska spörsmål. Inom vårt land ha vi ju, som jag här redan omnämnt, den alldeles klara tendensen till lönestegringar, som snarast synes öka för varje dag och som måste innebära ett mycket allvarligt hot mot penningvärdet. Vi kunna knappast räkna med att hålla prisnivån, om lönenivån fortsätter att stiga. På den punkten har priskontrollnämndens ordförande, som har största möjligheten att bedöma detta, gjort mycket klara uttalanden.

Härtill kommer att vi inom den närmaste tiden ha att vänta det stora och omfattande program till socialreformer, som sedan länge har aviserats. Det kommer att ställa utomordentliga krav på vår budget, och vi måste ha klart för oss, att dess genomförande kommer att både direkt och indirekt få mycket vittgående återverkningar på vårt penningvärde.

Ang. riksbankens räntepolitik m. m. (Forts.)

Vi ha lagt upp ett omfattande program för upprätthållande av full sysselsättning även under depressioner genom statliga arbeten, som vi räkna med att eventuellt finansiera med lånemedel. Vi räkna sålunda med en väsentlig underbalansering i vissa lägen, vilket vi också veta måste ha en stark återverkan på vårt penningvärde.

Slutligen kunna vi säga att vi överhuvud taget stå inför nya tankegångar inom vår samhällsekonomiska politik. Man är ju mer och mer inställd på att försöka att i praktiken omsätta de tankar, som utformats av den nyare nationalekonomien och som gå ut på att hela budgeten skall behandlas som ett led i den stora samhällsekonomien och som medför, att man i vissa fall kommer att väsentligt frångå det gamla kravet på den statliga budgetens balansering.

Jag tror att man kan säga att vi för närvarande stå inför en vändpunkt i hela vårt ekonomiska liv. Jag skulle vilja göra gällande att man får gå tillbaka omkring 80 år i tiden, ända till genomförandet av näringsfriheten i vårt land, för att finna en situation med så stora omvälvningar som vi nu ha att räkna med i vårt ekonomiska liv. Alla de nya tankar och projekt, som vi gå att pröva och vilja genomföra, ha och måste få en mycket betydelsefull återverkan på vårt penningvärde. I det läget nödgas vi konstatera, att vi i själva verket sakna ett penningpolitiskt program. Det som vi ha uppställt för vår penningpolitik är eliminerat, och vi ha inte fått något nytt i stället. Jag tror att svenska folket har anledning att med en viss oro vända sig till den person, som har det närmaste ansvaret för vår ekonomiska politik, nämligen finansministern, och till honom ställa en fråga: på vilka vägar och med vilka medel avser finansministern att i fortsättningen skydda den svenska kronans värde? Vi måste fordra att samtidigt med att stora förslag framläggas till sociala reformer och till expansion av vår statliga ekonomi också få ett penningpolitiskt program, riktlinjer för hur vår kronas värde skall skyddas. I den mån det kan visa sig att vi ha medel i vår hand, gäller det för oss att våga dessa medel mot de risker de kunna medföra. I många fall tror jag att det kommer att visa sig, att de medel, som eventuellt kunna stå oss till buds, äro av den arten att vi inte äro beredda att gripa till dem, emedan de ha så vittgående konsekvenser på vårt samhällsliv i andra avseenden. Då måste vi vara beredda att göra modifikationer i våra planer och projekt.

Innan jag slutar, vill jag, herr talman, erinra om en fråga, som står i nära samband med själva penningpolitiken, nämligen valutaspörsmålen. Vi ha tidigare uttalat oss för en framtida anslutning till Bretton Woods-planen. Vid en dylik anslutning är det emellertid av den största vikt, att den nivå, vid vilken vi anknyta vårt penningvärde till de stora ländernas valutor, är sådan, att den ger uttryck för vår ekonomiska ställning, så att det inte uppstår spänningar och snedvridningar, ty sådana bli mycket svåra att sedan rätta till. Skall det vara möjligt att träffa den rätta nivån, kan det mycket väl hända att vi böra vidta vissa justeringar, och de böra då företagas i god tid. Det finns mycket i det nuvarande läget, som tyder på att den svenska kronan är undervärderad. Jag skall inte närmare ingå därpå. Det är ett mycket svårt och intrikat problem, och den enskilde har ganska svårt att få det material, som är nödvändigt för att kunna överblicka hela frågan, men jag tror att det är angeläget, att man i tid gör reda för hur vårt läge på den punkten är och om någon rättelse bör vidtagas, innan ett slutligt avgörande träffas om anknytning till de stora världsvalutorna.

De problem, som jag har tillåtit mig att här uppta, herr talman, äro ju av en utomordentlig betydelse för oss alla. I ett avseende tror jag att det råder fullkomlig enighet, nämligen om att vi alla önska bevara den svenska kronans

Ang. riksbankens räntepolitik m. m. (Forts.)

värde i möjligaste mån och undvika de upprivande förhållanden, som en snabb penningförsämring nödvändigtvis drar med sig. Men just därför att det finns enighet i dessa önskningar tror jag också att man skulle kunna ena sig om att det är i hög grad angeläget, att vi verkligen få ett program, en inventering av våra möjligheter att försvara vår kronas framtida värde i de utomordentligt svåra lägen som vi ha att vänta under de närmaste åren. Utan ett sådant program fruktar jag att de beslut, som riksdagen kan väntas komma att fatta i principiellt avseende under den närmaste tiden, lätt skulle kunna bli steg i blindo ut i det ovissa.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Herr Nordenson har här riktat frågor till bl. a. finansministern. Jag har inte någon befogenhet att svara på dessa frågor, och jag tänker inte göra det heller. Jag begärde ordet därför att jag tyckte mig märka att finansministern inte var närvarande. Jag kan därför, när jag ser att han är här, inskränka mig till att i några få ord utveckla den syn på dessa problem som man har haft i bankoutskottet vid behandlingen av frågorna om decharge åt riksdagens verk.

Herr Nordenson ansåg sig kunna konstatera, att det program, som under bankoutskottets medverkan har gjorts upp tidigare under kriget och som har ansetts gälla, numera är övergivet. Han sammanfattade sin redogörelse för detta program i att pris- och lönestopp skall gälla till dess möjlighet finns att genom sänkningar av priserna återföra reallöneläget till läget före kriget. Han menade att det prisfall, som vi ha räknat med efter kriget, har förhindrats genom att, på grund av att nu i stället lönerörelserna ha satt in, en väsentlig höjning av den nominella lönenivån har inträtt. Detta beror säkert inte bara på dessa lönerörelser, som ju ha varit relativt blygsamma, utan det beror också på internationella förhållanden, bl. a. att den internationella handeln inte har kommit i gång i den utsträckning som vi hade räknat med och som hade varit önskvärd.

All politik är ju det möjligas konst, och det gäller inte minst om penningpolitiken. När vi på sin tid i bankoutskottet voro med om att utforma detta som har kallats för pris- och lönestoppspolitik, tänkte vi oss säkert aldrig att den skulle kunna strikt genomföras på det sätt som formuleringen angav. Vi ha inte heller fått allt vad vi ville, men man kan inte säga att vi ha fått litet. Vi ha snarare fått mycket, och mer än man på de flesta håll räknade med skulle vara möjligt.

Herr Nordenson säger att det varit en stark press på lönerna nu efter kriget, men det har också varit en betydande press på priserna. I dessa dagar och just i dag pågår ju kraftmätningen om jordbrukspriserna jämsides med att frågan om lönerna behandlas.

Herr Nordenson frågade, om allt som kan göras har gjorts för att hindra den löneuppskrivning, den försämring av penningvärdet, som han trodde sig kunna konstatera. Ja, här ha vi ju nu att behandla frågan om decharge för riksbanksfullmäktige. Beträffande riksbanksfullmäktiges delaktighet i denna politik har bankoutskottet det intrycket, att fullmäktige ha gjort allt vad som har kunnat göras för att genom den politik, som riksbanken kan föra, medverka till det resultat som riksdagen själv har uppställt som önskvärt. Fullmäktige ha noga följt utvecklingen på det penningpolitiska området och ingripit med marknadsoperationer i de situationer, där ett sådant ingripande har varit nödvändigt. Ett led i denna politik var ju bl. a. den räntesänkning, som genomfördes under fjolåret och som bankoutskottet närmast sysselsätter sig med i sitt utlåtande. Utskottet har för sin del inte någon erinran mot denna

Ang. riksbankens räntepolitik m. m. (Forts.)
räntesänkning, och det har också godkänt de åtgärder som fullmäktige ha vidtagit för att i fortsättningen stabilisera marknaden och stabilisera räntan. Utskottet konstaterar bl. a. att de rykten om nya räntesänkningar, som då och då släppas ut, inte ha stöd i de åtgärder som fullmäktige själva vidtagit.

Nu är det ju inte bara på riksbanken det kommer an att föra den penningpolitik som bestämmer det svenska penningvärdet. Såsom det så många gånger har konstaterats bl. a. av bankoutskottet och såsom också herr Nordenson här har understrukt, beror ju penningvärdets utveckling ytterst på hela den ekonomiska politik som föres i landet, inte bara av staten utan även av de enskilda, och jag skulle tro att när det gäller dessa löneuppskrivningar, som herr Nordenson här har påtalat, ha de enskilda gått i spetsen och angivit tonen, medan staten varit tvungen att anpassa sig efter denna utveckling. Jag medger att det är riktigt, som herr Nordenson säger, att det program, som innebar att en ny anpassning till det gamla reallöneläget skulle kunna åstadkommas genom en sänkning av priserna inte har kunnat genomföras. Det har korsats inte bara genom dessa lönerörelser, utan också på grund av alla de andra krafter som ha varit i verksamhet. Vi få kanske vara nöjda om den nuvarande nivån kan stabiliseras. Men, som jag nyss sade, den här politiken är som all annan politik det möjligas konst. Jag vill i alla fall med tillfredsställelse konstatera, att den svenska penningmarknadens stabilitet är mycket stor, och vi hoppas väl alla att den skall kunna bevaras, framför allt därför att det är ett intresse för alla parter att så sker.

Herr Nordenson har utpekad finansministern som den som står bakom de många uppskrivningarna av lönerna. Jag behöver inte försvara honom, ty han kommer kanske att riva ifrån sig själv i det avseendet, men jag vill konstatera, att samme finansminister ute bland löntagarna framstår som den potentat som vill hindra löntagare och överhuvud taget fattigt folk att få inkomster som de anständigt kunna leva på. I det avseendet står sålunda herr Nordensons uppfattning i mycket skarp motsättning till en annan, mycket populär uppfattning.

Vad nu penningpolitiken beträffar så är läget rörligt ute i världen, inte minst i den största av de stater som ha inflytande på den internationella utvecklingen — jag syftar naturligtvis på Förenta staterna. Det beror på att krafter äro i rörelse, som de styrande ha svårt nog att bemästra och behärska. Mot bakgrunden av dessa rörelser måste man säga, att de förändringar här i vårt land, som ha oroat herr Nordenson, äro av mycket blygsam omfattning.

Herr Nordenson kom också in på frågan om de sociala reformerna. Dem diskutera vi ju inte i dag, men han hade tydligen den uppfattningen, att de kunna bli ett hot mot det svenska penningvärdet. Ja, om den saken kan man ju ha delade meningar. Jag har emellertid inte den uppfattningen, att detta program skall utformas så att det blir ett hot mot penningvärdet, utan jag har en livlig känsla av — och jag tror att den känslan delas av finansministern — att de stora utgiftsökningar för den svenska staten, som följa av dessa reformer, skola kunna genomföras inom ramen av en balanserad budget. Det är säkert också lyckligt för alla parter att så sker, och det nödvändiggör ju att detta program skall genomföras inom ramen av våra egna naturliga utvecklingsmöjligheter. Det kan ju i det fallet bli fråga om tillfälliga undantag; jag tänker mig att det i händelse av en betydande ekonomisk depression kan bli nödvändigt att staten vidtager åtgärder av samma art som den tidigare har vidtagit och att även en underbalanserad budget kan ingå som ett tillfälligt led i detta arbete.

Herr Nordenson ansåg att vi stå vid en vändpunkt, och han ville ha en plan för hur det penningpolitiska arbetet skall bedrivas under de kommande

Ang. riksbankens räntepolitik m. m. (Forts.)

åren. Han riktade en fråga härom till finansministern, och denne kommer väl att svara på den. Jag tror dock inte att det skall vara möjligt för honom att i detalj redogöra för den saken, men jag antar att vi, just när den första av de stora socialreformerna framlägges för riksdagen, samtidigt skola få till behandling en ekonomisk uppläggning, som skall göra det möjligt för riksdagen att på ett mera fruktbart sätt än nu ventilera även den penningpolitiska utvecklingen under de kommande åren. Vad jag vill säga är emellertid det, att här gäller det inte bara ett ansvar för finansministern, utan det gäller också ett ansvar för oss andra och för hela den svenska riksdagen.

Herr Nordenson sade i slutet av sitt anförande, att den svenska kronan är undervärderad och att man borde ha en redogörelse för vad som skall göras för att motverka detta eller för att förbereda de åtgärder som skola vidtagas för att kompensera denna undervärdering. Emellertid är det kanske inte möjligt att här i denna debatt lämna en sådan redogörelse. Herr Nordenson sade att Sverige borde vara med som ledamot av Bretton Woods-organisationen och menade att vi skulle klargöra för oss själva vilket program vi där skulle uppställa. Jag vill påpeka, att Sverige inte har fått någon inbjudan att vara ledamot av denna organisation, och man kan ju ha starka tvivel om att tiden nu är inne för oss att ansluta oss till densamma. Tanken, när detta beslut fattades, var ju att det skulle bli en universell organisation med deltagande av alla stater som äro ledamöter av det nya folkförbundet. Sovjetunionen har emellertid, vilket även torde vara bekant för herr Nordenson, åtminstone inte ännu anslutit sig till denna organisation, och mycket tyder på att Sovjetunionen inte kommer att bli delaktig i denna verksamhet. Man kan alltså lätt få det intrycket, att Bretton Woods-organisationen är en ensidigt inriktad verksamhet med syfte att genomföra de gruppbildningar på det politiska området, vilka spöka framför allt i Sovjetunionens press. Med hänsyn till det läge, som i detta avseende råder för dagen, kan man som sagt ha den uppfattningen, att vår nation bör vila en smula på hanen och se hur saken utvecklar sig. Däremot tror jag, att det rent principiellt inte råder delade meningar om att det program för stabilisering, om handels frihet och sådant, som Bretton Woods-traktaten innehåller, också bör vara ledstjärnan för den svenska penningpolitiken och ge riktlinjerna för densamma.

Herr Björnsson: Herr talman! Om jag uppfattade herr Nordenson rätt — det är möjligt att jag inte har kunnat uppfatta allt från min plats i kammaren — skulle hans anförande kunna sägas ha gått ut på ungefär följande. För det första konstaterade han, att det penningpolitiska program, som proklamerades år 1944, är på väg att sprängas, om det inte redan på vissa punkter har sprängts, därigenom att pris- och lönestoppet uppmjukats. För det andra såg han i den ekonomiska politik, som han väntade skulle föras enligt det program, för vilket finansministern, om det skulle genomföras, blir ansvarig, risker för ett fördärvande av vår kronas värde. För det tredje påpekade han att vi genom våra valutakurser och våra handelsförbindelser äro länkade vid den penningpolitiska utvecklingen i främmande länder, och de företeelser som han därifrån kände till — jag vill minnas att han särskilt nämnde de amerikanska förhållandena — voro oroande. Han menade, att där pågår en prisutveckling, som, om den via dessa förbindelser — varuutbytet och valutakurserna — får återverka på vårt land, måste bidra till att spränga det program vi ha satt upp för vår penningpolitik. Herr Nordenson konstaterade också att vårt lönestopp icke är legalt fastslaget, och beträffande frågan om prisstoppet anförde han, att det som oroade honom var en viss motsättning mellan å ena

Ang. riksbankens räntepolitik m. m. (Forts.)

sidan finansministerns ståndpunktstagande till prisstoppet och löneutvecklingen och å andra sidan priskontrollnämndens uppfattning om möjligheterna att behålla priskontrollen effektiv om vi skulle få en solidarisk lönerörelse — alltså inte bara slumpartade löneförhöjningar på de ställen, där på grund av relativt tillfälliga omständigheter löneförhöjningar kunna genomföras inom ramen för den nuvarande prisnivån.

Med allt detta har herr Nordenson, såvitt jag förstår, menat att den allmänna ekonomiska politik, som vi föra tillsammans med våra utlandsförbindelser, nu bestämmer vår penningpolitik i väsentligt högre grad än vi eljest äro vana att räkna med, då det ju anses att riksbanken är ansvarig för penningpolitiken. Personligen har jag naturligtvis inte någon anledning att vara missnöjd med att herr Nordenson sålunda flyttar över ansvaret för vår penningpolitik, i den mån den enligt hans uppfattning brister eller är i fara att brista, från riksbanksfullmäktige till finansministern.

Eftersom nu finansministern är här, skall jag inte ge mig in på de problem som sammanhånga med herr Nordensons anmärkningar mot vår allmänna ekonomiska politik, i den mån den ligger utanför riksbankens inflytelsesfär. Jag vill emellertid säga, att riksbanken naturligtvis med synnerlig noggrannhet och stort intresse måste följa prisutvecklingen. Man måste omedelbart ge herr Nordenson rätt i att den förhoppning om ett prisfall omedelbart efter krigets slut, som man ansåg sig kunna hysa, inte har infriats. Personligen har jag aldrig haft denna förhoppning, men jag trodde att ett prisfall skulle komma relativt snart efter krigets slut, beroende bl. a. på att frakterna skulle sjunka. Så har emellertid inte skett, utan först nu börjar man konstatera en viss fraktminskning i atlanttrafiken på grund av minskade risker och väl också på grund av en del andra omständigheter. Importpriserna ha i själva verket stigit snarare än fallit efter kriget, detta därför att vi måste taga vissa fundamentala nödvändighetsvaror ifrån länder och marknader, som vi tidigare inte ha behövt anlita och där prisläget är ett helt annat än hos oss — jag behöver bara erinra om hur utomordentligt stora skillnaderna äro mellan de olika priser till vilka stenkol kan uppnegotieras. Men även om vi ännu inte ha uppnått denna prissänkning, kan jag inte förstå annat än att den måste komma. Jag vågar inte spå att den kommer snart, men jag tror i alla fall man kan säga att den kommer i den mån man får till stånd en omställning av produktionsapparaten i olika länder så att man får en produktionsökning. Människor som ha fått öva sig att slåss ute på slagfälten få nu i stället vänja sig vid att stå vid svarvar eller bryta kol, så att deras produktionsförmåga så småningom stiger till vad tränade arbetare kunna nå upp till. Jag tror sålunda att det ligger i sakens natur att prissänkningar måste ske. Man kan här peka på att vi i vårt land i varje fall ha fått en prissänkning för biltrafiken genom att vi ha fått in tillräckligt med bensin och slippa använda det dyrare träkolsbränslet eller vad vi eljest ha haft.

Vi måste således med tålmod se an den tidpunkt, då brytningen kommer på en så stor del av marknaden, att det kommer att få inflytande på hela vår prisnivå. Det tålmodet kan man emellertid inte begära i samma grad av alla människor i vårt land; man kan inte begära det av personer vilkas realinkomst ligger avsevärt lägre än den gjorde före kriget, och det är klart att detta åstadkommer en pressning på prisnivån. Men om nu herr Bergvall skulle ha rätt i sin defaitism, så får man väl vara belåten med att priskontrollen fungerar så bra som den gör. Det finns någonting som heter force majeure, och jag tror man kan säga att en priskontroll sådan som den vi ha slites ut under årens lopp — den kan hålla ett fåtal år, i synnerhet om tiden är sådan att folk finner sig i restriktioner av allehanda slag, men den blir svårare att upprätthålla ju längre tiden lider. Vi ha alla blivit besvikna genom att kriget varade ett år längre än

Ang. riksbankens räntepolitik m. m. (Forts.)

vi hade hoppats, och vi äro nu besvikna över att återuppbyggnadsarbetet inte har fått någon vidare fart ännu och mänskligt att döma ännu inte kan på allvar komma i gång på några månader; vi få hoppas att det kommer i gång inom ett eller annat år.

Om herr Nordenson sålunda lade huvudvikten vid den ekonomiska politik som föres här i landet, så snuddade han emellertid vid ett par frågor som röra riksbankens sätt att förvalta sina pund — och dollars och kronor med för resten. Den första frågan gällde den räntesänkning som företogs i fjol. Det vill jag säga — och det veta alla som ha intresserat sig för saken — att det ingalunda var ett enhälligt beslut att sänka räntan; meningarna voro mycket delade, och den entusiasm med vilken de olika medlemmarna av fullmäktige röstade för det ena eller andra förslaget växlade säkerligen också. Jag vill emellertid till att börja med konstatera, att i den avspärning, under vilken vi alltjämt leva, med import- och exportrestriktioner och valutakontroll, spelar inte räntan på långa vägar samma roll för den inre prisutvecklingen som den tidigare har gjort. Det är en sak som man har konstaterat och som jag tror att de flesta, som syssla med problemet teoretiskt, äro övertygade om. Jag vill inte förneka att en räntesänkning eller räntehöjning kan ha en mycket stor psykologisk betydelse under en kortare tid efter det den är genomförd, men jag tror inte alls att den har den stora reella betydelse för prisutvecklingen på lång sikt, som den hade när man levde under andra, friare förhållanden i fråga om t. ex. valutor än man nu gör. Personligen lät jag vid beslutet om denna räntesänkning leda mig av ett rent prispolitiskt motiv — det upplystes vid den tiden att det skulle vara omöjligt att upprätthålla hyresregleringslagen, alltså att kvarhålla hyresnivån vid den höjd den hade, om man inte genom en räntesänkning gjorde det möjligt att få ned kostnaderna för fastigheternas förvaltning med ett visst belopp. Detta var för mig det avgörande skälet. Det avgörande var således inte det, att penningmarknaden i och för sig tvingade riksbankens ledning att företaga en sådan sänkning. — Räntesänkningen gjordes något större än den enligt min mening hade behövt göras, men ett faktum är ju att de krav på hyreshöjningar, som bostadsförvaltarna tidigare reste på grund av kostnadsstegringar, ha upphört sedan denna räntesänkning skedde. I det avseendet tror jag således man kan konstatera, att räntesänkningen har haft den önskade effekten. Om man tar hänsyn till vilken avgörande betydelse hyresnivån har för lönekraven och därmed för prisutvecklingen, tror jag att man med denna räntesänkning kan sägas ha gagnat den allmänna politik som riksbanken har velat främja genom detta beslut.

Riksbanken har ju även andra monetära hjälpmedel i sin hand, men eftersom det inte har hörts någon kritik av riksbankens sätt att efter detta räntefall handhava sina operationer på den öppna marknaden i samförstånd med riksgäldskontoret, kan jag väl gå förbi det kapitlet.

Herr Nordenson talade emellertid om en tredje sak som berör riksbanksledningen, och herr Åkerberg snuddade vid samma sak. Det var frågan om valutakurserna. Det är alldeles klart att riksbanken har möjlighet att genom ändrade valutakurser reglera förhållandet mellan de olika valutornas värde här i Sverige och därmed naturligtvis också påverka förhållandet mellan prisnivån hos oss och prisnivån i främmande länder. Om man således i något land, som på grund av handelsförbindelserna övar en stark verkan på prisnivån i vårt land, skulle gå emot en inflationsartad utveckling, så har riksbanken i varje fall teoretiskt möjligheten att frikoppla sig från detta inflytande, och i det fallet skulle en anslutning till Bretton Woods-planen, om vi hade haft en sådan, lika litet som våra nu gällande handelsavtal utgöra något

Ang. riksbankens räntepolitik m. m. (Forts.)
hinder för en sådan kursändring. Men det är ju alldeles självklart, att effekten av en kursändring är mycket svårbedömbär. Om vi säga, att ett land A, från vilket vi köpa exempelvis stenkol i mycket stor utsträckning, övar ett inflationsartat inflytande på vårt land, är det inte säkert, att inte en ändring av vår kurs i förhållande till detta land medför ändringar också på andra håll. Jag antar därför, att herr Nordenson och jag äro överens om att en kursändring är en tekniskt sett mycket svårbedömbär åtgärd. Emellertid kan jag försäkra herr Nordenson, att riksbankens ledning mycket samvetsgrant följer utvecklingen på detta område, och om en dylik åtgärd skulle anses nödvändig och verksam för att skydda vår kronas värde, kommer den säkerligen att vidtagas.

Förhindrandet av inflation är ett av de viktigaste problemen i hela vår politik, och jag känner mig övertygad om att det är mycket farligt att härvidlag komma ut på ett sluttande plan. Börjar det rulla utför accelereras farten på känt vis. För att gå över till en annan liknelse är det säkerligen mycket lättare att stämma i bäcken än i ån, om man vill komma till rätta med detta problem.

Med detta har jag, herr talman, velat något klargöra, hur jag som fullmäktig i riksbanken rent personligt ser på detta spörsmål. Jag delar herr Nordensons mening, att riksbanken inte ensam, med den avspärrning som nu råder, kan ansvara för ett konstant myntvärde, och jag tror, att inte ens riksbanken och landets finansiella ledning kunna göra det. Det kan uppstå oövervinneliga svårigheter, och vi kunna ju inte här ifrån Sverige dirigera världsutvecklingen.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag borde egentligen inte ha begärt ordet, eftersom jag inte var i tillfälle att höra mer än slutet av herr Nordensons anförande. Jag kan dock av de båda sista talarnas yttranden dra vissa slutsatser om vilka frågor han ställt. Men jag tror också, att de båda sista talarna väsentligen sagt, vad jag i detta läge kan ha att säga.

Om frågan gäller hur vi kommit till det läge, i vilket vi för närvarande befinna oss, när det gäller prisutveckling och penningvärdesförsämring, är svaret mycket enkelt. Under början av kriget förekom en prisstegring, beroende på en kostnadsstegring, som vi såvitt jag förstår absolut inte kunde värja oss mot. Vi hade en enda väg att gå, nämligen att försöka se till att denna stegring inte blev större än som var nödvändigt och inte stöddes av en lika hastig inkomsthöjning. Den officiella penningpolitiken gick ju ut på att man inte skulle låta inkomsthöjningar ske i större utsträckning än man ansåg vara låt mig säga psykologiskt nödvändigt. Denna linje följdes fram till år 1942, då man ansåg, att läget förändrats så avsevärt, att man vågade ta ett nytt steg och säga: nu skola vi försöka stoppa prisstegringen, men om vi skola lyckas därmed, måste vi se till att inte inkomsterna stiga. — Vi ha lyckats hejda prisstegringen. Om vi inte hejdat inkomststegringen, beror det till en del på att de krafter, som driva fram inkomststegringen, äro så starka, att det inte alltid går att värja sig mot dem, men framför allt på att, i motsats till vad man kunde ha trott, inkomststegringar av en viss storleksordning visat sig möjliga utan att behöva medföra höjning av priserna. Detta hänger tydligen samman med att produktivitetsetvecklingen, exempelvis inom industrien, har försiggått på ett sådant sätt, att näringslivet kunnat höja lönerna utan att därför behöva höja priserna. Man kan naturligtvis säga, att detta i viss mån stått i strid med det officiella programmet, ty om det strikt skulle ha följts, hade man låtit denna produktivetsstegring ta sig uttryck i sjunkande priser men oförändrade löner. Att den väg som följts var mycket lättare att gå, tror

Ang. riksbankens räntepolitik m. m. (Forts.)

jag inte någon tvivlar på. Jag kan bara hänvisa till att några starkt uttalade önskemål om att man skulle försöka pressa priserna med hänvisning till produktivitetsökningen inte framförts. Jag vågar nog dra slutsatsen, att den väg vi valde var den i praktiken enda möjliga. Huvudmålet, nämligen att hålla priserna, har ju ändå uppnåtts.

Vad framtiden beträffar, kan jag inte se annat än att vi få följa samma linje. Det är riktigt som herr Björnsson påpekade, att man inte uppgett förhoppningen om att en viss prissänkning kan inträda i fortsättningen, men det är alldeles tydligt, att våra förhoppningar därvidlag äro ofantligt mycket svagare än de varit tidigare, särskilt med hänsyn till en faktor, som vi alla redan från krigets början hade klar för oss, i det alla förutsägelser om en prissänkning, när kriget var över, byggde på föreställningen, att prinsnivån ute i världen skulle ligga väsentligt lägre än den här hemma. Jag har ett tydligt minne av att jag själv upprepade gånger erinrade om att denna förut-sättning kunde helt omkastas, såvida en prisutveckling inträffade på världsmarknaden, som förde priserna i utlandet upp i närheten av de svenska. Om vi se på våra exportpriser och på priserna ute i världen, finna vi visserligen, att de äro mycket skiftande, men det kan inte förnekas, att tendensen till prisstegring utanför våra gränser gör, att det mycket väl kan tänkas, att vi i stället för att följa med i en prissänkning kunna få lov att följa med i en prishöjning, när vi åter komma i förbindelse med yttervärlden.

Jag drar därför slutsatsen, att vi få försöka hålla den linje vi slagit in på — att den inte kan hållas väsentligen genom riksbankspolitik, tror jag att jag kan ge herr Björnsson rätt i. Det är alldeles uppenbart, att penningvärdet och prinsnivån inte i fortsättningen kan regleras av riksbankens ränte- och valutapolitik — jag förbiser inte möjligheten av ändringar i valutakurserna med alla de konsekvenser som därav kunna följa — utan främst är beroende av den pris- och inkomstppolitik, som föres inom landet.

En diskussion som den vi här föra är ju alltid av intresse, men så länge man nöjer sig med att framföra de farhågor man hyser för utvecklingen i fortsättningen eller möjligen framför klagomål över att utvecklingen tagit den riktning den gjort, är detta spörsmål rent akademiskt. Det blir praktiskt först när man kan dra praktiska slutsatser av sin ståndpunkt. Det kan man göra, då på riksdagens bord ligga förslag, där ett ståndpunktstagande kan påverkas av ens uppfattning om vilken betydelse en åtgärd från statsmakternas sida har. På två områden är detta möjligt, nämligen dels när riksdagen genom sina beslut påverkar inkomstutvecklingen i samhället, vare sig det gäller prisreglering eller löner, dels när det blir fråga om sådana statsutgifter, att man kan säga, att fara föreligger för en underbalansering av budgeten och därmed följande inflationsrisk. Jag vet inte, att den svenska riksdagen, när det varit fråga om de prisreglerande åtgärder, som ligga under riksdagens domvärjo, hittills sagt, att vi inte kunna vara med om prisregleringarna på jordbrukets område, därför att de skulle leda till för höga priser. När det gällt den del av lönepolitiken, som riksdagen ensam svarar för, nämligen statstjänarnas löner, har man inte heller, trots de konsekvenser man vet måste följa med riksdagens beslut, på något håll dragit slutsatsen, att dessa lönerregleringar äro så farliga för vår valuta, att vi måste säga nej till dem. Det återstår att se, om någon, när vi komma fram till de stora utgifter, som äro bebådade på det sociala området, vill stå upp och säga, att vi måste nöja oss med mindre utgifter med tanke på penningvärdet.

Jag har med detta endast velat göra klart, att alla diskussioner bli akademiska, om man icke sätter in dem på en punkt, där ett ståndpunktstagande leder till konsekvenser för handlandet. Det har inte skett på de två områden

Ang. riksbankens räntepolitik m. m. (Forts.)
jag här fäst uppmärksamheten på, nämligen när det gäller prisreglering och löner. Vad som återstår är frågan om statens utgifter för socialreformerna.

Herr Nordenson: Herr talman! Herr andre vice talmannen liksom herr Björnsson tog upp frågan om fullmäktiges ställning i dessa frågor och pekade på att man knappast kunde rikta någon anmärkning mot deras politik. Däri vill jag ge dem rätt. Jag har inte, såsom jag också tidigare sade, funnit någon anledning att i detta sammanhang kritisera fullmäktige. Det beror nog i rätt hög grad på att fullmäktiges ställning, när det gäller penningpolitiken, så småningom fått en annan karaktär. Det medel de tidigare haft till sitt förfogande, nämligen räntan, har man ju ansett icke längre böra komma till användning för att skydda kronans värde. Det är ju ett mycket långt steg man tagit, när man från att ha ansett, att ränteinstrumentet var det enda medlet, när det gällde att reglera penningpolitiken, övergått till ståndpunkten, att man praktiskt taget skall hålla räntan konstant.

Jag vill understryka, att om vi slå in på de linjer, som antytts i samband med det bostadspolitiska programmet, nämligen att räntan för fastighetsbelåning skall helt låsas och göras oberoende av övriga ränteförhållanden, få vi ett ytterligare belägg för att räntan förlorat sin betydelse i vår penningpolitik. Jag har den uppfattningen, att vi tidigare överskattat räntans betydelse såsom penningpolitiskt instrument, men att vi nu äro inne på den motsatta vägen. Jag skall emellertid inte fördjupa mig i den saken nu, och jag skall inte heller gå in på frågan om räntesänkningen, ty den ha vi behandlat förut. Jag kan i stort sett lämna fullmäktiges befattning med detta ärende å sido.

Möjligen skulle jag ännu en gång med några ord vilja beröra valutafrågan. När jag tog upp detta spörsmål, var det inte därför att jag hade någon bestämd ståndpunkt i denna fråga, utan därför att jag har en känsla av att det här föreligger en tendens att låsa sig fast i ett visst läge men att man bör vara beredd att även här ha en viss rörlighet. Jag konstaterar med tillfredsställelse, att herr Björnsson för sin del deklarerar, att det enligt fullmäktiges uppfattning kan uppstå situationer, då man även måste rubba på valutan. Jag vill ansluta mig till de föregående talarna, när de säga, att detta problem inte för ögonblicket är aktuellt, men jag tror, att det kan bli det, och att det är av betydelse att man då har klart för sig vilka linjer man vill följa.

Det är också av största vikt, att vi göra klart för oss vilka medel vi ha till vårt förfogande i vårt penningpolitiska arbete, kanske i särskilt hög grad sedan vi måst avstå från medel, som förr stodo oss till buds.

Herr andre vice talmannen påpekade, att det inte bara förelegat ett hot mot lönestoppet, utan även ett hot mot prisnivån, och det är naturligtvis riktigt. Det har ju även varit nödvändigt att vidtaga vissa justeringar uppåt med avseende på priserna. Att man inte har anledning att fästa sig så mycket vid detta hot beror på att vi ha legala medel för prisernas reglering, varför således statsmakterna ha möjlighet att göra justeringarna på ett sådant sätt och i en sådan omfattning, som i varje särskilt läge befinnes betingat. Därför kunna vi behandla de därmed sammanhängande frågorna på ett annat sätt än övriga.

Det är frånvaron av medel för att reglera lönerna som gör, att denna sida av saken är allvarligare. Därmed vill jag ingalunda ens antyda, att jag här skulle vilja ha någon statlig reglering, utan jag vill endast framhålla, att det enda medel vi ha, när det gäller att påverka löneförhållandena, är att rikta en appell till eller framlägga en argumentering för löntagarna, och det är på denna punkt jag inte kunnat undgå att konstatera vilken betydande menings-

Ang. riksbankens räntepolitik m. m. (Forts.)

skiljaktighet som råder mellan å ena sidan finansministern och å andra sidan priskontrollnämndens ordförande.

Herr finansministern anser, att den lättaste och naturligaste vägen, när det uppstår en marginal, är att låta lönerna stiga. Herr Bergvall åter hävdar den motsatta uppfattningen. Vad man vinner med en prissänkning, är att man skapar argument för lönestoppet. Ty det är alldeles klart, att om man inte har någonting annat att vända sig till löntagarna med än en vädjan till dem att inte pressa sina löner för hårt, är det av utomordentlig vikt, att man inte bara håller prisstoppet, utan också vidtagit åtgärder för att få ned prisnivån och öka värdet av deras löner. Det har för övrigt gått som en röd tråd genom priskontrollnämndens arbete, att den strävat efter att såvitt möjligt försöka hålla priserna nere på de nödiga konsumtionsvaror, som äro bestämmande för index. Jag tror, att det är av mycket stor betydelse, att man verkligen försöker skapa argument för att lönerna böra hållas i schack, ty eljest komma vi i det läget, att lönestegringarna spränga prisnivån.

Finansministern menar nu, att en diskussion om dessa spörsmål blir rent akademisk och inte har något värde, såvida man inte rör sig med konkreta fall. Jag anser emellertid, att vi mycket snart, nämligen då förslag till de stora socialreformerna framläggas, måste fråga oss vilka möjligheter vi ha att skydda oss mot de verkningar, som här kunna uppkomma. Vi äro nämligen alla överens om att de åtgärder, som vi kunna tvingas att vidtaga i form av underbalansering och i vissa fall i form av en stark köpkraftsspridning, måste verka försvärande, när det gäller att skydda penningvärdet. Då är det angeläget, att vi ha klart för oss vilka möjligheter vi ha tillgång till och vilja använda. De möjligheter, som då stå oss till buds, äro kanske av den art, att vi helt enkelt inte äro beredda att begagna oss av dem. Om vi tänka oss, att vi genom åtgärder från det allmännas sida skola upprätthålla en full sysselsättning av en sådan storleksordning, att vi även vid en lågkonjunktur ha en ständig överefterfrågan på arbetskraft, kunna vi knappast tänka oss, att lönerna skola hållas. Möjligheten för den ena parten på arbetsmarknaden att göra sig gällande eliminerar, och vi måste räkna med en ständigt fortgående lönestegring. Ett ingripande från statsmaktens sida blir måhända nödvändigt.

Den kanske främste förespråkaren för den fulla sysselsättningen, Sir William Beveridge, har, såsom jag förut påpekat, tagit konsekvenserna av sitt proklamerande av den s. k. överfulla sysselsättningen och förklarat, att vi måste införa obligatorisk skiljedom på löne marknaden. En sådan åtgärd är ytterligt främmande för svensk uppfattning, inte minst bland arbetarna. Jag tror därför, att vi ytterst ogärna skulle vilja tillgripa något dylikt här i landet. Jag nämner detta såsom ett exempel på hur de nya riktlinjer, som vi lägga upp för vår ekonomiska politik, föra oss in i helt nya problemställningar, vitt skilda från dem vi äro vana vid. Man kan visserligen säga, att det är tids nog att komma med lösningarna, när vi stå inför dessa nya förhållanden, men jag tror, att det har en viss betydelse, att man på ett tidigt stadium inventerar sina möjligheter att vidtaga åtgärder i den ena eller andra riktningen. Det skulle kanske visa oss, att vi böra modifiera våra förslag och åtgärder med hänsyn till de konsekvenser de skulle föra med sig. Det är därför som det inte är alldeles likgiltigt, när en debatt i dessa frågor kommer till stånd.

Jag skulle vilja sammanfatta innebörden av mitt framträdande här i dag på följande sätt. Den debatt om vår penningpolitik, som i regel brukar komma i samband med frågan om sedlarnas guldlösning, kommer enligt min mening i år antagligen för sent. Jag vill ha denna debatt upptagen i samband med de stora ekonomiska problemen. Då blir den samnerligen inte en tom akademisk demonstration. Det är detta jag velat understryka, och jag vill sluta med

Ang. riksbankens räntepolitik m. m. (Forts.)

en direkt vädjan till finansministern, att han tar upp detta enligt min mening mycket reala problem i samband med den stora frågan om socialreformernas finansiering. Där hör den hemma och inte i en debatt två månader efteråt, när vi kanske fattat beslut om dessa reformer. Att då komma med en debatt om hur vi skola driva vår penningpolitik är att komma med jätten efter degen.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag kan bara uttala min stora tillfredsställelse med det sista som herr Nordenson här yttrade. Det var ett instämmande i min egen uppfattning, att den verkliga debatten om dessa ting bör komma vid ett tillfälle, då de olika ståndpunkterna kunna ge praktiska resultat. Jag vill emellertid även säga ett ord om den förflutna tiden.

Det är klart, att det alltid kan riktas anmärkning mot en politik, som följer minsta motståndets lag, och jag har ju öppet sagt, att när vi genomfört lönehöjningarna, ha vi i stället för att sträva efter prissänkningar följt det minsta motståndets lag. Men man får komma ihåg hur saken ligger till. Det finns nämligen en drivande kraft, när det gäller lönehöjningar, som så att säga tvingar fram ett avgörande. Den omständigheten att lönerna pressats fram av vederbörande arbetare har tvingat företagarna att på allvar undersöka, om detta varit förenligt med oförändrade priser, och i praktiken har det visat sig, att så varit fallet. Jag kan inte tänka mig, att saken kunnat drivas med samma energi gentemot företagarna från priskontrollnämndens sida. Antag, att priskontrollnämnden hade sagt, att den funnit förutsättningar föreligga för en prissänkning och att företagarna voro tvungna att finna sig i en sådan, med risk av statligt ingripande i sista hand. Det hade varit en mycket svår väg, och ingen har heller gått den.

Därtill kommer, att i vissa fall, då förutsättningar för en dylik åtgärd syntts föreligga, ha inkomsterna visat sig vara sådana, att man på många håll ansett det skäligt att i stället göra en inkomststegring. Jag erinrar om att priskontrollnämnden vid flera tillfällen antytt, att för textilindustriens vidkommande nog kunde finnas utrymme för en prissänkning. På grund av de låga lönerna inom denna industri har man emellertid till sist funnit det vara lika gott att använda detta utrymme till att ge ökade löner. Ett annat exempel kunna vi få från jordbrukets område. Ni ha nog alla märkt, att man i stället för att ta ut sjunkande produktionskostnader i form av sjunkande livsmedelspriser låtit lantarbetarlönerna stiga — man har t. o. m. varit med om att låta dem stiga mera än som svarat mot det utrymme för justeringar man ansett föreligga. Detta visar hur svårt det är att här följa någon generell princip.

När herr Nordenson pekar på den fulla sysselsättningen och de problem den reser, har han alldeles rätt. Jag har ingen invändning att göra mot hans framställning på denna punkt. Jag vill erinra om att detta inte är någon nyhet för regeringen. Redan på hösten 1944, då vi föreslog det första stora avsteget från lönestoppet i samband med regleringen av de statsanställdas löner, gällde diskussionen inte minst frågan om vilken inverkan denna åtgärd skulle ha på priserna och överhuvud taget på hela vår ekonomiska politik. Jag tror att jag så starkt som det överhuvud taget var möjligt framhävde, att skola vi ha full sysselsättning så uppkommer det nya problemet om hur man skall kunna avpassa lönerna så, att de lämpa sig efter den prisnivå vi ha och inte driva fram en ny prisstegring. Vill man ha full sysselsättning, får man också försöka lösa det nya problemet om hur den skall kunna förenas med en oförändrad prisnivå, ty det är alldeles klart att tendenserna till en höjning av inkomsterna då bli starkare än när man omväxlande har goda tider och depressionsperioder, vilka senare faktiskt stryka bort både köpkraft och organisationernas möjlighet att höja sina medlemmars löner.

Ang. riksbankens räntepolitik m. m. (Forts.)

Men det tar jag också såsom ett exempel på att man får lov att välja. Om man är så rädd för följderna av en lönestegring, att man inte vågar sträva efter full sysselsättning, är det just ett fall, där man kommer i det praktiska läget att man får välja det ena eller det andra.

Från regeringens sida har man ju snarast sagt, att vådorna av för låg sysselsättning äro större och att vi hellre få ta de risker, som följa med den fulla sysselsättningen, och se om det inte kunde vara möjligt att på olika vägar förebygga de farliga konsekvenserna. Att detta nödvändigt skulle behöva leda till obligatorisk skiljedom, är en uppfattning som jag inte kan dela. Men att det måste leda till ett mera centralt övervägande av hela lönepolitiken är jag övertygad om, och det tror jag att man inom den stora fackföreningsrörelsen har ganska klart för sig. Här får man välja det ena eller det andra.

Herr Nordenson slutade med att säga, att det när vi komma till de stora sociala utgifterna just blir ett tillfälle att se, vilka konsekvenser man vill dra, och därvidlag är jag ense med herr Nordenson. Jag kanske skall be om ursäkt för den lilla elakhet jag tillät mig, när jag erinrade om att denna diskussion icke kom upp i samband med behandlingen av frågan om den stora provisoriska löneförbättringen för statstjänarna — åtminstone hörde jag den inte då — där det alldeles uppenbart hade förelegat samma skäl att fråga sig: våga vi höja statstjänarnas löner så mycket som vi göra, med hänsyn till den effekt det måste ha på öppna arbetsmarknaden och på industrierna och med tanke på de eventuella riskerna för en prisstegring? Det är alldeles tydligt, att riksdagens majoritet i det fallet har sagt, att de starkaste argumenten trots allt tala för att vi skola återföra lönerna till vad de voro år 1939 och att vi, om det är risker förbundna därmed, få försöka möta dem på annat sätt.

Herr Nordenson: Jag skall inte upptaga tiden länge, herr talman.

Jag skall inte närmare gå in på frågan, huruvida man bör följa minsta motståndets lag eller ej. Dock måste jag anmäla avvikelse från den uppfattning, som herr finansministern har gjort gällande. När det gäller finansiella frågor i en demokrati tror jag att det är nödvändigt att gå just den motsatta vägen och försöka bryta det motstånd, som uppkommer.

Jag har här emellertid velat understryka att den tankegång, som finansministern har gjort gällande, nämligen att man skall ta ut löneökningarna, i själva verket strider mot det program, som en gång uppställdes. Detta är, tror jag, alldeles ofrånkomligt; och eftersom finansministern här talar om de olika tillfällena, då det ena och det andra argumentet föres fram, skulle jag vilja säga, att om finansminister Wigforss av år 1946 hade fört dessa ord på tungan på hösten 1942, skulle han funnit en lika energisk som skicklig motståndare i finansminister Wigforss av år 1942.

Herr statsrådet Wigforss: Herr talman! Det sista herr Nordenson sade uppfattade jag inte riktigt, men jag vill inte att det skall kvarstå något missförstånd. Jag har inte förordat, att man skall följa det minsta motståndets lag. Jag sade att man skulle kunna säga, att vi i detta fall ha gjort det och att det skulle kunna framföras som en invändning. Men jag skulle vilja säga, att hela politiken från år 1942 just har varit så att säga ett exempel på raka motsatsen. Jag har också velat erinra om sådana faktiska förhållanden som att det icke finns någon socialt drivande kraft, om jag så får kalla det, som pressar ned priserna, på samma sätt som vi i fråga om lönerna måste räkna med en uppdrivande kraft, som prövar hur långt man kan komma. Det är detta som gör, att problemet aldrig har ställts på det viset, att det har gjorts en framstöt från låt mig säga de priskontrollerande myndigheterna, där man

Ang. riksbankens räntepolitik m. m. (Forts.)

konstaterat, att möjligheter för en sänkning av den svenska prisnivån uppenbarligen finnas. Hade det kommit en sådan framställning, är det möjligt att man övervägt saken.

Jag säger inte detta som en kritik, utan jag är ganska övertygad om att någonting sådant skulle ha varit omöjligt för priskontrollnämnden; det är först efteråt som man kan konstatera, att höjningar av lönerna och kostnaderna tydligen varit möjliga vid oförändrade priser. Och detta visar, att det fanns ett utrymme, som jag inte kan se att det hade funnits någon anledning att inte utnyttja för löntagarna, när det icke utnyttjades för konsumenterna.

Efter härmed slutad överläggning lades den nu förevarande punkten till handlingarna.

Punkterna 2 och 3.

Lades till handlingarna.

Punkterna 4 och 5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 4, angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. rationalisering av riksdagsstrycket m. m.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 5, i anledning av riksdagens år 1945 församlade revisorers uttalanden i fråga om rationalisering av riksdagsstrycket m. m.

I sin berättelse om verkställd granskning av riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning för tiden 1 juli 1944—30 juni 1945 hade riksdagens revisorer under § 1 föreslagit, att frågan om riksdagstryckets omläggning i syfte att vinna förenkling och större överskådlighet samt nedbringande av kostnaderna skulle göras till föremål för utredning.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet anfört:

»De åtgärder i syfte att vinna förenkling och ökad överskådlighet av samt nedbringa kostnaderna för riksdagstrycket, som revisorerna föreslagit, synas utskottet i allt väsentligt välmotiverade. Utskottet vill därför tillstyrka, att en allsidig utredning i ämnet kommer till stånd. En dylik utredning bör lämpligen verkställas genom fullmäktiges i riksgäldskontoret försorg. För ändamålet torde fullmäktige böra tillkalla särskilda sakkunniga, vilka företräda såväl Kungl. Maj:ts och riksdagens som allmänhetens synpunkter. Av betydelse är även, att utredningen tillföres erforderlig sakkunnskap från Kungl. Maj:ts och riksdagsutskottens kanslier. Åberopande det anförda hemställer utskottet, att riksdagen må uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att, med beaktande av de utav riksdagens revisorer angivna synpunkterna, låta verkställa utredning angående en rationalisering av riksdagstrycket i syfte att vinna förenkling och större överskådlighet samt nedbringande av kostnaderna ävensom att för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen må giva anledning.»

Herr **Herlitz**: Herr talman! I detta bankoutskottets utlåtande om en fråga, som i hög grad intresserar oss alla, nämligen frågan om en rationalisering av riksdagstrycket, är det särskilt en omständighet som har väckt min mycket

Ang. rationalisering av riksdagstrycket m. m. (Forts.)

stora förvåning. Vi äro ju vana vid att utredningar verkställas av Kungl. Maj:t, men överraskande nog har bankoutskottet funnit lämpligt, att denna fråga utredes genom riksgäldskontorets försorg.

Jag vet inte vad det kan vara, som har ingivit bankoutskottet och dess ärade ordförande en sådan misstro till Kungl. Maj:ts möjligheter att på ett tillfredsställande sätt utreda denna sak. Det förtjänar understrykas, att detta ingalunda är en angelägenhet som angår riksdagen allenast, ty som vi ha funnit i utlåtandet rör sig frågan, jag skulle vilja säga, till allra största delen om den lämpliga uppställningen av Kungl. Maj:ts propositioner, som f. ö. också bilda grundvalen för hela riksdagsarbetet. Det förefaller mig därför som en ganska egendomlig anordning att riksgäldskontoret, som är till för helt andra syften, skall sätta sig till ett övervägande av hur man i Kungl. Maj:ts kansli lämpligen bör skriva och uppställa propositioner.

Statsrevisorerna ha inte varit inne på denna tanke, utan det förhåller sig lustigt nog så, att uppslaget till anordningen kommer från riksgäldskontoret självt. Fullmäktige ha nämligen erbjudit sig att, om så önskades, göra denna utredning, dock med den reservationen, att fullmäktige funno sig då ej böra sysselsätta sig med Kungl. Maj:ts propositioner. Det har nu inte bankoutskottet ryggat tillbaka för, utan utskottet tänker sig att fullmäktige få syssla med det hela och som det heter — jag kan inte neka mig att läsa upp orden — »tillkalla särskilda sakkunniga, vilka företräda såväl Kungl. Maj:ts och riksdagens som allmänhetens synpunkter». Jag kommer, herr talman, att sluta med ett yrkande om att vi i stället besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet.

Vad emellertid själva saksfrågan angår skulle jag, bland annat för att ytterligare motivera detta yrkande, vilja understryka att det väsentliga när det gäller en reformering av riksdagstrycket kanske inte bara är det, som revisorerna och bankoutskottet varit inne på, nämligen hänsynen till riksdagsmännens bekvämlighet — d. v. s. att en mera överskådlig uppställning av handlingarna skulle underlätta läsningen — och hänsyn till ekonomin. Jag anmärker i förbigående att de siffror, som ha givits oss angående kostnaderna för riksdagstrycket, inte äro alltför alarmerande. De ha stigit med 100 000 kronor sedan tiden före världskriget, men om man tar hänsyn till prisstegringen, är ju inte det någon alltför märklig kostnadsökning. För mig står det emellertid klart, att det är en viktig fråga som här har väckts, och jag vill särskilt ansluta mig till önskemålet att i möjligaste mån förenkla riksdagstrycket, där det låter sig göra; det är ju ett självklart önskemål.

Men jag vill börja med att inlägga mina reservationer på några punkter. För det första ha statsrevisorerna gjort ett uttalande, som jag inte kan läsa annorlunda än som ett förord för att remissyttranden i propositionerna skola redovisas litet enklare än som nu sker. Detta står jag mycket betänksam emot. Jag behöver inte stryka under, vilket värde vi i den svenska riksdagen äro vana att sätta på de uttalanden vi i den formen få del av. Det är en kunskapskälla om allmänna angelägenheter, som inte står några andra folkrepresentationer till buds; där brukas inte sådant som att man får remissyttranden. Men vi äro ju vana vid det, och jag skulle inte vilja mista något av det värdefulla däri.

Naturligtvis är jag gärna med om att det, som är överflödigt, strykes, men jag må säga, att jag inte brukar se mycket i propositionernas redogörelser för remissyttrandena, som jag finner överflödigt. Revisorerna säga någonting om att tillstyrkande yttranden skulle kunna omnämnas helt kort och att man inte behöver se vilka skäl som åberopas. Jo, jag tycker det är mycket roligt att få se skälen även för tillstyrkande. Det är ganska vägledande att iakttaga de olika nyanser, med vilka tillstyrkandet har ägt rum, och framför allt sätter

Ang. rationalisering av riksdagstrycket m. m. (Forts.)

jag stort värde på de argument, ofta hämtade ur praktisk erfarenhet, som kunna anföras för ett tillstyrkande yttrande.

En annan tanke, som i någon mån har överraskat mig, är statsrevisorernas uppslag att man skulle kunna avfatta propositioner på det viset, att man inte återger statsrådsprotokollen, utan drar ihop det hela på något finurligt sätt. Till detta är först och främst att anmärka, vilket statsrevisorerna och bankoutskottet inte ha påpekat, att det i grundlagarna är föreskrivet, att statsrådets yttranden liksom lagrådets skola komma riksdagen till handa. Det kan man alltså inte lätteligen komma ifrån. Naturligtvis kan man ändra grundlagarna, men jag förstår inte varför vi skulle göra det på den punkten. Är det inte utmärkt bra att ha protokollen tillgängliga? Ha vi någon olägenhet av att de komma med i riksdagstrycket?

Nu ha statsrevisorerna hänvisat till extrema fall — herrarna ha säkert inte deras berättelse med exemplen framför sig just nu — där det onekligen ser litet löjligt ut att rada upp en mängd protokoll efter varandra, som inte ha något egentligt innehåll. Men jag skulle vilja se, hur statsrevisorerna tänka sig att förenkla propositionsskrivandet i mera komplicerade ämnen.

Deras förenkling har för resten gått ända därhän, att riksdagen enligt det utkast till propositionsskrivning, som de meddelat, inte ens får del av den lagtext, det är fråga om att antaga. Så brukade man göra förr i tiden, för mer än hundra år sedan, men så småningom har man i den svenska riksdagen kommit till insikt om att det är av största värde, att man får själva lagtexten till punkt och pricka beslutad av riksdagen, och den vanan skola vi väl ändå inte gå ifrån.

Statsrevisorerna ha också tänkt sig, att propositionerna och kanske även utskottsutlåtandena skulle inledas med en redovisning av de framlagda förslagens huvudpunkter. I vissa fall kan detta måhända vara ganska bra som en orientering, ehuru det är mycket vanskligt att göra sådana sammanfattningar i stora frågor och välja ut vad som skall vara det väsentliga och det mindre väsentliga. Man får naturligtvis alltid vara försiktig och, med hänsyn till svagheten hos allt mänskligt, räkna med den risken att folk vänjer sig vid att läsa sådana sammanfattningar och sedan föreställer sig, att man har hela saken klarlagd. Det är ett misstag, att man i en enkel sammanfattning skulle kunna ge besked om betydelsefulla och omfattande frågor.

En helt annan sak är det, om man tänker sig att ordna sammanfattningar för att ge ett klart besked om vad riksdagens beslut skall avse, så att utanför dem ställes allting, däri riksdagen bara avger sina opinionsyttringar och uttalar sina oförgripliga meningar. Men det syftet vinnes kanske i de flesta fall bättre genom att man försöker göra klämmarna i Kungl. Maj:ts propositioner och utskottets utlåtanden något mera utförliga och klagörande, så att det verkligen blir möjligt att av dem utläsa, vad det är meningen att vi skola besluta om och Kungl. Maj:t bli bunden av, medan det övriga är bara motivering-
en i egentlig mening, skälen till att vi besluta så eller så.

På den punkten beröra de här framlagda förslagen det, som för mig är det viktigaste och intressantaste vid en rationalisering av riksdagstrycket, nämligen en reformering av detta tryck därhän att vi och andra människor, som sedan ha att tillämpa riksdagens beslut, skola kunna klart urskilja, vad som är beslutat och alltså bindande för Kungl. Maj:t och myndigheter och vad som inte är det. Vi ha alla klart för oss, vilka svårigheter som i det hänseendet möta. Låt mig påminna de ärade kammarkamraterna om hur det brukar vara, då vi skola läsa t. ex. statsutskottsutlåtanden beträffande åttonde huvudtiteln eller någonting sådant. Vi måste fundera länge på var i den långa motiveringen det viktiga står. I vilken mening, inströdd i hela resonemanget, finns

Ang. rationalisering av riksdagstrycket m. m. (Forts.)

kärnfrågan behandlad? Och dessutom ha vi de där reservationerna med transumeringar att komma till rätta med. Vi försöka kanske snickra ihop det hela, men reda oss egentligen inte med mindre än att vi fråga någon ledamot av vederbörande avdelning till råds — en annan ledamot av statsutskottet räcker för det mesta inte.

För att ta ett färskt exempel ur de just remitterade propositionerna kunna vi se på propositionen om statsbidrag för anordnande av skolmåltider. Vad vill Kungl. Maj:t att riksdagen skall besluta? Var ha vi det? Jo, det står i en kläm med den vanliga formuleringen, som vi alla känna till, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att »medgiva, att till kostnaderna för anordnande av skolmåltider och anskaffande av inventarier för samma ändamål må utgå statsbidrag i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag i det föregående» — någonstans på de 132 sidorna — »förordat».

Särhållandet av vad i de kungl. propositionerna som blir föremål för riksdagens beslut och vad som inte blir det är desto viktigare, som väl åtminstone på många håll den föreställningen gör sig gällande, att då Kungl. Maj:t någonstans i en motivering har gjort ett uttalande, som riksdagen sedan inte säger någonting om, Kungl. Maj:t och myndigheterna äro bundna därav.

Må det tillåtas mig att i det sammanhanget åberopa ett uttalande, som konstitutionsutskottet år 1940 gjorde i anledning av en motion, som var buren av ungefär sådana här tankegångar. Utskottet sade: »Vissa av de i motionen påtalade olägenheterna med den nu rådande ordningen» — alltså oklarheten om vad riksdagen egentligen beslutar och inte beslutar — »synas utskottet sammanhånga med att de s. k. klämmarna stundom fått en alltför snäv avfattning. Motionens syfte skulle sålunda främjas om uttalanden, som avse att binda Kungl. Maj:t, i större utsträckning än nu är fallet från 'motiveringen', — satt inom citationstecken, ty det är ju inte bara motivering — »där de nu understundom ha sin plats, överfördes till 'klämmen'».

Nu invänder man, att det inte är möjligt att få med allting i klämmarna. Ja, klämmarna skulle kanske i så fall få ett helt annat utseende än vi äro vana vid. Men jag vet inte, varför det vore omöjligt.

Jag skulle emellertid vilja säga att jag betraktar det som en fördel, ifall en reform i denna riktning ledde till att Kungl. Maj:t icke på alla punkter bleve så hårt bunden som nu är fallet, detta särskilt i mindre viktiga frågor och när det gäller rena detaljer, som utan olägenhet kunna överlätas åt Kungl. Maj:t.

Mina damer och herrar! Jag har här i kammaren ofta talat om riksdagens rätt och om dess inflytande, men jag har med samma iver förfäktat den meningen, att riksdagen inte skall plöttra bort sitt intresse på att syssla med en mångfald av detaljfrågor, som lättare kunna avgöras av Kungl. Maj:t. Jag ser det inte som något intresse, att riksdagen lägger sig i allt möjligt och därigenom splittrar sin uppmärksamhet. Riksdagens uppmärksamhet bör framför allt vara riktad mot det väsentliga. Om i enlighet härmed klämmen i vissa frågor inte komme att ge så mycket, är det ju icke därför någonting som hindrar, att motiveringen göres fulligare, men jag går ett steg längre: motiveringen må gärna för mig, då det gäller exempelvis beslut om byggnadsföretag eller avyttrande av en egendom eller beviljande av en pension eller dylikt, inskränka sig till några få rader, det är för mig tillfyllest, att utskottet sedan får vederbörliga handlingar.

Herr talman! Jag tror att jag med de aspekter på detta problem, som jag nu har rullat upp — om man så vill, i någon mån konstitutionella aspekter — har fått ytterligare ett argument för att det är ganska onaturligt, att ett spörsmål som detta skall utredas genom riksgäldsfullmäktiges försorg, och jag ber

Ang. rationalisering av riksdagstrycket m. m. (Forts.)
därför som sagt att få framställa ett yrkande om skrivelse till Kungl. Maj:t i saken.

Jag vill därtill foga den förhoppningen att Kungl. Maj:t, om riksdagen beslutar en sådan skrivelse, med all skyndsamhet tar itu med denna sak. Jag har trots mig förnimma, att man varit rädd för att Kungl. Maj:t inte skulle göra det och att riksgäldskontoret skulle vara flinkare. Det är därför jag är angelägen att starkt understryka detta önskemål.

Jag ber vidare att få nämna, att enahanda yrkande kommer att framställas i andra kammaren, om det inte redan är framställt.

Jag hemställer alltså, att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte, med beaktande av — i fortsättningen följer jag utskottets text — de utav riksdagens revisorer angivna synpunkterna, låta verkställa utredning angående en rationalisering av riksdagstrycket i syfte att vinna förenkling och större överskådlighet samt nedbringande av kostnaderna ävensom att för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen må giva anledning.

I detta anförande instämde herrarna *Schlyter* och *Bergquist*.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag använde uttrycket »världsskandal» i ett sammanhang häromdagen. Det fick jag ovetat för. En tidning skrev, att jag hade anlag för att använda starka uttryck, vilket kanske är raka motsatsen till verkligheten.

Jag skall akta mig för att ta så där starka ord i munnen i dag, men jag tror dock att man kan säga, att av alla världens parlament det svenska är det, som använder det mesta papperet. Det kan inte bara bero på att vi ha så gott om papper här i landet; det måste vara någon svensk skötesynd.

Vi äro väl alla ense om att det skrivs och trycks alldeles för mycket. Det finns kanske de som säga, att det är så bra att få reda på allting, men i verkligheten blir det ofta så, att man inte får reda på någonting, eftersom mängden av sidor avskräcker från att läsa allt detta tryck. Jag skulle tro, att även riksdagsmännens befattning med de kungl. propositionerna ofta inskränker sig till att man ser efter vad som står i statsrådets yttrande. Och i de flesta fall lägges kanske den kungl. propositionen åt sidan i avvaktan på vederbörande utskotts utlåtande, då man där kan få upplysning även om den kungl. propositionens innehåll. Men också i det fallet — när utskottsutlåtandet ligger på bordet — göra väl de flesta av riksdagens ledamöter en stor konst i den s. k. reciten, som redogör för propositionens innehåll, remissyttrandena o. s. v., och gå direkt till utskottets yttrande, i många fall kanske till själva klämman.

Vi kunna väl därför vara tämligen ense om att det nuvarande systemet med dessa oerhört omfattande böcker är av ondo med hänsyn till riksdagsarbetet. Många tycka kanske, att det är bra för historieforskningen att ha allt detta samlat, och det kan naturligtvis vara en synpunkt, men jag skulle nästan tro, att det även för forskaren blir en lättnad, om propositioner och utskottsutlåtanden inte äro så utförliga. Inte heller en forskare kan ju hinna läsa allting, utan han måste inrikta sig på det, som är väsentligt. Och när man begraver det väsentliga i sådana ofantliga luntor av damm och papper som vi ha för sed här i Sverige, göra vi det svårare för framtidens historieforskning att upptäcka det fina i våra beslut och tankar. Jag tycker att det var ett lyckligt och gott initiativ av statsrevisorerna, då de pekade på nödvändigheten av att förenkla riksdagstrycket, och bankoutskottet har för sin del varit med om att förorda en utredning.

Ang. rationalisering av riksdagstrycket m. m. (Forts.)

Det är kanske inte så lätt att enas om hur den önskade förenklingen skall åstadkommas; om man har vant sig vid ett visst system, reagerar man emot att avskaffa det. Herr Herlitz sade sig inte vilja mista ett dugg av de remissyttranden, som statsrevisorerna gå till anfall emot. I verkligheten får han ju lov att mista en hel del sådana, eftersom det inte är alla remissyttranden som återges i de kungl. propositionerna, där Kungl. Maj:t inskränker sig ibland till att omtala vad den eller den länsstyrelsen yrkat. Och jag tror nog att man skulle kunna gå vida längre just på den vägen.

»Ingenting är överflödigt», säger herr Herlitz, men det är just vad det är, då det finns så mycket i den vägen att det hindrar folk att upptäcka just det väsentliga.

Herr Herlitz anmärkte på att statsrevisorerna hade förordat, att man inte skulle behöva återge statsrådsprotokollet i varje proposition. Att så skall ske står ju, påpekade han bl. a., i grundlagen. Ja, även den saken har påpekats i utskottet. Utskottet har för sin del inte bundit sig för att en reform skall ske just på denna punkt, men jag anser det icke vara uteslutet, att man skulle kunna ändra grundlagen, om man vill ha en förenkling och en sådan är bra.

Den väsentliga anmärkning emot utskottets utlåtande, som herr Herlitz hade, var att utskottet hade förordat att riksgäldsfullmäktige skola utföra den ifrågavarande utredningen. Detta spörsmål har ju också utskottet mycket noga ventilerat; det har framhållits, som herr Herlitz sade, att det gäller inte bara utskottens utlåtanden och riksdagens eget tryck utan också i minst lika hög grad Kungl. Maj:ts propositioner. Herr Herlitz menar att det skulle vara oriktigt att en under riksdagen lydande institution utfärdar direktiv för hur Kungl. Maj:ts kansli skall skriva och avfatta sina hemställanden till riksdagen. Detta har, som sagt, påpekats även i utskottet, men vi tyckte faktiskt att om det är olämpligt, att riksdagen och dess verk utfärda några pekpinningar för Kungl. Maj:t, så är det kanske lika olämpligt att Kungl. Maj:t ger riksdagen några pekpinningar. Håller man styvt på detta, kommer man inte fram till någon lösning alls.

Vi vågade lita på att det fanns ungefär samma meningar och samma synpunkter i kanslihuset och i riksdagshuset och i riksgäldsfullmäktiges hus, och att man, om man bara hade den goda viljan, nog skulle kunna komma till rätta med problemet, vare sig nu utredningsdelegationen tillsättes av riksdagen eller något av dess verk eller utav Kungl. Maj:t. Vad som fällde utslaget var faktiskt det som herr Herlitz, efter information av mig, har påpekat, nämligen att vi misstänkte, att Kungl. Maj:t skulle förhålla ärendet under det att riksgäldsfullmäktige, om de finge detta uppdrag, skulle anse det angeläget vara att påskynda utredningen. Kungl. Maj:t får ju så många frågor och äskanden från riksdagen, att man inte förvånar sig över att Kungl. Maj:t lägger somligt på hög. Det förekommer ofta, när riksdagen begär utredningar hos Kungl. Maj:t, att det kan dröja fem, ja t. o. m. tio år, innan riksdagens äskande vinner någon efterföljd i fråga om igångsättandet av utredningar. Riksgäldsfullmäktige däremot äro mycket snabba i vändningarna; de både tillsätta utredningarna fortare och bedriva dem mera effektivt än Kungl. Maj:t brukar göra.

Till detta kommer en annan sak. Herr Herlitz omnämnde att samma yrkande, som han här ställde, har ställs även i andra kammaren. Detta är alldeles riktigt. Men andra kammaren har avslagit det yrkandet och har redan fattat beslut i enlighet med bankoutskottets förslag. Jag utesluter inte, om det blir delade meningar mellan kamrarna, att dessa kunna sammanjämkas på något sätt. Men enklast är väl, att första kammaren fattar samma beslut som andra kammaren har fattat. Då är ju ärendet avgjort redan i dag.

Ang. rationalisering av riksdagstrycket m. m. (Forts.)

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till bankoutskottets hemställan.

Herr **Sten**: Herr talman! Jag var tveksam om huruvida det skulle anses motiverat att anföra sina synpunkter på detta ärende, då det ju endast ifrågasättes en utredning. Men då det föreliggande utskottsutlåtandet inbjuder kammaren att fatta ett helt annat beslut än det kammaren fattade i fjol i samma fråga, har jag ansett det vara på sin plats att även de synpunkter, som tala emot en del av de föreslagna anordningarna, måtte biläggas handlingarna i ärendet innan utredningen verkställs.

Vad beträffar den sammanfattning, som herr Herlitz redan har talat om, är det klart att det är mycket, som enligt moderna synpunkter talar för en sådan. Men å andra sidan kan man ju frukta att den kan bli vad man brukar kalla för »hyende under lättjan», d. v. s. att de flesta komma att låta sig nöja med denna sammanfattning och försumma att ta del av handlingarna i övrigt.

På den andra punkt, som här är förd på tal, nämligen den som avser utmönstring av en hel del stereotypa men sakligt sett ovidkommande fraser och partier, som skymma trycket, kan man givetvis önska utredningen ett lycka till. Tidningsmannen efterlyser ju gärna i offentligt tryck något slags verklig redigering av det föreliggande materialet.

Den punkt, som jag huvudsakligen ville komma till, är dock den som gäller statsrevisorernas förslag om en ändring av riksdagstryckets inbindning, så att det s. k. aktsystemet skulle komma till användning. Detta system innebär alltså, att »varje proposition, motion, utskottsutlåtande och skrivelse», som gäller en viss fråga, tryckes för sig men tillsammans få bilda en särskild samling. Litet längre ned i utskottets utlåtande har man tydligen hesiterat inför konsekvenserna i ett visst avseende, ty där säger man: »Kammarprotokollen torde dock alltså bära föras särskilt för vardera kammaren.»

Som vi alla känna till ha vi här i riksdagen ett gemensamt register för propositioner, motioner, utskottsutlåtanden och protokoll från kammardebatter, och det är väl ingen av oss som har haft någon svårighet att vare sig hemma eller här i huset hitta, vad vi ha sökt efter, när det har gällt att följa en frågas behandling och öde. Det kan knappast heller i samband med rationalisering och förbilligande talas om aktsystemet, ty även om man skulle utesluta diskussionsprotokollen måste man väl ändå på ett särskilt papper, omfattande en sida eller mer, ange vilket beslut som har fattats i varje ärende. Eller också måste man, om man inte handlar enligt statsrevisorernas anvisning, trycka ett särskilt protokoll för varje ärende — alltså inte ett gemensamt häfte för en dag eller för ett plenum, som vi äro vana vid, utan ett för varje ärende — och då blir det ju, som man lätt förstår, många fler utgångar och blanka sidor, vilket knappast kan förbilliga det hela.

Dessutom vill jag fästa uppmärksamheten på den olägenhet både för forskarna och för riksdagsmännen, som skulle följa av att man skulle ha helt olika system för riksdagshandlingarnas uppordnande t. ex. före 1947 och efter detta år. Det måste vara en ganska väsentlig olägenhet, och jag tror att vi alla ha gjort den erfarenheten att det är synnerligen olämpligt att överhuvud taget göra några ändringar i sådana avseenden. Man blir ju alltid förvirrad och försenad, när man stöter på några nyheter på detta område.

Jag känner inte till vilka tryckeritekhniska sakkunniga som statsrevisorerna och till äventyrs även bankoutskottet ha anlitat, eftersom man — ja, jag kan knappast finna något annat uttryck — så kritiklöst har anammat denna tankegång.

Trots det att jag i allmänhet sympatiserar med bankoutskottets ärade ord-

Ang. rationalisering av riksdagstrycket m. m. (Forts.)

förande, känner jag mig tryggare på detta område, om jag håller mig till en annan representant för Örebro län, nämligen Johan Johansson i Noraskog, som ju lär vara den som grundlade det riksdagsregister, som sedan, visserligen något utbyggt, har tjänstgjort och tjänstgör på ett utmärkt sätt ännu i dag. Med tillhjälp av det bristfälliga system, som vi enligt statsrevisorernas och bankoutskottets mening ha, kan varje ledamot lätt förvissa sig om att det i följd av en nykommen ledamot i kammaren väcktes en motion, vari just hemställdes om en sådan ändring av riksdagstryckets gruppering att i första hand handlingar, som avsåge samma ärende, och i andra hand ärenden, som avsåge med varandra beslätade spörsmål, sammanfördes. Första kammarens första tillfälliga utskott avstyrkte denna motion, och kammaren följde enhälligt sitt första tillfälliga utskott utan att vare sig motionären eller någon annan ledamot av kammaren fann anledning att spilla något ord om saken.

Det är detta jag har velat erinra om när nu den tanke, som har uppkommit i statsrevisionen och som understödes av bankoutskottet, skall vidarebefordras till en utredning.

Jag ställer inte något yrkande. Resultatet skulle förmodligen i alla fall ändå bli att bankoutskottets hemställan bifölles av kammaren, och ett avslag på ett yrkande i annan riktning skulle då ge en felaktig bild av kammarens ställningstagande i själva sakfrågan. Utan jag nöjer mig med att hemställa, att även de kritiska synpunkter, som sålunda här ha kunnat anföras i detta avseende och som tydligen voro vägledande för kammarens ställningstagande i följd, måtte tagas i beaktande vid denna utredning.

I frågan rörande vem som skall utföra denna utredning måste jag säga, att jag icke kan följa herr Herlitz' tankegång. Jag minns att jag i mitt stilla sinne reagerade, när riksdagen senast fattade beslut om en utredning angående sina egna arbetsformer; jag ansåg det egendomligt, att man i en sådan fråga skulle skriva till Kungl. Maj:t. Riksdagen bör kunna vara kapabel att själv eller genom sina organ verkställa utredning i sina interna frågor; därför kan jag i detta avseende inte resa någon invändning emot bankoutskottets hemställan, utan kan ansluta mig till yrkandet om bifall till densamma.

Herr Lindström: Jag ber att med herr talmannens tillåtelse få ta upp en fråga, som sammanhänger med det behandlade ärendet även om den inte har berörts av riksdagens revisorer eller av bankoutskottet i det nu föreliggande utskottsutlåtandet; den gäller tryckningen och offentliggörandet av kamrarnas diskussionsprotokoll.

Många av kammarens ledamöter erinra sig säkerligen, att denna fråga för ganska många år sedan var föremål för riksdagens behandling. Beslut fattades också om att man skulle påskynda proceduren med tryckningen, därför att det från många håll — för att inte säga ifrån alla — gjordes anmärkningar emot att det drog så långt ut på tiden. Vi fingo också ett beslut, som gick ut på att tryckningen skulle påskyndas. Resultatet av detta beslut är emellertid — det måste vi alla erkänna — långt ifrån tillfredsställande. Ännu få vi vänta 10—12 dagar efter en debatt, innan vi ha protokollet på bordet.

Samtidigt med bankoutskottets utlåtande nr 5, som vi nu behandla, kom också det tryckta kammarprotokollet för den 27 februari; båda papperen inträffade på bordet den 9 mars. Det hade alltså gått tio hela dagar från överläggningarna i kamrarna fram till den tidpunkt då vi fingo trycket för våra ögon.

Jag anser att denna procedur alltför saktfärdig, och jag anser, när det nu skall ske en utredning om riksdagstrycket, att denna fråga också bör prövas i samband därmed.

Ang. rationalisering av riksdagstrycket m. m. (Forts.)

Jag går, herr talman, i denna fråga så långt att jag uttalar önskemålet om att kamrarnas ledamöter redan dagen efter sedan debatterna ha försiggått i kamrarna skulle kunna ha det tryckta stenografiska referatet på sina bord eller få det med första posten på morgonen.

Nu säger man att detta är en omöjlighet. Det är inte alls någon omöjlighet, ty det har visat sig att en sådan ordning kan genomföras i andra länder. När den engelske parlamentsledamoten stiger upp ur sin säng på morgonen efter en debatt och tittar på sin post, har han i tryck från The Houses of Parliament protokollen från närmast föregående dag med ett stenografiskt referat av förhandlingarna, som på denna korta tid blivit tryckt.

Det är alldeles uppenbart, herr talman, att den offentliga diskussionen i vårt land, som inte endast pågår här inom dessa väggar utan kanske framför allt ute i landet, skulle vara mycket betjänt av att man på detta snabba sätt finge riksdagsdebatterna tillgängliga i tryck. Det är ju också meningen att folket, som är riksdagsledamöternas valmän, skall ha rätt att utöva kontroll över deras beslut och förhandlingar. Om denna kontroll skjutes för långt fram i tiden, blir den inte så effektiv som om den kan sättas in mycket snabbt. Och den kan inte sättas in, om man inte lika snabbt har fullkomligt klara papper på eller utförliga redogörelser för vad som har försiggått i riksdagens kamrar. Det är alltså ett allmänt demokratiskt önskemål, skulle jag vilja säga, att vi här skola kunna nå en större snabbhet.

Häremot göres nu en hel del invändningar. Det säges: »Då få vi inte korrigera våra uttalanden.» Rätten att korrigera de uttalanden, som man har gjort i en debatt, framstår uppenbarligen för många kammarledamöter som deras allra heligaste rättighet. Jag anser icke att denna rättighet är så helig att den till hinder för viktigare ting bör respekteras. Vi skulle litet till mans, tror jag, ha nytta av att få läsa i tryck, vad vi verkligen ha sagt i denna kammar. Jag tror också, att våra valmän skulle uppskatta att kunna få utläsa hurudana vi i verkligheten äro — inte bara sådana vi framstå, när vi ha korrigerat oss själva.

Man säger att kamrarnas ledamöter inte vilja utsätta sig för denna risk, utan att de då komma att skriva sina tal och vara mycket, mycket prudentliga och grammatikaliska när de komma hit och lägga fram vad de ha på hjärtat. Ja, herr talman, det brittiska parlamentet är det finaste i världen, och i det parlamentet anses det inte fint att läsa upp ett skrivet tal! Det anses vara en självklar sak, att om en ledamot har några synpunkter att komma med så skall han också vara så säker i korken att han direkt kan framställa dem. Att han behöver ha hjälp av anteckningar, då det gäller siffror och fakta, är naturligt, men att han skall sitta hemma och smälta och stöpa talet i förväg bara för att han är så ängslig inför den höga historien för varje bokstav, som han skall säga, det kan jag inte fatta såsom någon absolut nödvändighet.

Detta är alltså, herr talman, ett spørsmål, som jag skulle önska bli dryftat i den kommitté, som skall behandla frågan om riksdagstryckets rationalisering. Det är mig därvid fullkomligt likgiltigt, om det blir en vanlig kunglig kommitté eller om riksgäldsfullmäktige skola tillsätta denna kommitté — sådana petitesser ha inte så stor betydelse. Det viktigaste är, att vi få på bordet ett vettigt förslag i saken, ett förslag som jag vill hoppas även kommer att inkludera en förnuftig plan för att kamrarnas diskussionsprotokoll snabbare skola komma i våra egna och i allmänhetens händer.

Herr Wistrand: Herr talman! I stort sett har ju statsrevisorernas förslag väckt allmän tillfredsställelse, och det är ju också enhälligt tillstyrkt av bankokottet. Jag vill säga gentemot den kritik, som från några håll hörts här i

Ang. rationalisering av riksdagstrycket m. m. (Forts.)

kammaren i dag, att vad statsrevisorerna ha anfört inte är på något vis att anse såsom ett slutgiltigt dokument, som med fördel kan bli föremål för en skarpsinnig och subtil exegetik. Det är icke något annat än vad det givit sig sken av att vara — ett rent diskussionsunderlag för en kommande utredning — och bör därför ses helt och hållet ur denna synpunkt. Skulle man från statsrevisorernas sida ha velat avse något annat skulle man naturligtvis ha lagt ned ett helt annat arbete på utformningen.

Härav har det nog också uppkommit vissa missförstånd, som t. ex. att statsrevisorerna skulle vilja gå in för att i större omfattning undertrycka återgivandet av remissyttranden. Jag är fullkomligt överens med herr Herlitz om att det skulle vara mycket olyckligt, om inte remissyttrandena bleve på ett fullständigt och tillfredsställande sätt refererade i de kungl. propositionerna. Vad statsrevisorerna i främsta rummet vänt sig emot är att samma sak kan återkomma tre eller fyra gånger i samma handling och ofta med onödig ordrikedom. Riksdagens revisorer ha ansett att det skulle vara nog med *ett* stringent referat. Jag tror också att det, alldeles oavsett vad grundlagen säger, är nödvändigt att man tar med statsrådsprotokollen; men detta kan ju ske i enkla former och behöver inte ske genom ett återgivande in extenso. Detta senare anser jag dock vara en underordnad fråga.

Jag vill också helt och fullt instämma med vad herr Rickard Lindström yttrade om att denna utredning också borde ta upp frågan om huruvida inte trycket skulle kunna komma riksdagsledamöterna tidigare till handa. Jag, som under många år har deltagit i de internationella arbetskonferenserna i Genève, vände mig då vid att följande morgon ha ett fullständigt protokoll över vad som hade förevarit dagen förut. Detta vållade tydligen inte några svårigheter. Jag tror att det skulle vara mycket nyttigt, både för kammarledamöterna själva och för allmänheten, att samma möjlighet föreläge hos oss. Som det nu är, återfinnas ju ofta våra yttranden i tidningarna som pressade blommor — både fräschören och savören kan ha försvunnit, och alla nyansrika detaljer äro vanligen omsorgsfullt bortskalade ifrån vad som sagts. Man finge en konkurrens genom att det verkliga dagen därpå kom ett fullständigt riksdagstryck. Då hade ju tidningarna något, som de kunde hålla sig till, när det gällde att bygga reflexioner över riksdagsdebatterna. De kunde härigenom bli levande för allmänheten på ett helt annat sätt än de nu bli.

Huruvida denna utredning, för vilken det tycks vara stämning överallt — ingen har ju yrkat avslag på förslaget — skall lämnas till Kungl. Maj:t eller till riksgäldsfullmäktige är för mig, det vill jag säga, en tämligen likgiltig sak. Det blir ju en dualism, vilkendera parten som än skall verkställa utredningen. Då jag tror att det är lämpligare att första kammaren fattar samma beslut, som andra kammaren redan fattat, nämligen att utredningen skall verkställas av riksgäldsfullmäktige, beror det på att frågan där kanske kommer att omfattas med större intresse. Den avser ju en sak, som närmast rör riksdagens egna angelägenheter, även om den inte helt ligger under dess egentliga domvärjo.

Jag säger detta därför att vi ha ett mycket nära liggande exempel på med vilket intresse Kungl. Maj:t omfattat de uttalanden, som riksdagen tidigare gjort i liknande frågor. Vid 1944 års riksdag beslöts det en riksdagsskrivelse med begäran att, då kungl. propositioner omfattade förslag till ändringar i hittillsvarande lagar och författningar, riksdagen skulle få propositionen uppriktad med spaltad text, så att det tydligt och med lätthet framginge, vari nyheterna lågo. Det har visat sig att detta iakttagits endast i undantagsfall eller åtminstone i långt ifrån de flesta fall. Jag tror att det egentligen är justitiedepartementet som omsorgsfullt iakttagit detta, medan man i de andra depar-

Ang. rationalisering av riksdagstrycket m. m. (Forts.)

tementen varit obenägen eller vacklande i sin praxis. Detta föranledde mig att vid förra årets riksdag fråga statsministern, huruvida riksdagens skrivelse komme att föranleda någon åtgärd. Jag fick då det svaret, att man expedierat riksdagens skrivelse till samtliga departement, men därvid tycks det ha stannat. Gent emot trögheten i Kungl. Maj:ts kansli har varken riksdagens eller Kungl. Maj:ts vilja åstadkommit någonting, och därför tror jag att denna fråga lämpligen bör läggas i en annan hand än Kungl. Maj:ts.

Jag har letat bland de propositioner, som vi just i dag ha fått utdelade. Bland dem, som ligga på min bänk, finnes endast en, som avser förändringar i en lagtext. Jag syftar på Kungl. Maj:ts proposition om ändringar i lagen om samhällets barnavård och ungdomsskydd. Den är icke uppställd på det sätt som riksdagen begärt och varom Kungl. Maj:t givit order till sina departement. Jag anser att det är ganska uppseendeväckande, att man så ledigt kan åsidosätta, vad riksdagen har äskat och Kungl. Maj:t i princip godkänt, och jag hoppas att denna fråga också kommer att understrykas vid den utredning som nu begäres. Det borde inte behövas, men tydligen behövs det.

Herr **Andrén**: Herr talman! Den som jämför vårt offentliga liv med främmande länders kan icke undgå det intrycket, att vi ha ofantligt gott om papper och en ofantligt högt utvecklade pappersexercis. Jag erinrar mig att den arbetarregering, som under Mac Donalds ledning satt vid makten i England åren 1929—1931, lade fram en mycket vittsyftande proposition angående rösträttsfrågan, som var på fem eller sex mycket glest tryckta sidor. En proposition av samma innebörd skulle i vårt land säkerligen ha blivit en lunta på 200—300 sidor allra minst.

Men icke desto mindre kan jag för min del icke ansluta mig till dem som önska mindre fullständiga propositioner. Det är självklart, att alla riksdagsmän icke kunna läsa *alla* propositioner, men vad man måste begära är att den riksdagsman som läser en proposition skall få en så fyllig, ja, så fullständig redogörelse för ämnet som gärna är tänkbart. Om vi acceptera den principen, tror jag inte det är klokt att allt för mycket begränsa propositionerna. Och framför allt vore det synnerligen olämpligt, om man började plocka bort remissyttrandena, ty de böra få ge en så rik bild som möjligt av den opinionsbildning som förekommer ute bland de svenska myndigheterna och inom de svenska organisationerna. Det följer icke minst av den offentlighetsprincip, som gäller i vårt land, att man måste se till att inget smussel av detta slag får äga rum.

Vad herr Herlitz' anförande beträffar kan jag långa stycken följa både hans resonemang och hans slutsatser. På en punkt måste jag emellertid anmäla en avvikande mening, och det är när han gör en distinktion mellan motiveringen å ena sidan och klämman å den andra och vill göra gällande, att motiveringen icke skall vara bindande, medan klämmarna i stället skola bli så mycket mer utförliga. Jag vill då först och främst erinra om att våra grundlagar icke känna denna distinktion mellan motivering och kläm. Grundlagarna tala utslutande om utskottens utlåtanden och om riksdagens beslut, och jag tror att vi ha god anledning att fasthålla vid denna terminologi. Om vi skulle gå över på professor Herlitz' linje, vad skulle då resultatet bli? Jo. antingen skulle vi få tämligen obegränsade klämmor eller också en tämligen begränsad riksdagsmakt. Och inför dessa alternativ föredrar jag, herr talman, mycket bestämt den nu gällande ordningen.

Här ha nu många andra problem kommit upp till diskussion, och jag skall tillåta mig att beröra ett par av dem. Herr Herlitz framkastade den tanken, att den nu föreslagna utredningen skulle få ske icke genom riksgäldsfullmäk-

Ang. rationalisering av riksdagstrycket m. m. (Forts.)

tige utan genom Kungl. Maj:t. Som den föregående ärade talaren framhöll är det ju en ganska sekundär fråga, men om jag sätter in frågan i det sammanhang, som aktualiserats genom herr Herlitz' anförande, är jag närmast benägen att gå på den linje som bankoutskottet här föreslagit. Jag vill liksom herr Herlitz icke att propositionerna i väsentlig mån skola förändras till sin uppställning, och om man icke vill det, så angår ju frågan icke i särskilt hög grad Kungl. Maj:t, utan väsentligen riksdagen själv. Varför skulle då inte ett riksdagens organ kunna få taga hand om denna utredning? Jag vill erinra om att i främmande länder håller man i hög grad på parlamentens autonomi. De stadganden som finnas i vår riksdagsordning finnas i många andra länder som regel intagna i kamrarnas arbetsordningar, vilket innebär att regeringen icke har någon som helst befattning med tillkomsten av dessa bestämmelser. Det är få länder som ha riksdagsordningen som en grundlag, som stiftas under medinflytande från Kungl. Maj:ts sida, och jag tror att som ett led i riksdagens självhävdelse skulle också ingå, att riksdagen själv toge befattning med de reformer av riksdagens arbetsätt som kunna vara motiverade.

Till sist skall jag också be att få säga några ord med anledning av herr Rickard Lindströms anförande. Jag vill först bekräfta vad han sade om att riksdagstrycket framför allt i England kommer riksdagsledamöterna tillhanda långt, långt tidigare än i vårt land. Att läsa gamla riksdagsdebatter — och de äro gamla, när de komma till oss — är ju ofta detsamma som att passera längesedan vissnade blomsterrabatter. Ja, mina herrar, ibland har det kanske inte ens från början funnits några blommor i rabatterna, men *har* det förekommit några sådana, bruka de vara i hög grad frostbitna och vissnade, när de nå oss genom trycket. Att passera de där gamla rabatterna är som sagt inte alltid så lustigt, vare sig för dem som ha talat eller för andra. Det vore nog därför önskvärt, om debatterna kunde komma kammarens ledamöter tillhanda tidigare. Den offentliga debatten i vårt land rör sig mycket snabbt från det ena området till det andra, och att läsa t. ex. om någon försvarsfråga, när hela det svenska folket diskuterar helt andra saker, bidrar ju inte till förnöjelsen i vårt land. Jag tror att det är ett allmänt önskemål, att man får kamrarnas debatter tryckta tidigare än som nu är fallet.

Men vad blir konsekvensen? Den blir givetvis, som herr Lindström antydde, att det första trycket måste vara ett ojusterat tryck. där riksdagsmännen icke ha haft tillfälle att komma med sina lämpliga eller olämpliga förändringar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Englund**: Herr talman! Jag var den som förra året motionerade om omläggning av riksdagstrycket till dossiersystem. Eftersom herr Sten här tagit till orda för att kritisera detta system och få de erinringar, som han hade mot detsamma, antecknade till protokollet, så skall jag be att med några ord få bemöta hans inlägg för att på samma sätt få mina motsatta synpunkter upp-tagna i kammarens protokoll.

Då jag förordade ett dossiersystem, så var det naturligtvis inte för att det möter någon svårighet för en någorlunda politiskt orienterad person att hitta i det nuvarande riksdagstrycket. Det är trivseln vid läsningen både för läsare och för bibliotekspersonal, som här är den avgörande synpunkten. Skall man läsa ett ärende av normalt omfång bara för ett år, så skall man ibland plocka fram sex olika band, och skall man följa ärendet för ett större antal år, så blir det ett betydande antal band, även om frågan kvantitativt är av blygsamt format. Den svenska allmänhet som har intresse för en viss fråga kan icke vända sig till riksdagens tryckeriexpedition med en allmän begäran: var snäll och

Ang. rationalisering av riksdagstrycket m. m. (Forts.)

skicka mig riksdagstrycket i den och den frågan för det och det året! Riksdagens tryckeriexpedition vägrar nämligen att ta emot en sådan beställning. Man måste, om man vill ha det, anteckna numret på varje proposition, utskottsutlåtande och protokoll i riksdagstrycket, där ärendet omnämns. Vill man sedan skaffa sig en egen dossier för framtiden, har man ett besvärligt slaktnings- och inbindningsarbete, som ju kan göras men som är tidskrävande. Hade man i stället ett enda band, där allting funnes, och bara rekviderade detta, skulle ju den som vill läsa en viss fråga och som vill bevara trycket slippa ett arbete på flera timmar och ha det hela gjort på ett ögonblick.

Jag kom för min personliga del i kontakt med spørsmålet om dossiersystem i det ämbetsverk, där jag har varit sysselsatt, och det både i fråga om riksdagstrycket och i fråga om ämbetsverkets allmänna arbete. Detta ämbetsverk använde, vilket jag förmodar de flesta ämbetsverk i landet alltså göra, till en början ett vanligt kronologiskt system för förvaring av sina handlingar, och det fanns en kvinnlig tjänsteman, som var ständigt sysselsatt med att plocka ut och in ärenden, som erbjödo jämförelsepunkter med de ärenden, som voro föremål för aktuell handläggning. Sedan gick man över till dossiersystem. Efter ett enda grepp fick vederbörande tjänsteman då i sin hand alla handlingar, som rörde likartade ärenden, och den väsentliga delen av kvinnans arbetstid kunde disponeras för andra ändamål. När det gäller riksdagstrycket har ämbetsverket funnit angeläget att för varje år skaffa sig en samling av de riksdagsärenden som beröra verkets förvaltningsområde. Detta har tagit olika lång tid, huvudsakligen beroende på snabbheten hos den som sysslat med saken, men ibland har det behövts mer än en vecka för att göra i ordning en dossier riksdagstryck för verkets relativt begränsade förvaltningsområde.

I utlandet har man på många håll åtminstone i viss omfattning tillmötessgått önskemålet om dossiersystem. Statsrevisorerna erinra om att man i Finland redan i viss utsträckning tillämpat detta. Jag kan också tala om att det norska parlamentet i vissa lagfrågor tillhandahåller ett band, som sträcker sig över flera riksdagar. Man kan sålunda följa en viss lagfrågas behandling under en riksdagsperiod i ett enda band. Det lär också finnas parlament, där man fullständigt restlöst genomfört dossiersystemet. Jag skulle dock för min del vilja säga, att jag är medveten om de svårigheter som kunna vara förknippade med själva protokollets uppdelning på de olika punkterna, och jag skulle i detta hänseende, på detta förberedande stadium, vilja uttala den meningen, att man borde klyva riksdagsprotokollet i två delar, den ena ett stomprotokoll, som uteslutande upptog beslutens innebörd och namnen på de talare som yttrat sig i ärendet, den andra ett yttrandeprotokoll, i vilket visst ärende i regel komme att omfatta ett större antal sidor och som därför icke erbjöde samma svårigheter i fråga om en sådan uppdelning på ärenden som här ifrågasatts. I själva verket är denna klyvning av protokollet i två delar, ett stomprotokoll och ett protokoll över yttrandena, genomförd i Stockholms stadsfullmäktige, och det skulle förmodligen icke möta några svårigheter att tillämpa en sådan uppdelning också här.

Jag tror också att en tillämpning av dossiersystemet för riksdagens vidkommande skulle medföra, att de som skriva utskottsutlåtanden i viss omfattning skulle kunna dispensera sig från att göra uttömmande referat, och man därigenom skulle kunna åstadkomma viss förkortning av riksdagstrycket. Dessutom tror jag, att om riksdagsmännen hade denna möjlighet att i ett band kunna utan omgång och svårighet orientera sig i vad som förekommit i ett visst ärende, så skulle riksdagen slippa se vad vi nu få se, nämligen att det riksdag efter riksdag motioneras om utredning i ärenden, där det redan under föregående riksdagar har fattats beslut i positiv riktning. Det åtminstone för den late besvärliga arbetet med att orientera sig över vad som tidigare inträffat på samma

Ang. rationalisering av riksdagstrycket m. m. (Forts.)

område är för närvarande säkerligen en medverkande orsak till att sådana motioner i redan avgjorda frågor för närvarande väckas.

Jag tror således, att en övergång till aktsystemet skulle medföra tidsvinster och andra fördelar för det svenska riksdagsarbetet och för dem som ha anledning att följa den ena eller andra delen av detta arbete.

Herr **Hage**: Herr talman! Jag blev mycket glad, när jag fick läsa detta utlåtande, som gick ut på att försöka rationalisera riksdagstrycket och minska kostnaderna för detsamma. Jag blev också mycket glad även när jag hörde herr Lindströms yttrande nyss. Det gick ut på att det skulle ordnas så, att riksdagsmän, som hållit ett anförande här i kammaren, skulle kunna få ett fullständigt referat till kaffet och bullarna på morgonen dagen efter. Det är kanske ordnat så i en del utländska parlament, men även vid en del utländska kongresser torde samma ordning vara genomförd. Jag var själv för inte så många år sedan närvarande vid en sådan internationell kongress, och där gick det till så, att när man kom till sammanträdet en dag, så förelåg det ett referat av vad som hade sagts av olika talare vid debatterna föregående dag. Men det är att märka, att — såvitt jag kunde finna — det inte var ett fullständigt ordagrant referat, ty det tror jag knappast, att man kan åstadkomma till dagen efter, utan det var ett *koncentrat* av vad som sagts. Nu vill jag med anledning härav framkasta en tanke — jag vet, att det är en djärv tanke, och jag kommer väl inte att få så många med mig på den punkten — men jag skulle i alla fall vilja kasta fram den frågan till dem som skola utreda dessa saker: är det absolut nödvändigt att ha *ordagranna* referat från riksdagens förhandlingar?

Jag vet, att många komma att säga, att det är nödvändigt och att talarna fordra det, men jag undrar om inte detta beror på gammal konservatism, som knappast har något fog för sig.

Är det inte möjligt i första hand att kunna få fram ett referat av yttrandena, som i stort sett innehåller vad talaren vill ha fram, men som bortrensar en massa övergångar, som alltid ta sitt utrymme, t. ex. när en talare säger: »Herr talman! Nu skall jag be att få ytterligare anföras en särskild synpunkt i denna fråga, som jag har sysslat med under många år» m. m. i den stilen. Är det absolut nödvändigt, att detta skall tryckas? Jag tror inte det är nödvändigt. Jag tror det finns parlament i utlandet, där man hoppar över sådana fraser och på det eller något annat sätt förminskar tryckningskostnaderna.

Det är visserligen sant, att en och annan talare ibland tycker, att han har sagt en alldeles utomordentlig kvickhet och att det är rysligt roligt att få se den i trycket. Men jag tror inte, att den stora allmänheten har något intresse av att få läsa om att herr A. eller herr B. råkat säga någon kvickhet; det har inget sammanhang med riksdagsarbetet.

Jag förstår mycket väl, att hela tankegången att man skulle kunna övergå till ett *koncentrerat* referat av våra anföranden stöter många. Man jag tycker i alla fall, att den tanken är så mycket värd, att även den kan få bli föremål för en förutsättningslös utredning, när hela denna fråga i alla fall skall utredas.

Jag skall inskränka mig till detta.

Herr **Herlitz**: Herr Andrén och jag ha litet olika synpunkter på frågan om uppdelning i kläm och motivering, och herr Andrén tillspetsade sin kritik därhän att han sade, att antingen finge vi obegränsade klämmor eller också en begränsad riksdagsmakt. Jag får säga, även om det chockerar herr Andrén, att jag inte är rädd för någotdera alternativet, ifall det tas med förstånd. Om

Ang. rationalisering av riksdagstrycket m. m. (Forts.)

man i uttrycket obegränsade klämmar endast inlägger den betydelsen, att klämmarna bli betydligt vidlyftigare än hittills, så är det inte något orimligt, att t. ex. statsutskottet fixerar sina meningar i ordentliga utförliga klämmar, liksom vi ha i författningar på andra områden. Det skulle vara av betydelse för oss vanliga riksdagsmän. Det är ju klart, att det föreligger en obotlig motsättning mellan dem som tillhöra de inre statsutskottskretsarna, som ha gamla vanan inne och som väl förstå vad utskottet skriver, och oss andra stackare, som skola försöka läsa ut någonting av de ofta rätt begripliga uttalandena.

Beträffande sedan frågan om vart ärendet skall hänskjutas utgår jag ifrån att kammaren erkänner, att denna fråga, även om det är en »petitess», dock inte är alldeles utan betydelse, och jag utgår vidare från att kammaren är beredd att taga sin ståndpunkt efter eget övervägande utan hänsyn till medkammarens mening. Saken ställer sig, som herr Andrén sade, mycket olika, om man — liksom han — anser att propositionerna i allo äro bra som de äro eller om man inte gör det. Jag kan nog inte vara med om att allt är bra som det är; jag pekade t. ex. på den proposition vi fått i dag om skolmältiderna. Jag skulle vilja ha någon form för ett klarare urskiljande av vad det är som riksdagen beslutar om. Jag vet inte heller riktigt, vad herr Andrén tänker sig att utredningen skall gå ut på, ifall propositionerna skola uteslutas därifrån. I fråga om utskottsutlåtandena vet jag inte vad det är som herr Andrén har tänkt skulle reformeras.

Jag utgår alltså ifrån att det är fråga om hela det område som statsrevisorerna ha lagt fram, och då ha vi fått skälen för utskottets uppfattning ganska expressivt uttryckta av herr andre vice talmannen och herr Wistrand: man har en stark misstro till Kungl. Maj:t. Man har fått den misstanken, att Kungl. Maj:t icke vill taga itu med denna sak, man har tvärtom fått korn på att det finns ett mycket stort intresse för saken hos riksgäldsfullmäktige, och därför vill man skicka frågan dit. Det är sådana perspektiv som förskräcka mig än ytterligare. Inte får man på det sättet gå förbi Kungl. Maj:t, den naturliga utredningsinstansen, bara för att man påräknar ett större intresse på annat håll! En annan sak vore det, om herr Stens synpunkt vore riktig, att detta är en fråga om riksdagens egna arbetsformer allenast. Men den synpunkten är ju uppenbart oriktig, herr Sten! Det är, som vi konstaterade, i främsta rummet en fråga om Kungl. Maj:ts propositioner, och jag tror mig också ha ådagalagt, att utredningen rullar upp en hel del konstitutionella spörsmål av större räckvidd än statsrevisorerna direkt pekat på.

Med hänsyn härtill vidhåller jag mitt yrkande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Herlitz*, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte, med beaktande av de utav riksdagens revisorer angivna synpunkterna, låta verkställa utredning angående en rationalisering av riksdagstrycket i syfte att vinna förenkling och större överskådlighet samt nedbringande av kostnaderna ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Herlitz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställer i sitt utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Ang. rationalisering av riksdagstrycket m. m. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Herlitz under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av väckt motion om rätt för läroverksadjunkten G. L. Lennarth att i pensionshänseende tillgodoräkna viss tjänstgöring; samt

nr 7, i anledning av väckt motion om dyrtidstillägg till den hos riksdagens kamrar, utskott och kansli tillfälligt anställda personalen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion angående ändring av 20 kap. 10 § och 22 kap. 8 § nya rättegångsbalken. *Om vidgad rätt till åtal för ämbetsbrott.*

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 3, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Johansson* i Stockholm hemställt, att riksdagen måtte för sin del besluta, att 20 kap. 10 § och 22 kap. 8 § nya rättegångsbalken skulle erhålla nedanstående lydelse:

20 kap. 10 §.

Vad i 8 och 9 §§ stadgats om rätt för målsäganden att väcka åtal eller i högre rätt fullfölja väckt åtal gälle även i fråga om ämbetsbrott, för vilket åtal skall upptagas omedelbart i högre rätt.

22 kap. 8 §.

Talan om enskilt anspråk på grund av ämbetsbrott, för vilket åtal skall upptagas omedelbart av högre rätt, må väckas av målsäganden oavsett om åtal för brottet äger rum eller talan biträdes av åklagaren.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion, II: 3, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Holmberg: Herr talman! Jag tar mig friheten att yttra några ord till förmån för reservantens yrkande, alldenstund denne, som samtidigt är motionär, inte har tillfälle att själv tala i denna kammare. Som han i sin reservation har framhållit, har utskottet — märkligt nog för resten — inte tagit någon hänsyn till att, såsom det påpekas i motionen, justitie- och militieombudsmannainstitutionerna icke kunna ersätta enskilda åtalsrätt. Innehavarna av dessa ämbeten äro ju lika litet ofelbara som några andra människor, och det kan därför inträffa att de inte funktionera som de skola, även vid sådana tillfällen då det vore motiverat med ett åtal mot en eller annan ämbets- eller tjänsteman som har kränkt enskild rätt. Jag skulle kunna anföra en lång rad exempel på saken, men eftersom jag inte vill ta kammarens tid i anspråk alltför mycket skall jag nöja mig med några få.

Det inträffade år 1941, att två ledamöter av andra kammaren i inlagor till JO, daterade den 15 augusti och den 11 september, krävde undersökning av en rad uppenbara olagligheter och övergrepp ifrån polismyndigheternas sida

Om vidgad rätt till åtal för ämbetsbrott. (Forts.)
 mot enskilda personer, mot organisationer och mot företag. De påtalade exempelvis sådana saker som att enskilda, utan att någon giltig orsak anförts och utan att de ens hade tagits i förhör någon gång, hade varit anhållna hela den tid, som lagen då medgav såsom maximum. De påtalade att företag hade utsatts för trakasserier bl. a. därigenom, att viss post, exempelvis annonsorder, av den politiska censuren hade hållits kvar så länge, att när posten äntligen kom fram var det för sent att effektuera ordena, varför mottagaren tillskyndades viss ekonomisk förlust. De gävo också exempel på hur man i strid mot grundlagen hade givit sig på riksdagsmän.

Vad blev resultatet av dessa anmälningar? Jag vet inte huruvida JO företog någon utredning någon gång, men om så skedde, fingo i varje fall anmälarna aldrig möjlighet att ta del av utredningsresultatet, utan de fingo bara veta att JO inte hade funnit deras anmälan föranleda någon åtgärd. Nu äro en stor del av samma saker anmälda till Paulsonkommissionen, och jag skulle bedra mig mycket om inte resultatet där skulle bli ett helt annat och det således skulle visa sig att JO hade fel, när han inte såg till att åtgärder mot de till ämbetsbrott eller tjänstefel skyldiga inleddes redan år 1941 eller så snart ske kunde därefter.

Låt mig ta ett annat exempel, som andra kammaren har till behandling i visst sammanhang i dag. Det gäller en läkare, vars legitimation indrogs av medicinalstyrelsen efter en framställning från två andra läkare, som voro hans överordnade medan han var inkallad i militärtjänst. Han fick aldrig veta anledningen till åtgärden och fick aldrig tillfälle att förklara sig; medicinalstyrelsen hörde honom aldrig. Han har sökt rättelse på olika sätt, bl. a. genom att hänvända sig till JO. Denne överlämnade hans anmälan till medicinalstyrelsen, emedan JO ansåg denna styrelse vara rätt instans. Medicinalstyrelsen dömde naturligtvis inte sig själv, och när läkaren i fråga sedan vände sig till Kungl. Maj:t för att få rättelse, anförde medicinalstyrelsen som ett bevis till förmån för sig att JO hade lämnat hans anmälan utan åtgärd, vilket ju egentligen inte var riktigt.

Låt mig slutligen som sista exempel anföra ett fall, som jag själv i dessa dagar har befordrat till JO:s kännedom och där det ifrågasättes huruvida inte en kommissarie i säkerhetspolisen har gjort sig skyldig till uppmaning till brott mot skilda paragrafer i strafflagens åttonde kapitel eller också varit delaktig i dylika brott. Det är nu ett par år sedan dessa brott skulle ha begåtts, och det borde ha varit rätt enkelt för dem, som tillfogades skada därigenom, att vinna rättelse om de hade haft möjlighet att anställa enskilt åtal.

Dessa exempel visa, i två fall åtminstone, att JO kan taga fel och att människor kunna tillfogas skada och lidanden därigenom utan att ha någon möjlighet att vinna rättelse. Det är närmast det, som har föranlett motionen. Nu säger utskottet, att om man ginge med på att ge enskilda åtalsrätt även i fråga om tjänste- och ämbetsbrott skulle det kunna komma att innebära, att det anställdes en oerhörd massa åtal emot tjänstemän, av vilka en hel del skulle visa sig vara obefogade, varför tjänstemännen sedan skulle kunna väcka rekonventionstalan. Nåja, om det förhåller sig på det viset så måste väl den omständigheten, som utskottet anför, nämligen tjänstemännens möjlighet att föra rekonventionstalan, verka återhållande på anställandet av obefogade åtal. Av handlingarna framgår för resten, att straffrättskommittén har föreslagit en avsevärd begränsning av begreppet ämbetsbrott, och därmed skulle området för allmänne åklagarens exklusiva åtalsrätt komma att ytterligare inskränkas. Den enskilda åtalsrätten gentemot tjänste- och ämbetsmän skulle alltså utvidgas i rätt hög grad.

Men varför skulle man då inte kunna ge den fri helt och hållet? Om det går

Om vidgad rätt till åtal för ämbetsbrott. (Forts.)

för sig att utvidga den, varför då inte göra den fullständig? — Jag tror för övrigt inte, att följden av att den enskilda åtalsrätten utsträcktes till att gälla alla tjänste- och ämbetsbrott skulle bli att det skulle komma att resas så oerhört många obefogade åtal gentemot tjänste- och ämbetsmän. Det finns ju länder, i vilka enskilda ha en sådan åtalsrätt som motionärerna påyrka — Finland är ett av dem — och jag har för min del aldrig hört att ämbetsmännens auktoritet i Finland på något sätt skulle ha tagit skada av det. Jag tror inte att den skulle komma att göra det i Sverige heller, om åtalsrätten utsträcktes på det sätt som föreslagits i motionen. Om man är rädd om auktoriteten, måste man nog säga sig att inte bara ämbetsmännens, utan också rättsväsendets och samhällets auktoritet lider betydligt mera av att det förekommer ämbets- och tjänstebrott, som inte åtalas, än den skulle komma att göra därest någon eller några ämbetsmän skulle bli föremål för obefogade åtal. Det är för resten rätt märkligt, och samtidigt karakteristiskt, att åtminstone en del av de länder, som gått längst när det gäller att ge den enskilda åtalsrätten fri, äro sådana som man här ofta har idealiserat som i hög grad demokratiska länder, medan de som mest konsekvent företråda utskottets ståndpunkt, vilken går ut på att man inte bör ge den enskilda åtalsrätten fri, äro de som ha varit minst demokratiska — det nazistiska Tyskland och det fascistiska Italien, vilka inte ha erkänt någon enskild åtalsrätt överhuvud taget.

Jag ber, herr talman, att med vad jag har anfört få yrka bifall till motionen.

Herr Krügel: Herr talman! Det var en förfärlig brasa herr Holmberg serverade oss. Skulle det förhålla sig så som han säger, så hade vi nog anledning att bli betänksamma litet var.

När man läser hans åsiktsbroders, herr Gustav Johanssons i Stockholm, motion i detta ärende om ändring i vissa stycken av den nya rättegångsbalken med sikte taget på åtalsrätten gentemot ämbetsmän, så får man lätt den uppfattningen, att den av motionären föreslagna ändringen skulle beröra samtliga ämbetsmän. Så är emellertid inte förhållandet. Det stora flertalet ämbetsmän beröras ju inte av ändringen, t. ex. läkare, präster, häradsskrivare, landsfiskaler — för att taga med den grupp jag själv tillhör — samt de många lärarna av skilda slag. Åtalsrätten mot dessa är reglerad av 8 § i kap. 20 av den nya rättegångsbalken, där det stadgas, att en målsägande, som anmält en tjänsteman till åtal för förseelse i ämbetet, själv äger anhängiggöra och utföra sin talan och jämväl fullfölja den i högre rätt, därest åklagaren icke upptagit anmälan utan i stället avvisat den. Mot personer tillhörande den andra, om jag så får säga mindre gruppen av ämbetsmän, för vilka i gällande instruktioner eller eljest är stadgat att talan mot dem för förseelse i tjänsten omedelbart skall upptagas i högre rätt, få enskilda målsägare icke väcka åtal och ej heller fullfölja sådant i högre rätt. Detta gäller således domare i överrätterna och underrätterna — för högsta domstolens ledamöter gälla, som vi alla veta, särskilda bestämmelser — cheferna för de centrala ämbetsverken — också de i många fall ett slags domare — våra landshövdingar och vissa andra. Den nya rättegångsbalkens bestämmelser om dessa ämbetsmän återfinnas i 10 § av det av mig nyss nämnda kap. 20.

Vad angår skadeståndstalan, som följer med en förseelse av en ämbetsman, gäller för båda de grupper, som jag tidigare talat om, i tillämpliga delar praktiskt taget samma bestämmelser som i fråga om åtalsrätten. Mot dessa särbestämmelser beträffande de högre ämbetsmännen är det som motionären vänder sig. Han förmenar att dessa särbestämmelser äro opåkallade, att de utgöra ett slags klasslag till förmån för några få och därtill att denna särställning

Om vidgad rätt till åtal för ämbetsbrott. (Forts.)

äventyrar den enskildes rättssäkerhet — jag tyckte för övrigt att herr Holmberg nyss var inne på det temat — och det resonemanget kan man naturligtvis föra, framför allt därför att det är enkelt och bekvämt. Men å andra sidan få vi inte glömma, att samhället ingalunda skapat denna undantagsställning för ämbetsmännens egen skull, utan för att trygga den auktoritet varav de äro i behov vid utövandet av sin icke oviktiga gärning. Det är också ett intresse från samhällets sida, att dessa ämbetsmän icke onödigtvis störas i sin dagliga gärning utan få fullfölja den utan några onödiga ingrepp, och en fri åtalsrätt skulle, såvitt jag kan förstå med den erfarenhet jag har ifrån det levande livet, lätt kunna leda till sådana onödiga störningar.

Trots att jag, som herrarna veta, sedan någon tid tillbaka själv är ämbetsman, vågar jag göra dessa uttalanden, ty jag beröres inte av den eventuella nya bestämmelse, som motionären önskar få införd, eftersom jag tillhör den större av de båda av mig tidigare nämnda grupperna av ämbetsmän.

Jag skall också säga några ord om den av herr Holmberg behandlade rättssäkerheten. Motionären förmenar, som jag redan sagt, att den skulle äventyras genom att den enskilde inte får stämma i egen sak. Men han glömmar de organ, som samhället har ställt till förfogande — jag syftar naturligtvis på riksdagens ombudsmän, MO och JO, men jag syftar också på Konungens ombudsman, om jag så får kalla honom. Alla dessa stå till förfogande, om någon tjänsteman eller ämbetsman förgår sig och träder någon samhällsmedborgares intressen för nära. Och jag har, det kan jag försäkra kammarens ledamöter, under min rätt långa ämbetsmannabana inte en enda gång märkt att dessa ombudsmän svikit sina plikter, även om det gällt att befordra till näpst ämbetsmän som varit mycket högt uppsatta i samhället. Därmed har jag inte sagt, att alla anmälningar till ombudsmännen få den av vederbörande anmälare åsyftade verkan. Det är väl snarare så — det erkänner jag gärna, herr Holmberg — att de flesta anmälningarna ha avvisats. Exempel på allmänhetens förmåga att rätt bedöma sina egna bekymmer få vi för övrigt arligen i MO:s och JO:s ämbetsberättelser. I år steg, om jag inte minns fel, antalet av de anmälningar till dessa ombudsmän, som inte ledde till någon åtgärd från deras sida, till den höga siffran av mellan 1 300 och 1 400 stycken. Dessa anmärkingar ledde sålunda endast till besked från MO:s och JO:s sida, att de icke föranledde till någon åtgärd.

Det är alltså nyttigt, så vitt jag kan förstå, att denna spärr för enskildas åtal mot ämbetsmän finnes, ty frånvaron av den skulle kunna medföra tråkiga konsekvenser för den enskilde; i varje fall synes det mig så. Jag förstår emellertid, att herr Holmberg inte hyser odelat förtroende för dessa ombudsmän. De äro ämbetsmän, och herr Holmberg resonerar säkert som så, att den ena korpen huggar inte ut ögonen på den andra. Men då frågar jag: vart vill herr Holmberg egentligen komma? Även om den enskilde får rätt att åtala, måste han ju, då han anhängiggör sitt åtal och kommer till domstolen, mötas av ämbetsmän, och den som är föremål för hans åtal är ju också ämbets- eller tjänsteman. Herr Holmbergs resonemang kan förty mitt sätt att se inte leda till några andra konsekvenser än en förändrad rättsordning. Jag har undrat, om herr Holmberg möjligen vill ersätta våra domstolar och våra ämbetsmän med någon modell från något annat stort fosterland österut, där man åtminstone en tid tillämpade formen folkdomstol. Men för den metoden äro vi väl inte mogna ännu i detta land; åtminstone tror jag att riksdagens ledamöter inte ha sinne för sådana äventyr.

I förhoppning om anslutning från övriga kammarledamöters sida till vad jag har sagt vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Om vidgad rätt till åtal för ämbetsbrott. (Forts.)

Herr **Holmberg**: Herr talman! Herr Krügel påstod att motionären hade glömt bort JO och MO. Det är väl inte mycket lönt att polemisera mot herr Krügel, men dels har motionären faktiskt inte glömt bort dessa båda, utan han säger tvärtom i sin motion, att JO och MO icke kunna ersätta den enskilda åtalsrätten, och dels framhöll jag, när jag nyss var uppe och talade, samma sak gentemot utskottet, vilket bara hänvisar till att vi ha JO och MO.

Nu är det nog inte så, som herr Krügel vill göra gällande, att alla de anmälningar som inte föranleda någon åtgärd från JO:s sida äro obefogade anmälningar, utan det förhåller sig faktiskt så, som jag sade förut, att det har förekommit mycket befogade anmälningar utan att åtgärder därför ha vidtagits. Polisen har haft rätt att undersöka svenska medborgares post för att fastställa huruvida brottslig politisk verksamhet har förekommit, och man kan inte anmäla den för att den har gjort det. Men då polisen exempelvis tar viss post till en tidning från firmor, som vilja beställa annonser, och håller annonsorderna så länge att tidningen inte kan effektuera dem utan tillfogas en viss ekonomisk förlust, då kan man utan vidare säga, att det har polisen inte gjort för att fastställa huruvida tidningen eller annonsörerna gjort sig skyldiga till brottslig politisk verksamhet, utan det har den gjort i politiskt trakasseringsyfte; det är ett övergrepp och skall beivras som ett sådant. Sådana övergrepp ha anmälts, men de ha icke föranlett någon åtgärd från JO:s sida. Likaledes är det tydligt, att när polisen innehåller en riksdagsmans post, bl. a. ett brev från ett departement med ett interpellationssvar, som riksdagsmannen sålunda icke erhåller i tid och icke vet om när han kommer till sammanträdet och svaret skall avlevereras, då överskrider polisen sina befogenheter och bedriver politiskt trakassereri i stället för verklig polisverksamhet. Sådana fall ha förekommit och anmälts utan att beivras.

Polisen har också under en viss period haft rätt att anhålla folk för en tid av upp till 30 dagar, om det funnits skälig anledning att misstänka dem för brott, men det har förekommit att polisen haft personer anhållna denna maximtid utan att det har funnits skälig anledning att misstänka dem för brott och utan att de ens ha blivit förhörda — då tiden har varit ute, ha vederbörande helt enkelt släppts igen. Det är alldeles uppenbart att anhållandet företagits i trakasseringsyfte. Även sådana fall ha anmälts utan att föranleda någon åtgärd. Det är sådana ting jag talar om, och inte sådana obefogade anmälningar som dem herr Krügel uppehöll sig vid.

Herr Krügel tog upp och stödde sig på det argumentet, att man måste trygga ämbetsmännens auktoritet genom att se till att enskilda icke kunna få åtala dem. Herr Krügel tillhör ju den grupp ämbets- och tjänstemän, som inte ha sin auktoritet tryggad genom att enskilda icke få åtala dem. Herr Krügel kan, under förutsättning att han gör sig skyldig till ett tjänstefel eller ett ämbetsbrott, åtalas av en enskild person. Har herr Krügel eller andra landsfiskalers auktoritet lidit någon skada av det? Är det inte tvärtom så, att landsfiskalernas auktoritet har stärkts genom att människor veta, att om en landsfiskal skulle utnyttja sin ställning till att handla på ett sätt, som skulle skada deras intressen och som inte vore befogat, så kunna de åtala honom? Varför skall man förutsätta att det ligger till på annat sätt för vissa högre ämbetsmän än det gör för herr Krügel och många andra, som kunna åtalas av enskilda?

Herr **Schlyter**: Herr talman! Om jag hade fått tillfälle att omedelbart svara herr Holmberg, skulle jag kanske ha lagt försvaret för utskottets utlåtande och min hemställan om bifall därtill på något annat sätt än herr Krügel.

Om vidgad rätt till åtal för ämbetsbrott. (Forts.)

Sedan nu så mycket har talats i denna sak, ber jag blott, herr talman, att under återopande av utskottets motivering få tillstyrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 8 april 1927 (nr 85) om dödande av förkommen handling; och

nr 5, i anledning av väckt motion om förslag till bestämmelser, avsedda att möjliggöra sammanslagning av in-teckningar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställdes bifölls.

Om bokförings-skyldighet för vissa politiska sammanslutningar m. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckta motioner angående utredning om bokförings- och redovisningsskyldighet för sammanslutningar och andra, som bedriva politisk propaganda.

Första lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta motioner, nr 222 i första kammaren av herrar *Lindström* och *Branting* samt nr 269 i andra kammaren av herr *Brandt* m. fl. I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och under vilka förutsättningar sammanslutningar och andra, som bedreve politisk propaganda, borde genom lag åläggas skyldighet att föra böcker över sina inkomster och utgifter samt att periodiskt avgiva offentlig redovisning för sin propagandaverksamhet.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner, I: 222 och II: 269, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Olsson* i Mellerud, *Lindberg* och *Jonsson* i Skutskär, vilka på återopade grunder hemställt, att riksdagen, i anledning av förevarande motioner, I: 222 och II: 269, ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och under vilka förutsättningar sammanslutningar och andra, som bedreve politisk propaganda, borde genom lag åläggas skyldighet att föra böcker över sina inkomster och utgifter samt att periodiskt avgiva offentlig redovisning för sin propagandaverksamhet.

Herr Lindström: Herr talman! Det är inte första gången som kammaren debatterar en sådan fråga som den nu föreliggande. Under åtminstone tio års tid ha vid olika tillfällen väckts motioner, som föranlett en prövning av detta problem.

Jag kan konstatera, att även om framstegen ha varit mycket små när det gällt att vinna gehör i vederbörande utskott, så rör det sig dock framåt. Första gången var det bara en reservant. I år är det tre reservanter, beklagligtvis ingen i denna kammare. Men, herr talman, ljuset skall väl också en gång komma att ifrån första lagutskottet stråla över oss!

Om bokföringsskyldighet för vissa politiska sammanslutningar m. m. (Forts.)

När jag nu läser utskottets utlåtande i frågan, konstaterar jag först och främst, att utskottet har en ganska grund känsla för det problem det gäller. Jag kan visserligen nödtorftigt förstå, att första lagutskottet inte begriper att man vill ha en motion bifallen när man väckt den, men jag har inte lika lätt att förstå, att utskottet inte gör sig möda att penetrera det egentliga problemet, kärnproblemet, som motionärerna ha velat förelägga utskottet och riksdagen.

Vi veta alla att det som vi kalla politiskt liv och politisk verksamhet och politiska funktioner här i landet, det som överhuvud har med statsstyrelsen att göra, inte bara utövas av valda eller tillsatta korporationer, församlingar, styrelser och verk, utan att denna styrelse i den moderna tiden i mycket hög grad sker genom fria bildningar ute i folkhavet. Och de viktigaste av dessa organ, som ha vuxit fram inom samhället och som ha inflytande på dess styrelse och på den politiska utvecklingen, det är de politiska organisationerna. Även om de bygga på fri grund, även om ingen överhet har beslutat att de skola komma till, äro de i alla fall sedan länge inmonterade i statslivet, de höra till, inverka på och inrikta i många stycken statslivet. När så är fallet — och det kan säkerligen ingen förneka — då får observationen av dessa partier, deras handlingar och deras liv en mera väsentlig betydelse för statens styrelse och utveckling överhuvud taget än om man betraktar partierna som isolerade intresse-sammanslutningar, representerande en hop individer, för vilka de statliga myndigheterna inte ha någon särskild anledning att intressera sig.

Det är denna allmänna syn som är grundläggande för mig, herr talman, när jag resonerar i denna fråga. När jag har denna grundsyn, är det samtidigt fullkomligt klart, att jag — om jag överhuvud taget intresserar mig för staten och statslivet — måste intressera mig i mycket hög grad för dessa partiers liv, för deras finansiering och för allt annat som inverkar på deras gärning, när de i sin tur försöka att influera på samhällslivet. Det är denna syn på problemet, som har förbigått första lagutskottet nu och andra gånger. Det är möjligt, att det beror på att motionerna inte äro tillräckligt utförligt skrivna och tillräckligt grundligt motiverade. Men man brukar inte här i den svenska riksdagen lägga fram några statsfilosofiska utredningar, när man ställer ett yrkande, allra helst som man vet, att detta yrkande skall behandlas av ett så förnämligt utskott som första lagutskottet, där inte bara den formella kompetensen, utan även det djupa tänkandet i så ovanligt hög grad äro representerade. Det är ifrån den angivna utgångspunkten som jag vill behandla den fråga som vi nu ha framför oss.

Utskottet är principiellt enigt med motionärerna om att utländska obehöriga inflytanden genom ekonomiska bidrag till politiska sammanslutningar är någonting som ur hela samhällets synpunkt måste stävjas. Utskottet pekar också mycket riktigt på att lagstiftningen har beaktat detta problem och skapat bestämmelser, som syfta till att förhindra ett dylikt obehörigt inflytande utifrån. Om detta behöva vi sålunda inte diskutera, i varje fall inte i princip.

Men låt mig fortsätta tankegången. Om man har den syn i stort sett, som jag här har försökt att lägga fram, är det då inte ganska naturligt, att man vill tillämpa denna principiella uppfattning också, när det gäller de politiska sammanslutningarnas ställning till olika ekonomiska makter inom landet? Förvisso är det på det sättet. Motionärerna kräva nu en undersökning om huruvida det är möjligt och i praktiken låter sig göra att ålägga politiska sammanslutningar att föra böcker över och lämna uppgifter om sina inkomster samt att periodiskt avgiva offentlig redovisning för sin propagandaverksamhet.

I denna utformning går kravet inte synnerligen långt. Vi ha redan mycket betydande politiska sammanslutningar i detta land, som sedan länge ha framlagt sådana redovisningar för offentligheten. Jag har här socialdemokratiska

Om bokföringsskyldighet för vissa politiska sammanslutningar m. m. (Forts.) partistyrelsens berättelse för år 1943 — jag skulle för övrigt kunna ta vilken som helst av dess berättelser under åtminstone 30 år och säga precis detsamma. Här har man den socialdemokratiska partistyrelsens bokslut framför sig offentligt, vem som helst kan få tag i det och granska det. Här får man veta vad partiets agitationsverksamhet har kostat, till och med dess automobiler, trycksaker, hyror o. s. v. Man får också veta, varifrån pengarna komma — genom kontingenter och på andra vägar. Jag kan här visa, att inkomsterna genom kontingenter år 1943 voro 531 839 kronor inom en omslutning på 585 706 kronor — således finns det inte mycket utrymme för andra väsentliga inkomster. Det kan ju hända ändå, att redovisningen är alltför grov och att den skulle kunna nyanseras mera. Men här föreligger det dock en möjlighet att på detta sätt offentligt granska vårt största politiska parti. Det har ingalunda skadat detta parti — det visar ju dess ställning i samhället — och för min personliga del säger jag, att det inte heller har skadat samhället, ty det har varit till gagn för samhället, att detta uppriktiga och ärliga parti har fått den framgång, som det så väl har förtjänat. Framgången beror kanske i någon mån på att partiet även i det här avseendet har kunnat framträda i offentlighetens fulla ljus, utan att behöva råka ut för några missöden.

Är det då så orimligt att tänka sig, att andra partier skulle kunna göra ungefär på samma sätt? Är det så orimligt, att vi, när vi diskutera denna fråga eller därmed sammanhängande frågor, på våra pulpeter skulle kunna ha även högerns och bondeförbundets och folkpartiets redogörelser för sina ekonomiska förhållanden under en viss tid? Nej, herr talman, första lagutskottets mycket erfarna och — jag höll på att säga något fint nu, men jag måste ändra mig och ta till något som inte är så högstämt — tänkande medlemmar ha säkerligen ganska ringa erfarenhet just på detta speciella område. Därför har utskottets majoritet också rest hinder, som i själva verket inte ha en så stor betydelse — om nämligen de politiska partierna i gemen ha möjlighet att framlägga sina räkenskaper lika klart som exempelvis det parti, som jag här har talat om.

Nu sade man förra året liksom man sagt vid många andra tillfällen, att det är fråga om ett otillbörligt ingrepp, inte bara i partiernas utan också i de enskilda människornas liv och verksamhet. Enskilda personer, som ha bildat aktiebolag och som leda och bestämna över stora ekonomiska företag, vilja inte skylta inför all världen, att de ha lämnat pengar till högerpartiet eller till folkpartiet — bondeförbundet får väl sina pengar från mera jordbundet håll, kan jag tänka mig.

Låt oss nu återgå till det socialdemokratiska partiet. Det får ganska mycket pengar från landsorganisationen och från fackförbunden för att bedriva politisk propaganda vid valtillfällen. Om den saken kunna herrarna läsa i alla tidningar, ty bidragen offentliggöras nästan omedelbart. Här föreligger alltså en politisk kontroll, som är mycket effektiv, även om den i vissa fall kan vara besvärlig. Det finns olika riktningar inom arbetarklassen, och den riktning som inte får några pengar skäller på den som får. Men detta har varit en mycket ringa olägenhet av offentliggörandet av bidragen.

Det är för en vanlig demokratisk syn ganska egendomligt att möta den uppfattningen, att människor — privat eller i spetsen för företag — i ett folkstyrt land skulle vara rädda för att genom understöd åt ett visst parti demonstrera sin politiska uppfattning. Ingen människa bör kunna säga, att ett otillbörligt inflytande utövas, om en storkapitalist, en finansman eller ett stort företag lämnar bidrag till högerpartiet, som tjänar givarens intressen och som bär hans åskådning vidare i statslivet. Att sådant sker anser jag lika naturligt som att landsorganisationen understöder arbetarpartiet. Det betraktelse-

Om bokföringsskyldighet för vissa politiska sammanslutningar m. m. (Forts.)
sätt, som härvidlag gör sig gällande på borgerligt håll — åtminstone har så skett i tidigare debatter här i kammaren — är på något sätt förvridet, på något sätt främmande för en demokratisk åskådning. Det verkar, som om det skulle finnas åtskilliga människor på den borgerliga kanten, som rent av skämmas för att framträda och säga: här är en som understöder högern, här är en som understöder folkpartiet. Jag är gudskelov varken högerman eller folkpartist, men om jag skulle vara endera, nog skulle jag våga tala om att jag var det, även när jag tog fram mina mer eller mindre surt förvärvade sekiner ur portmonnän och gav bidrag till valkassan. Jag tillåter mig att understrika, herr talman, att hela denna föreställningsvärld är främmande för en demokratisk uppfattning.

Nu har man ett annat s. k. skäl, som man brukar anföra. Om det blir uppenbart, säger man, att en affärsman eller en företagare lämnar bidrag till politiska sammanslutningar, så kommer han att bli utsatt för obehag ifrån människor, som ha med honom att göra i ekonomiska sammanhang. Också denna uppfattning förefaller mig synnerligen egendomlig. Den är orimlig redan därför att om den svenska arbetarklassen — om det nu är dess öginhet och trakasserier man fruktar — skulle upphöra att leva på det som den kapitalistiska produktionen här i landet framställer, måste den gå sin undergång till mötes. Hela det ekonomiska sammanhanget är ju sådant, att man överhuvud taget inte kan göra någon skada på detta sätt, även om man ville det. Härtill kommer, att den svenska arbetarklassen eller den del av densamma, som överhuvud taget har någon betydelse, inte önskar att på det viset komma åt sina politiska motståndare. Det kan kanske råda olika uppfattningar i dessa ting även i mitt eget politiska läger. Men jag säger, att om privata egendomsägare och privata företag lämna bidrag till den s. k. PHM-propagandan, så finner jag detta alldeles naturligt, ty vi på motsatta sidan, som också ha sammanslutningar, lägga sina bidrag till anti-PHM-propagandan. Alltså. sådant får och bör få förekomma. Det är inte det vi rikta oss emot, det är inte det, vi på något sätt vilja hindra. Fastmer vilja vi rensa vägarna på det sättet, att var och en skall ha möjlighet att utan smussel och utan att bli miss-tänkt för några ting, som inte äro riktigt justa, framträda och lämna sin skärv eller hela sin plånbok till den sammanslutning, som han gillar och som befrämjar hans åsikter och intressen. Detta måste sägas ifrån och sägas ifrån ganska högt.

Nu har första lagutskottet ansett, att om en sådan kontroll komme till stånd, så skulle den stå i dålig överensstämmelse med demokratiska rättsprinciper och därjämte måhända leda till allvarlig fara för demokratien själv. Herrarna och damerna i första lagutskottet ha uppenbarligen velat slå till ordentligt denna gång, när de tillgripit sådana enorma överord för att täcka sin ställning. Var och en förstår av mitt resonemang, att det här inte på något sätt är fråga om att skada demokratien, utan det gäller att rensa bort en del smussel, en del vanföreställningar inom demokratien, som äro hinderliga för densamma. Den demokrati, som skulle skadas enligt första lagutskottets mening, vore förmodligen den, som komme att sitta i kläm därest myndigheterna, för att folk skulle ställa sig en sådan lagstiftning till efterrättelse, måste skrida till vissa åtgärder. Jag är för min del säkerligen minst lika rädd för att utbilda ett polisvälde här i landet som damerna och herrarna i första lagutskottet, och om en lagstiftning på det här området skulle få de konsekvenserna, att fjärdingsmän och andra polis-män skulle undersöka varenda liten sammanslutning — vilket första lagutskottet tyckes föreställa sig — då skulle jag ögonblickligen rygga tillbaka. Men jag har inte den — jag höll på att säga polisiära — uppfattning, som första lagutskottet tycks ha. Åtminstone tycks det framgå av utskottets reso-

Om bokföringsskyldighet för vissa politiska sammanslutningar m. m. (Forts.)
 nemang, att man förutsätter, att bakom varje krav från samhällets sida måste stå en eller flera poliser för att kravet skall uppfyllas. Jag anser det för ganska självklart, att om man kommer fram till en lagstiftning om att politiska sammanslutningar böra vidtaga de åtgärder, som motionärerna och reservanterna ha pekat på, så skulle de politiska partierna — åtminstone de som äro så stora att de ha något reellt politiskt inflytande — för att bevara sin ställning inom politiken och inom samhällslivet av sig själva lägga fram de begärda tabläerna och redogörelserna. Därvid borde man kunna förutsätta, att om de åsyftade bestämmelserna beslutas så skulle partier, vars styrelser äro ledda av till exempel herr Domö, av statsministern och av — folkpartiet byter ledare så ofta, att det inte är lätt att följa med — herr Ohlin, också efterleva bestämmelserna. Jag tror till och med att herr Linderot, som ju i vårt umgänge har blivit allt mer välartad, kommer att utan alltför stort krångel låta dem lända till efterrättelse!

Det är alltså klarare perspektiv över en mycket omdebatterad del av den politiska verksamheten, som motionärerna önska att vinna. Det är en viss insyn i syfte att stärka demokratin, som vi önska. Och även om första lagutskottets förespråkare här i debatten — jag vet inte vem det är, som kommer att uppenbara sig i denna skepnad — tager till alla möjliga juridiska argument emot mina, motionärernas och reservanternas åsikter, kommer jag ändå inte att böja mig. Om det skulle bli fråga om att poliser och andra funktionärer — vilket en del föreställer sig — måste sörja för att en lagstiftning i den här riktningen komme att bli tillämpad, få vi ta en titt på de poliser och övriga mandariner och dignitärer, som det i detta sammanhang kan bli tal om, när vi en gång få utredningen på bordet och ha att ta ställning till hur det hela skall fungera i praktiken.

Det finns, herr talman, inte många verkliga skäl, grundade på en demokratisk åskådning, som kunna resas emot en tankegång som den angivna. Däremot finnes det många starka skäl, rotade i det svenska folkstyrets mylla, som tala för att vi åtminstone skola försöka att finna några utvägar att även på detta område verkställa den sanering av vårt politiska liv, som gör att man efter hela fronten tryggt, klart och rent har möjlighet att framträda inför de människor, som man begär skola giva politiska sammanslutningar och partier sitt stöd. Det är emedan jag har den övertygelsen, herr talman, som jag tillåter mig att yrka bifall till vad reservanterna här ha föreslagit.

Häri instämde herrar *Branting* och *Nerman*.

Herr Bergquist: Herr talman! Herr Lindström sade i slutet av sitt anförande, att vad en representant för första lagutskottet kommer att säga inte kommer att imponera på honom; han hade sin uppfattning klar och grundfast. Det är ju meningslöst att vid sådant förhållande föra någon debatt med herr Lindström i detta ärende, och då jag nu tar till orda såsom representant för första lagutskottet är det närmast för att i någon mån söka klargöra för kammarens övriga ledamöter, varför vi inom första lagutskottet intagit den ställning, som vi ha gjort.

Som herr Lindström erinrade är det inte första gången, som denna fråga är föremål för debatt i riksdagen; den var uppe redan på 1930-talet ett par gånger och den var uppe i fjol. Då var det ett enhälligt sammansatt första lag- och konstitutionsutskott, som avstyrkte motionen, och riksdagen följde utskottet. Herr Lindström, som i sitt anförande hade en del optimistiska tonfall bland all den mörka pessimism, som eljest kännetecknade honom, uttryckte den uppfattningen, att denna fråga rörde sig framåt. Det är kanske ett litet djärvt på-

Om bokföringsskyldighet för vissa politiska sammanslutningar m. m. (Forts.) stående när man ser, att det när frågan var uppe på 1930-talet fanns endast en reservant och att det 1945 var ett enhälligt utskott, som avstyrkte motionen. Sedan man nu i år fått tre reservanter för herr Lindströms ståndpunkt måste man väl säga att det går litet i vågor; det går i varje fall inte alltid framåt.

Herr Lindström gav första lagutskottet en del vackra blommor i största allmänhet och talade bland annat om vilka förnämliga krafter, som sitta i utskottet, men sedan han överrättat dessa blommor tog han snart tillbaka dem och sade, att första lagutskottet tydligen saknade både vilja och förmåga att penetrera detta utomordentligt betydelsefulla problem. Herr Lindström påstod, att första lagutskottet hade mycket grunt och ytligt berört detta problem, att utskottet inte kunde förstå den djupa innebörden i herr Lindströms motion och att vi i första lagutskottet inte hade någon som helst känsla för de stora demokratiska värden, som herr Lindström här har slagit vakt om.

Jag tror, att den beskrivning av första lagutskottets behandling av detta ärende, som herr Lindström här har givit, är mycket felaktig. Vi ha mycket grundligt penetrerat denna fråga i utskottet, och vi ha lika mycket som herr Lindström sökt att slå vakt om demokratien. Men vår vaktslagning om demokratien har lett till, att vi ansett oss inte böra tillstyrka denna motion, trots att vi kanske ha lika stort intresse för demokratien som herr Rickard Lindström. Jag vill påstå, att vi i första lagutskottet gå efter två mycket förnuftiga principer, då vi behandla lagfrågor. Vi äro — det tror jag mig kunna säga på hela utskottets vägnar — icke några vänner av en överdriven lagstiftning. Vi, som syssla så mycket med lagar, ha icke någon övertro på lagarnas förmåga att rätta till allting här i samhället. Inom utskottet bruka vi ställa oss två mycket enkla frågor. Den första är: Finns det behov av denna lagstiftning? Den andra är: Finns det här möjlighet att skapa en effektiv lagstiftning, eller skulle en eventuell lagstiftning bara bli ett slag i luften?

Vad det lagförslag beträffar, som inrymmes i föreliggande motion, ha vi funnit, att vi måste svara nej på båda dessa frågor. Detta har varit tillräckligt för oss för att avstyrka motionen. Herr Lindström har icke på något sätt i sitt anförande, lika litet som i motionen, kunnat bevisa, att det här föreligger behov av en lagstiftning, att det i vårt land beträffande de inrikespolitiska förhållandena förekommer sådant, som gör att vi måste erkänna att här är det fråga om någonting skumt, något otrevligt, som vi måste närmare granska för att rädda demokratien. Vad som visat sig förekomma här i landet än en del utländska försök till inflytande över svenska förhållanden. Därvidlag har emellertid redan genomförts en lagstiftning, och den har trätt i tillämpning. Beträffande förhållandena inom landet ha, såvitt jag vet, inte kunnat visas, att det inräffat något som påkallar en lagstiftning av denna natur.

Däremot kunna många invändningar riktas mot en lagstiftning av denna beskaffenhet; man kan göra sådana invändningar både av principiella och av rent praktiska skäl.

När jag talar om principiella skäl är det just omtanken om demokratien, som jag syftar på, även om herr Lindström inte kan förstå det riktigt och inte heller kommer att taga intryck av detta argument. Herr Lindström talade mycket vackert och varmt om att i vårt demokratiska samhälle ingå partierna som levande organ; de äro nödvändiga för hela vårt statsskick, och det är därför av vikt att staten sörjer för att vad partierna göra sker öppet och ärligt. Jag har samma uppfattning till att börja med — enligt min mening utgöra de politiska partierna inte bara ett nödvändigt utan även ett önskvärt element i vårt demokratiska statsskick. Men det som för mig är det väsentliga i vårt demokratiska statsskick är att här finnas *fria* partier, som oberoende av statsmakterna och statsmyndigheterna kunna utöva sin politiska gärning. Sta-

Om bokföringsskyldighet för vissa politiska sammanslutningar m. m. (Forts.)
ten skall icke ingripa och kontrollera partierna, om det inte visar sig att de gjort sig skyldiga till brottsliga handlingar. Om staten börjar kontrollera de politiska partiernas liv och leverne äro vi inne på farliga vägar. Då äro vi på väg emot en kontroll inte bara över partierna utan även över de åsikter, som människor hysa i politiska ting. Det är där jag ser faran ur demokratiens synpunkt vid ett bifall till ett sådant förslag som det herr Lindström här har framfört.

Sedan vill jag även anföra ett praktiskt skäl mot ett bifall till förslaget. Jag skall förbigå en del saker, som herr Lindström var inne på, bland annat då han talade om trakasserier mot enskilda, även om herr Lindström kanske bagatelliserade den frågan en aning. Det är dock ett skäl, som jag ingalunda behöver återropa för att enligt min mening komma med tillräckligt starka argument mot förslaget, utan jag skall gå direkt på frågan om effektiviteten av lagstiftningen. Vad är det herr Lindström och hans medmotionärer nu föreslå att vi skola göra? Jo, herr Lindström säger, att vi behöva icke göra något mera än att införa en redovisningsskyldighet, som »väl kunde tillgodoses genom en enkel föreskrift om skyldighet för politiska partier, sammanslutningar och andra som bedriva politisk propaganda att regelbundet av trycket utgiva för allmänheten tillgängliga redogörelser för sina inkomster och utgifter. Sådana redogörelser borde samlas av något redan existerande samhällligt organ för att där finnas tillgängliga, för den händelse en närmare granskning av de lämnade uppgifterna skulle visa sig påkallad.»

Därmed är, menar herr Lindström, frågan löst. Alltså skulle politiska partier, sammanslutningar och andra som driva politisk propaganda lämna tryckta redogörelser för sin ekonomiska ställning. Herr Lindström har inte på något sätt klargjort vilka organisationer, som skulle lämna dylik redogörelse. Skulle det bara vara de stora rikssammanslutningarna? Eller skall varje distriktsförbund eller varje liten lokalförening lämna en redogörelse för sin verksamhet? Skulle man stanna bara vid de stora rikssammanslutningarna skulle det bli en mycket ineffektiv lagstiftning, ty då vore det ju enkelt för de stora sammanslutningarna att placera över bidragen till en liten localsammanslutning, en sockenförening eller någonting sådant. Skulle man å andra sidan tänka sig, att varje lokalförening eller sockenförening skulle lämna en dylik redogörelse, ginge man väl väl långt i sina krav.

Sedan kräver herr Lindström att inte bara de politiska partierna utan även andra, som bedriva politisk propaganda, skola lämna dylika uppgifter. Något sådant skulle leda till att om en enskild person utger till exempel en politisk broschyr för att påverka allmänhetens uppfattning, låt mig säga inom planhushållningsområdet eller dylikt, så skulle vederbörande vara skyldig att lämna en redogörelse för hur han har fått pengar därtill. Men även om den frågan skulle kunna lösas, hur skulle man sedan göra?

Jo, säger herr Lindström, vi skola samla dessa tryckta publikationer om sammanslutningarnas inkomster och utgifter hos någon redan existerande myndighet — jag vet inte om herr Lindström tänker på socialstyrelsen eller något annat dylikt organ här i Stockholm. Sedan säger herr Lindström: Därefter skulle man, om det funnes anledning därtill, undersöka dessa räkenskapsammandrag närmare. Ja, vad skulle det vara för anledning och vem skulle besluta om sådan undersökning? Skulle det vara om man misstänkte någonting kriminellt, som en dylik undersökning skulle göras? Då skulle det vara polisen i så fall. Men polisen har ju redan nu möjlighet att ingripa, om det finns anledning till misstanke om förefintligheten av något kriminellt; polisen kan anordna husrannsakan och taga del av räkenskaperna och göra sina undersökningar.

Herr Lindström svär sig dock fri från all tanke på att polisen skulle in-

Om bokföringsskyldighet för vissa politiska sammanslutningar m. m. (Forts.)
gripa. Vem är det då, som skall besluta om en sådan här undersökning skall anses påkallad? Skall man räkna med, att den sittande regeringen skall besluta om en närmare granskning av oppositionspartiernas räkenskaper och se hur de ha det ställt? Det skulle vara otrevligt. Jag talar inte speciellt om nuvarande läge, men i vilket läge vi än befinna oss i detta avseende vore det väl obehagligt, om den sittande regeringen skulle besluta att ta en titt på motståndspartiernas räkenskaper och använda resultatet därav till propaganda. För den händelse inte regeringen skall besluta om sådan här granskning, vem skall då göra det? Skulle det vara den myndighet, som skulle samla ihop dessa räkenskapsutdrag? Och när skall vederbörande myndighet i så fall få anledning att göra det?

Allt detta är inte så enkelt, och herr Lindström har inte, såvitt jag har kunnat finna, kunnat påvisa någon framkomlig väg genom vilken man skulle kunna nå effektivitet. Jag tror alltså icke, att man här kan gå fram lagstiftningsvägen. Den kontroll, som vi behöva över de politiska partiernas liv och leverne, få vi genom den fria opinionsbildningen, genom att pressen och allmänheten fritt och otvunget få diskutera dessa frågor och påpeka om det förekommer något, som är anmärkningsvärt eller stötande, och ge offentlighet åt detta. Jag vill även — fast jag icke kan påverka herr Lindström — varna honom för den ofta förekommande övertron på lagstiftningens förmåga att rätta till allting.

Även om jag med vad jag här har sagt inte kunnat påverka herr Lindström, hoppas jag dock att kammarens ledamöter i övrigt ha förstått de skäl, som varit avgörande för första lagutskottet, då utskottet ställt sig avvisande mot detta förslag. Den majoritet, som dikterat första lagutskottets utlåtande, har ju bestått av representanter för samtliga fyra politiska partier, som ha ordinarie representation i utskottet. Andra kammaren har redan med stor majoritet följt första lagutskottet, och jag vill för min del yrka bifall till första lagutskottets hemställan och hoppas att även första kammaren skall följa samma linje.

I herr Bergquists yttrade instämde herrar *Andrén* och *Lindblom*.

Herr Lindström: Herr talman! Första lagutskottets företrädare här har visat sig vara en charmant kåsör. Jag förstår, att han måste lita till denna sin egen- skap, när han nu skall söka försvara utskottets ståndpunktstagande.

Han uppträder naturligtvis samtidigt som jurist. Som var och en av kam- marens ledamöter vet, är allt oklart och dunkelt för en jurist, som vill motsätta sig en sak. Jag vill gå med på vad herr Bergquist sade så långt, att jag med- ger, att det naturligtvis finnes mycket som är oklart på detta område. Det är emellertid av den anledningen, som vi vilja försöka finna en utväg för att bringa klarhet. Alla outredda frågor äro oklara. Det är fallet inte bara med den här frågan, utan på varje steg av vår politiska väg möta oklara frågor. När vi råka på sådana frågor, bruka vi dock söka att reda ut dem.

Nu uppställer herr Bergquist frågan om det finnes behov av en sådan här lagstiftning. »Nej, det finns det inte», replikerar han sig själv. Varför påstår han att det inte finnes något behov därav? Jo — och där kommer juristen fram! — han menar, att det inte finnes något sådant behov därför att här inte förekommer något brottsligt. Skulle behovet fastställas från rent krim- inella utgångspunkter, herr Bergquist, tror inte jag heller att det finnes något behov av en lagstiftning på det här området. Det är dock ett behov av en annan art, som jag anser föreligga, nämligen det som springer ur demokratiens framvuxna kontrollmakt över Kungl. Maj:t och över riksdagen, en kontrollmakt, som är väl utbyggd. Det är behovet av den offentlighet, som är det viktigaste

Om bokföringsskyldighet för vissa politiska sammanslutningar m. m. (Forts.) instrumentet även för den kontroll, som utövas över oss och över statsmakten överhuvud taget, som jag syftar på. Det är det behovet, som jag velat konstatera förefintligheten av även i fråga om så utomordentligt viktiga beståndsdelar av hela vårt politiska maskineri, som de politiska sammanslutningarna utgöra.

Så kommer den andra frågan: blir den här kontrollen effektiv? Ja, där står också polissynpunkten omedelbart på vakt. Begreppet effektivitet kan i det här sammanhanget ha två betydelser, nämligen dels den effektivitet, som ligger däruti att ordningsmakten i en eller annan form kan ingripa mot den, som begår en direkt förbrytelse, och dels den effektivitet, som demokratin allmänt måste eftersträva när det gäller dess fungerande organ i förhållande till den allmänna opinionen — den allmänna kontrollen. Herr Bergquist och jag resonera i denna del på två olika plan. När jag hört herr Bergquist skattar jag mig lycklig att jag inte blivit jurist, ty då kanske också jag hade råkat ut för detta fruktansvärda syndafall att förknippa all effektivitet med att det bakom skall stå en uniformsklädd individ för att bevaka det hela.

När det här säges att ingenting brottsligt har förekommit på detta område, så upprepar jag, för att inte något missförstånd skall uppkomma, att här har säkerligen inte förekommit något i vedertagen mening brottsligt. Men det har förekommit ting, som det skulle ha varit av värde att få klart utredda. För åtskilliga år sedan — jag kommer ihåg det från den första debatt, som jag deltog i rörande ett ärende av denna art — resonerades det mycket om en sammanslutning, som hette Unitas. Det var en finansieringsorganisation, tillkommen inom industri- och affärsvärlden med uppgift att till de olika borgerliga partierna furnera medel för deras politiska kampanjer. Jag anser, att mycket onödigt resonemang och många misstankar om att det inte var juste med den föreningens verksamhet skulle ha undvikits, om man omedelbart kunnat lämna en offentlig redogörelse för allt folket om det riktiga sammanhanget.

Det finns för närvarande en sammanslutning, som sysslar med att finansiera tidningar som verka för ett visst politiskt parti, nämligen sammanslutningen Libertas, om vilken det resoneras ganska mycket. Jag anser, att det resonemanget utan vidare från första stund kan skiljas ifrån alla anknytningar till brottets värld. Men det resoneras i alla fall så mycket om sidopåverkningar och otillbörligt inflytande, att det bara skulle vara till fördel för sundheten och sannen i vårt politiska liv, om Libertas' roll kunde definitivt klargöras. Det är på det planet som man har att söka behovet av kontroll.

Första lagutskottets företrädare menar uppenbarligen, att detta är en farlig tanke, ty det finns ett gammalt ordspråk som säger, att om man räcker en berömd potentat ett finger, tar han snart hela handen. Om staten börjar att kontrollera de politiska sammanslutningarnas finansiella förhållanden, kommer staten, menar man, i kraft av någon underlig makt, som jag inte känner till men som herr Bergquist tydligen är nära bekant med, att driva denna verksamhet längre och även blanda sig i det renodlat politiska i sammanslutningarnas verksamhet. Varför skulle man behöva befara en dylik utveckling? I Storbritannien har det ända sedan 1880-talet — om jag inte minns fel — funnits en viss kontroll över partiernas valutgifter i varje fall. Man kan visserligen säga, att den kontrollen inte har varit effektiv, men den har dock skapat större förtroende bland väljarskarorna och den har icke under denna långa period lett till att det uppstått någon otillbörlig statsinblandning i de engelska partiernas verksamhet, vilket dessa för övrigt inte ens bråkdelens av en sekund skulle tolerera.

Beträffande effektiviteten av kontrollen frågar herr Bergquist, vilka organisationer som skola åläggas redovisningsplikt. Är det bara de stora rikssammanslutningarna eller varje liten särskild organisation? När det gäller för-

Om bokföringsskyldighet för vissa politiska sammanslutningar m. m. (Forts.)
hållandena inom det socialdemokratiska partiet, redovisa alla distrikts- och länsorganisationer på samma sätt som partistyrelsen, d. v. s. genom en offentlig och i regel tryckt berättelse för varje år. Alla större arbetarkommuner — jag kan lugnt säga alla med 200 medlemmar och däröver — lämna också i regel — det kan ju finnas undantag — för varje år tryckta berättelser över sin verksamhet, inklusive sina ekonomiska förhållanden. Även i det avseendet är det således enklare att ordna med en obligatorisk redovisningsskyldighet än vad man tycks föreställa sig inom första lagutskottet.

För övrigt anknuter jag till vad jag sade i mitt första anförande. Jag förutsätter, att ledarna och styrelserna åtminstone för de politiska sammanslutningar, som ha representation i den svenska riksdagen, om redovisningsskyldighet skulle bli påbudena, inte skulle utsätta sig för risken att söka smussla undan en del av de disponerade medlen genom att överföra dem från Stockholm till ett konto hos någon liten förening i någon skogskant eller på någon fjällvidd. Även denna fara är nog en sådan där konstruktion, som första lagutskottet uppenbarligen så gärna hängiver sig åt.

Såvitt jag förstod den ärade talesmannen för första lagutskottet rätt, gick han så långt när det gällde att för oss utmåla riskerna av en lagstiftning av denna karaktär, att han framkallade bilden av att en regering skulle få speciella möjligheter att granska oppositionspartiernas räkenskaper. Ur den möjligheten, sade han, skulle framspringa ett slags politiskt tryck eller tvång, som inte skulle bli hälsosamt för det offentliga livet. Om detta vore ett verklighetsbetonat perspektiv, skulle jag förvisso själv ha reagerat däremot långt innan herr Bergquists snabba tanke hade kommit i gång. En dylik utveckling önskar ingen. Det kan inte tänkas en regering i detta land — åtminstone såsom det har varit styrt under långa tider och som vi förmoda att det kommer att bli styrt i framtiden också — som skulle kunna ta sig sådana fasoner, även om man hade möjlighet därtill. Men det väsentligaste och viktigaste, herr Bergquist, är icke den imaginära möjlighet, som det här talas om. Det väsentligaste i det som motionärerna ha föreslagit och som reservanterna i första lagutskottet ha anslutit sig till är i stället att man skulle få möjlighet till offentlig insyn, offentlig bedömning och kartläggning av ett avsnitt av den politiska verksamheten, som förut inte har varit tillräckligt kartlagt, men som bör bli det just ur de synpunkter, som jag här ifrån början har understrukit, emedan detta i hög grad kommer att befördra vår demokratiska uppfostran.

Herr Bergquist: Herr talman! Herr Lindström sökte att helt och hållet taga bort kraften ur mina argument genom att först beteckna mig såsom kåsör och sedan hänvisa till att jag var en ensidig och omöjlig jurist. Jag vill säga herr Lindström, att när jag här talar på första lagutskottets vägnar, företräder jag ingalunda enbart juristerna, utan även de många kloka lekmän, som sitta i utskottet och för vilka väl herr Lindström har större förtroende än för juristerna. Den uppfattning, som jag har framfört, delas såvitt jag förstår av dem, som bildat majoriteten i första lagutskottet; vi äro väl bara två eller tre jurister, som deltagit i behandlingen av detta ärende. Hade jag lagt ett rent juridiskt betraktelsesätt på denna fråga, skulle jag kanske ha kommit med även andra skäl, men det ansåg jag inte vara nödvändigt i detta fall. Inom parentes vill jag säga, att jag gärna skulle vilja ha bort den uppfattningen hos herr Lindström, att jurister äro så omöjliga därför att de bara se till det formella och bara se svårigheter överallt. Sådana äro vi absolut inte! Det är en missuppfattning, som jag tycker att herr Lindström, som är en modern och radikal man, skulle göra sig fri ifrån helt och hållet. Tyvärr äro

Om bokföringsskyldighet för vissa politiska sammanslutningar m. m. (Forts.) lekmän ofta mycket mer formalistiska och byråkratiska än vad vi jurister äro.

I sak försökte herr Lindström övertyga mig om att mina argument inte voro så mycket värda. I motsats till herr Lindström är jag mottaglig för skäl och kan även diskutera en fråga ur olika synpunkter. Herr Lindström sökte visa, att han klargjort att det finns ett behov av denna lagstiftning och att den kan göras effektiv. I mitt första anförande bestred jag båda dessa påståenden. Herr Lindström sade, att jag påstod, att eftersom det inte finns något brottsligt behöver man inte tillgripa en sådan här lagstiftning. Jag använde icke i det här sammanhanget uttrycket, att det inte skulle förekomma något brottsligt, utan jag sade att förhållandena i vårt land, såvitt man kunnat visa, inte äro sådana, att det finns behov av en lagstiftning. Jag skulle mycket väl kunna gå med på en lagstiftning även om det icke funnes något brottsligt för den händelse det stode klart för mig, att här förekommer något otillbörligt eller något smussel, som man bör söka komma till rätta med. Det har dock icke på något sätt visats, att så är förhållandet.

Då det gäller effektiviteten säger herr Lindström, att det är typiskt för jurister när herr Bergquist står här och säger, att vi inte kunna få till stånd en tillräcklig effektivitet, om det inte finns en polis bakom varje lagparagraf, och att det därför är bättre att inte ha någon lag alls. Jag fattar inte det resonemanget, ty jag har en annan uppfattning, nämligen att det är mycket farligt att stifta lagar, som vi inte kunna upprätthålla och som mycket lätt kunna kringgås. Varje lag, som man stiftar, som inte kan upprätthållas eller som kan kringgås av enskilda eller sammanslutningar, är farlig för hela rättsordningen, ty en sådan lag skapar förakt för lagstiftningen överhuvud taget och därmed också för vår rättsordning.

Sedan ställde herr Lindström en del frågor. Han sade, att jag i grälla färger målade ut hur denna lagstiftning skulle komma att verka i praktiken. Jag målade inte alls ut några förfärliga saker, utan jag ställde vissa frågor till herr Lindström om hur han menar att denna lagstiftning skulle konkretiseras, om den mot all förmodan skulle antagas någon gång. Herr Lindström har inte kunnat giva mig något som helst svar på mina frågor, utan han har bara påvisat alla de vägar, som jag förnekade att vi skulle kunna komma fram på, och överhuvud taget inte kunnat rekommendera någon framkomlig väg.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag ur kyrkofonden för budgetåret 1946/47 m. m.;

nr 8, i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om kvinnas behörighet till prästämbete m. m.;

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 12 december 1941 (nr 925) om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket; samt

nr 11, i anledning av väckt motion om viss ändring i förordningen angående antagande av släktnamn.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av väckt motion om ändring av 7 kap. 39 § andra stycket vattenlagen; och

nr 10, i anledning av väckta motioner angående utredning om ändrade bestämmelser rörande avstyckning i städer och vissa andra samhällen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 493) om avverkningsskyldighet. *Ang. fortsatt giltighet av lagen om avverkningsskyldighet.*

Genom en den 15 februari 1946 dagtecknad proposition, nr 70, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 493) om avverkningsskyldighet.

Härigenom förordnas, att lagen den 30 juni 1942 om avverkningsskyldighet, vilken jämlikt lag den 20 april 1945 (nr 123) gäller till och med 30 september 1946, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 september 1947.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition.

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Jag anhåller att få yrka avslag på förevarande proposition.

Herr **Norman**: Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets utlåtande.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt, samt vidare på avslag å Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1942 (nr 459), bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion angående utarbetande av en redogörelse över svenska handelsflottans förluster under andra världskriget av människoliv och egendom.

I sammanhang härmed föredrogs ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 163, med delgivning av nämnda kammares beslut vid behandling av dess tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av en där väckt motion i samma ämne.

Första kammaren biföll vad dess tillfälliga utskott i det föredragna utlåtandet hemställt och biträdde andra kammarens i ämnet fattade beslut.

*Om ökad
radiopropa-
ganda för
värdefull
litteratur.*

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion om ökad medverkan genom radion i propagandan för anskaffning och läsning av värdefull litteratur.

I en inom första kammaren väckt, till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 154, hade herr *Persson, Ivar*, m. fl. föreslagit, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära, att Kungl. Maj:t måtte hos styrelsen för aktiebolaget Radiotjänst hemställa därom, att radion i större omfattning än vad nu skedde måtte medverka i propagandan för anskaffning och läsning av värdefull litteratur.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion, I: 154, icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr **Persson, Ivar**: Herr talman! Motionärerna ha yrkat, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att Kungl. Maj:t hos styrelsen för AB Radiotjänst skall hemställa, att radion i större omfattning än vad som nu sker måtte medverka i propagandan för anskaffning och läsning av värdefull litteratur.

Motionen leder sitt ursprung från en bokkonferens som hölls i fjol höst på Godtemplargården Tollare, varvid flera av våra bildningsorganisationer voro representerade. Man gjorde därvid följande uttalande: »Konferensen uttalade som sin önskan, att radion i större utsträckning än som nu förekommer upplåtes för bokpropaganda. Därvid bör särskild uppmärksamhet ägnas de prisbilliga böcker, som numera föras i marknaden av skilda förlag, samt den klassiska litteraturen.»

Utskottet har avstyrkt motionen och därvid stött sig på ett digert yttrande av AB Radiotjänst, som påpekar, hur mycket radion redan har gjort på detta område, framför allt genom sina litteraturkrönikor. Motionärerna ha vid motionens avfattande ingalunda varit blinda för att åtskilligt redan har utträttats härvidlag. I motionens motivering ha vi ju också omnämnt bl. a. litteraturkrönikorna i radio. Vi äro således inte fullt så gammalmodiga som en eftermiddagstidning här i Stockholm i går ville göra gällande.

Jag vet inte, om utskottet har infordrat yttranden i ärendet från annat håll än Radiotjänst. Jag har mig bekant, att motsvarande tillfälliga utskott i andra kammaren, som behandlat en likalydande motion som väckts i andra kammaren, har infordrat yttrande av Sveriges författareförening, vars yttrande för övrigt är undertecknat av en aktad ledamot av denna kammare, och av Svenska bokförläggareföreningen. Båda dessa organisationer ställa sig principiellt välvilliga till motionen och framhålla, att vad som kan göras på detta område även bör göras. Vad speciellt gäller de litteraturkrönikor i radion, som Radiotjänst har räknat sig till godo, påpekar Bokförläggareföreningen i sitt yttrande, att dessa krönikor ofta äro både långa och tunga och dessutom vända sig till en ganska exklusiv publik. Bokförläggareföreningen önskar, att man skulle kunna göra litteraturkrönikorna i radio kortare och mera aktuella och i förväg reklamera för dem för att de skulle bli mer avlyssnade och komma till

Om ökad radiopropaganda för värdefull litteratur. (Forts.)

större nytta. Det torde således finnas en hel del att göra inom ramen för vad som är möjligt att åstadkomma.

I motionen framhålls, att »en målmedvetet ledd propaganda för anskaffning och läsning av värdefull litteratur borde ingå i radions verksamhetsuppgift». Detta är det centrala i motionen. Trots att Radiotjänst åberopar, att radion redan har åstadkommit en hel del, anse motionärerna, att man inte har gjort allt som är möjligt. Radiotjänst förklarar, att man har gjort vad man kunnat inom ramen för den sändningstid, som står till radions förfogande, vilket kanske i viss mån är riktigt. Men jag anser för min del — och det är säkert många som ha ungefär samma inställning — att det finns en hel del programpunkter i de nuvarande radioprogrammen som skulle kunna avkortas till förmån för värdefullare inslag. Vissa kabarétillställningar t. ex. ha säkerligen inte varit av det värde, att de inte med fördel hade kunnat vara helt borta ur programmen eller åtminstone gjorts betydligt kortare.

Jag är givetvis glad över rundradioutredningens förslag att införa dubbelprogram i den svenska radion, varigenom man skulle få ökad sändningstid. Även utskottet har påpekat de större möjligheter som då komma att uppstå. Jag får faktiskt av såväl utskottets utlåtande som Radiotjänsts yttrande det intrycket, att båda anse, att det vore önskvärt att det kunde göras mer i fråga om propagandan för värdefull litteratur. Jag hoppas också, att man skall få möjlighet därtill när radion kanske ganska snart börjar sända dubbelprogram. Redan dessförinnan borde emellertid Radiotjänst överväga, huruvida man inte kunde tillmötesgå de synpunkter som motionärerna ha anfört.

I det läge vari frågan befinner sig och med hänsyn till den långt framskridna tiden på dagen avstår jag, herr talman, från att göra något yrkande.

Herr Ström: Herr talman! Jag begärde ordet närmast för att framföra ett tack till herr Ivar Persson och hans medmotionärer för det initiativ, som dessa riksdagsledamöter ha tagit till förmån för litteraturintresset och dess tillgodoseende. Det är så sällan som man i den svenska riksdagen märker något intresse för litteraturen, att jag måste sätta ett kors i valvet, när nu en sådan motion som denna har framförts. Det gäller ju här närmast att söka få till stånd ökad propaganda genom Radiotjänst. Svenska författareföreningen, som jag har äran att representera, har uttalat sitt varma instämmande i motionens syfte.

Av de samhällsmakter, enskilda institutioner och företag, vilka skulle kunna stödja litteraturen, är det egentligen endast två som göra detta på ett mera märkbart sätt, nämligen pressen och radion. Det är dessa två som vi ha att lita till. Funnes inte deras medverkan, skulle det inte vara många som överhuvud taget hade reda på den svenska litteraturen. Insatserna från annat håll äro nämligen så små, att de knappast kunna räknas såsom verkliga insatser för litteraturen. Vi vilja därför tacka Radiotjänst för dess stora och mångsidiga intresse för litteraturen och dess initiativ i olika former. Vi skulle helt enkelt begä en orättvisa, om vi inte i detta sammanhang framförde ett tack till Radiotjänst. Men detta hindrar inte, att vi skulle kunna önska oss ännu större insatser ifrån radions sida, om det funnes tekniska möjligheter därtill. Vi hoppas också, att när radion får ökade tekniska resurser genom de föreslagna nyanläggningarna, införandet av dubbelprogram o. s. v., litteraturen skall erhålla ännu större utrymme i radioprogrammen.

Vad skulle då Radiotjänst kunna göra utöver vad bolaget redan har gjort? Som svar på den frågan vill jag påpeka några få saker. Man skulle t. ex. kunna tänka sig litteraturredakter i radio, vilka helt säkert skulle komma att stimulera läslusten betydligt. Man skulle kunna ge radiolyssnarna redogörelser för idéströmningarna inom litteraturen, varigenom det värdefullaste av litte-

Om ökad radiopropaganda för värdefull litteratur. (Forts.)

raturen skulle bli mera känt bland allmänheten. Man skulle vidare kunna anordna programpunkter med litterära porträtt från olika tider. Det har ju redan förekommit en del sådana program, men dylika utsändningar skulle kunna anordnas i större utsträckning än hittills, till förmån för det litterära intresset bland allmänheten. Slutligen skulle man i radion kunna ha en programpunkt som jag skulle vilja kalla för »skaldernas budskap till människorna». Detta är, herr talman, bara några få av de uppslag som skulle kunna förverkligas. Jag skulle kunna räkna upp flera sådana initiativ, men för dagen räcker det med vad jag redan anfört, i synnerhet som vi, det utprepar jag, äro mycket tacksamma mot Radiotjänst för dess hittillsvarande insatser.

Utskottet påtalar även en annan fråga, som jag bara med några ord vill beröra, nämligen de höga bokpriserna och deras orsaker. Denna fråga ligger ju vid sidan om motionen, och utskottet omnämmer den också bara i förbigående. Utskottet rör emellertid här uppenbarligen vid en synnerligen viktig fråga. Riksdagen har ett mycket stort intresse av att följa utvecklingen på detta område och undersöka, om det finns någon möjlighet att komma fram till en bättre ordning. Utskottet har emellertid begått ett fel, som jag anser mig höra påpeka, nämligen när utskottet generellt nämner de höga bokpriserna såsom en orsak till den alltför ringa läslusten hos allmänheten. Det förekommer visserligen mycket höga bokpriser särskilt under bokfloden vid jul och när det gäller böcker som främst avses att användas som presentböcker. Men detta sammanhänger med att svenska folket vårdar dyrbara böcker bättre än billiga. Folk älskar dyra böcker, som innehålla bilder och ha en trevlig utstyrsel, i varje fall om man skall använda dem såsom gåvor vid julen eller andra högtidliga tillfällen.

Det är emellertid oriktigt att påstå, att det bara förekommer dyra böcker. Det finns tvärtom en oändlig rad av billiga, värdefulla bokserier, utgivna av nästan samtliga förlag, men framför allt av bokförlag som stå de stora folk-rörelserna nära, och som säljas till mycket låga priser. Dessa böcker utgå i stora, men inte tillräckligt stora upplagor, och varpå det beror, är svårt att säga. Möjligen har Radiotjänst här en uppgift att fylla genom att inte glömma dessa billiga bokserier, som innehålla både klassisk och modern litteratur. Om dessa billiga serier genom radion finge ökad reklam, skulle allmänheten helt säkert köpa dem i större utsträckning än vad som nu sker. Därigenom skulle läslusten växa och folk få större behållning av sitt litteraturstudium.

Jag ber, herr talman, att ännu en gång få tacka för det intresse, som genom motionen har visats här i riksdagen för litteraturen och dess spridning. Jag hoppas, att detta intresse också skall stå sig och ytterligare öka. Jag tror, att motionen har varit av stor betydelse och att den kan komma att innebära ett steg framåt när det gäller att öka läslusten hos vårt folk och bereda ökat utrymme för litteraturen.

Herr Ericsson, Herman: Herr talman! Radiotjänst redovisar ju i det yttrande, som har bifogats utskottets utlåtande, vad som från Radiotjänsts sida redan är gjort på detta område. Av denna redogörelse framgår, att under år 1945 litteraturkrönikor hållits i genomsnitt en gång i månaden och att det är ett 70-tal böcker som på detta sätt ha recenserats. Under samma år utsändes inte mindre än 453 uppläsningar, vilkas längd varierade mellan 10 och 30 minuter, och dessutom anordnades 303 kortare lyrikuppläsningar under rubriken »Dagens dikt». Den sammanlagda tid som åtgick för uppläsningarna var 187 timmar och 18 minuter, eller 4,6 % av hela utsändningstiden. Jag har här en stor förteckning över allt detta. Vi ansågo emellertid inom utskottet att det skulle bli alltför digert att trycka hela denna lunta, och vi inskränkte oss där-

Om ökad radiopropaganda för värdefull litteratur. (Forts.)

för till att i utlåtandet endast taga med själva yttrandet från Radiotjänst, vilket är ett sammandrag av de olika bilagor som bifogats yttrandet. Om någon är intresserad av att taga del av hela denna lunta, så kan han göra det uppe i utskottslokalen, där den är tillgänglig.

Nu kan man ju fråga sig varför Radiotjänst inte har gjort ännu mer — det förefaller ju som om motionärerna anse att man borde ha gjort ännu mer. Emellertid är det uppenbart, att Radiotjänst har rätt svårt att tillfredsställa alla önskemål när det gäller programmet. Det föreligger många olika önskingar, och jag förstår att Radiotjänst har svårt att få tiden att räcka till.

Av Radiotjänsts yttrande framgår emellertid att det, när det en gång blir dubbelprogram, skall kunna bli betydligt ökat utrymme för ännu mer propagerande för den värdefulla litteraturen.

Motionären frågade om vi inte hade infordrat yttrande från någon annan institution än Radiotjänst. Det ha vi inte gjort, ty i motionen yrkas det ju »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att Kungl. Maj:t hos styrelsen för AB Radiotjänst hemställer därom, att radion i större omfattning än vad nu sker måtte medverka i propagandan för anskaffning och läsning av värdefull litteratur». Vi ansågo därför att Radiotjänst ensamt kunde yttra sig om huruvida tiden medgav ytterligare propaganda för den värdefulla litteraturen. Vi ha tagit del av de yttranden, som av andra kammarens utskott infordrats från författarföreningen och bokförläggarna. Vi förstodo på förhand att dessa båda sammanslutningar skulle varmt tillstyrka motionen. Utskottet är lika varmt intresserat av den här saken som författarföreningen, bokförläggarna och motionärerna, men vi ha böjt oss för Radiotjänsts uttalande att tiden inte räcker till för mera program av ifrågavarande slag. Därför vilja vi inte att riksdagen ålägger Radiotjänst att offra mera av sin dyrbara tid på detta.

Det är därför, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion om en översyn av riksheraldikerämbetets former för organisation och finansiering, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt;

och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 261, av herr *Sten*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.;

nr 262, av herr *Lindblom* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. samt lag angående fortsatt giltighet av lagen samma dag (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.;

nr 263, av herr *Näsgård* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för tilläggsbidrag till vissa statsunderstödda torrlägningsföretag;

nr 264, av herr *Persson, Ivar*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter, m. m.; samt

nr 265, av herr *Ljungdahl* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till trädgårdsundervisningen.

*Interpellation
om skärpt
lagstiftning
mot rattfylleri.*

Herr **Schlyter** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag anhåller att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa en interpellation angående skärpta åtgärder för bekämpandet av rattfylleriet.

Det anses allmänt att fram i maj trafiksäkerheten å vägarna kommer att allvarligt hotas från rattfylleristernas sida, om icke särskilda åtgärder vidtagas häremot. Justitieministern har i ett uttalande till tidskriften *Motor* varmt rekommenderat propaganda för helnykterhet vid bilkörning. Enligt min mening bör man icke rygga tillbaka för att främja detta önskemål genom lagstiftningsåtgärd. Det gäller att utrota föreställningen att man har lov att före bilkörning dricka sprit, bara man inte därav blir »påverkad». För närvarande är straffet för rattfylleri så reglerat, att den som vid förande av motorfordon varit så påverkad av starka drycker att det kan antagas att han icke på betryggande sätt kunnat föra fordonet, faller under en strängare straffskala med fängelse som normalstraff, därvid en alkoholkoncentration i blodet av 1,5 promille eller däröver presumeras styrka dylik påverkan, medan den som har en alkoholkoncentration av 0,8—1,5 promille straffas med dagsböter, minst 10, eller fängelse. Den senare lindrigare formen för rattfylleri, som närmast har karaktär av en polisförseelse, straffas på grund av den allmänfara som ligger i att personer sätta sig vid ratten efter även en ringare spritkonsumtion. Första lagutskottet hade i det sista fallet velat gå ett steg längre och sätta den undre gränsen för alkoholkoncentrationen i blodet vid 0,5 promille. En nu företagen skärpning av nykterhetskravet synes icke kunna stanna härvid. Enligt min mening är tiden nu mogen för att lagfästa det av justitieministern framförda kravet på helnykterhet vid ratten, exempelvis på det sätt att det blir straffbart att föra bil inom viss tid efter varje spritkonsumtion, ägnad att lämna efter sig någon alkoholkoncentration i blodet. Förebild till ett dylikt förbud mot spritkonsumtion viss tid före bilkörning kan hämtas från norsk lagstiftning. Den sålunda ifrågasatta begränsningen i friheten att dricka sprit före bilkörning synes fullt uppvägas av samhällseliga hänsyn till trafiksäkerheten. På grund av vad nu sagts ber jag att till justitieministern få rikta denna interpellation:

Har herr statsrådet för avsikt att för riksdagen inom den allra närmaste tiden framlägga förslag om skärpt lagstiftning mot rattfylleri?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 6.12 eftermiddagen.

In fidem
Lode Wistrand.